

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

VALSTYBĖS EKONOMINĖS POLITIKOS
STUDIJŲ PROGRAMA

Daiva Valickaitė
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ ĮTAKA PAJAMŲ NELYGYBEI	THE IMPACT OF POLITICAL IDEOLOGIES ON INCOME INEQUALITY
--	--

Darbo vadovė doc. dr. Laima Urbšienė

Vilnius, 2021

Turinys

ĮVADAS	4
1. POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ IR PAJAMŲ NELYGYBĖS TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1.Pajamų nelygybės teoriniai aspektai	7
1.1.1.Pajamų nelygybės samprata	7
1.1.2.Pajamų nelygybės reiškinio esmė.....	8
1.2.Politinių partijų ideologijų skirtumai.....	12
1.3.Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei empiriniai tyrimai	14
1.3.1.Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per ekonomikos augimo rodiklius	16
1.3.2.Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per nedarbo ir infliacijos rodiklius	17
1.3.3.Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per biudžeto perskirstymą	18
1.3.4.Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei tyrimai Lietuvoje	20
1.3.5.Politinių partijų ideologijos įtakos pajamų nelygybei tyrimo koncepcija.....	22
2.POLITINIŲ PARTIJŲ ĮTAKOS PAJAMŲ NELYGYBEI TYRIMO METODOLOGIJA	25
2.1.Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo modelis.....	25
2.2.Empirinio tyrimo etapai	27
2.3.Tyrimo rodikliai	29
2.4.Politinių partijų ideologijų skirstymo metodika	31
2.5.Ciklinių ekonomikos augimo svyravimų skaičiavimų metodika.....	33
2.6.Regresinių lygčių sudarymo metodika	35
3.POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ ĮTAKOS PAJAMŲ NELYGYBEI TYRIMAS	39
3.1. Politinių partijų ideologijų ir ekonominių ciklinių svyravimų dinamika Lietuvoje	39
3.2.Politinių partijų ideologijų įtaka ekonomikos augimo, nedarbo ir infliacijos ir ir biudžeto perskirstymo rodikliams.....	43
3.3.Politinių partijų įtaka pajamų nelygybės rodikliams	51
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	57
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	60
SANTRAUKA	70
SUMMARY	71
PRIEDAI	72
1 priedas. Tradicinės politinės doktrinos.....	72
2 priedas. Tyrime naudojamų pajamų nelygybės rodiklių palyginimas	74
3 priedas. Politinių partijų ideologijų skirstymas	76
4 priedas. Politinių partijų dalis Seime procentais	77
5 priedas. Politinių partijų ideologijų ryšių su analizuojamais rodikliai koreliacijos stiprumas	81

Lentelių sąrašas

1 lentelė Pajamų nelygybės apibrėžimai.....	8
2 lentelė Pirmo empirinio tyrimo teiginio hipotezės.....	26
3 lentelė Antro empirinio tyrimo teiginio hipotezės.....	26
4 lentelė Tyrime naudojami rodikliai.....	29
5 lentelė Politinių partijų skirstymo Lietuvoje rezultatai.....	32
6 lentelė Koreliacijos reikšmių vertės ir priklausomybė.....	37
7 lentelė Kairiųjų partijų įtaka realaus BVP metinio augimo ciklinei komponentei, bendram nedarbo lygiui, vidutinei metinei infliacijai ir valdžios išlaidų daliai BVP.....	45
8 lentelė Pirmo tyrimo teiginio hipotezių vertinimo išvadų apibendrinimas.....	50
9 lentelė Kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei regresijos modelių rezultatai.....	53
10 lentelė Antro tyrimo teiginio hipotezių vertinimo išvadų apibendrinimas.....	55

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas Kuznets teorija.....	10
2 paveikslas Didžiausių pajamų namų ūkių decilių pajamų dalies pokyčiai JAV, 1917 – 2007 m.....	11
3 paveikslas Klasikinis politinis spektras.....	12
4 paveikslas Pajamų nelygybė skirtingus gerovės modelius taikančiose valstybėse 2016 – 2018 m.....	19
5 paveikslas Pajamų nelygybės augimas JK ir JAV valdant dešinės krypties politinėms partijoms 1979 – 1991 m.....	20
6 paveikslas Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei koncepcinis modelis.....	23
7 paveikslas Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo modelis.....	25
8 paveikslas Tyrimo schema.....	28
9 paveikslas Metinių BVP augimo HP filtro glodinimo parametrų palyginimas.....	34
10 paveikslas Vidutinė politinių partijų sudėtis LR Seime 1996 – 2020 m., proc.....	39
11 paveikslas Lietuvos politinių partijų ir jų ideologinių krypčių pasiskirstymas Seime, 1996 – 2020 m., proc.....	40
12 paveikslas Realus BVP metinio augimo ciklinės komponentės svyravimai Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2020 m., proc.....	41
13 paveikslas Nedarbo lygio, infliacijos ir realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2019 m., proc.....	43
14 paveikslas Lietuvos ir ES šalių valdžios išlaidų dalis BVP, proc. 2019 m.....	44
15 paveikslas Bendrų valdžios išlaidų dalies BVP ir realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2019 m., proc.....	45
16 paveikslas Pajamų nelygybė (gini koeficientas) ES šalyse 2019 m.....	51
17 paveikslas Skirtingų pajamų namų ūkių dalis Lietuvos Nacionalinėse sąskaitose prieš mokesčius 1990 – 2019 m.....	52
18 paveikslas Pajamų nelygybės, ekonomikos augimo ir biudžeto persiskirstymo pokyčių dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 2006 – 2019 m.....	53

IVADAS

Didėjanti pajamų nelygybė yra vienas iš svarbiausių šių laikų iššūkių ir jos stabdymas tampa politikos prioritetu. Lietuvoje pajamų nelygybė yra viena iš didžiausių ES ir didžiausia Baltijos šalyse. 2019 m. Lietuvos pajamų nelygybė buvo antra pagal dydį ES. Didelis ir augantis atotrūkis tarp namų ūkių pajamų lėtina šalių ekonomikos augimą, skatina ekonomines krizes, didina visuomenės susipriešinimą ir mažina kartų mobilumą (Bardhan, 2005; Corak, 2013; Lichbach, 1989; Ostry et al., 2014; Galor ir Moav, 2004). Ekonomikos teorijoje ir tarptautinėse institucijose ilgą laiką vyravo Kuznets (1955) teorijos suformuotas požiūris, kad pajamų nelygybės problemą išspręstų ekonomikos augimas (Lyubimov, 2017). Tačiau nuo XX a. devintojo dešimtmečio pabaigos pajamų nelygybė auga daugelyje tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių (Čiegis et al., 2020). Valstybės nebeįstengia suteikti gerovės gyventojams taip greitai, kaip auga kapitalo savininkų turtas ir gerovė. Kuznets teorijos kritikai teigia, kad pajamų nelygybę sumažins didesnis valstybės ekonominio reguliavimo vaidmuo (Piketty 2014, 2015; Piketty ir Saez, 2003). Pajamų nelygybės mažinimas tapo tarptautinių organizacijų prioritetu, jis yra įtrauktas į 2015 metais paskelbtą Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarę 2030 metams ir Europos Sąjungos institucijų 2017 m. paskelbtą Europos socialinių teisių ramstį.

Pasauliniame pajamų nelygybės ataskaitoje (2018) išskiriama valstybės politikos svarba pajamų nelygybės formavimosi procesuose. Politinės partijos, veikiančios skirtingomis ir dažnai prieštaraujančiomis ideologinėmis prielaidomis, pasižymi savitomis ekonominės politikos nuostatomis, kurios stipriai pasireiškia joms esant valdžioje ir veikia ekonomiką (Bjørnskov, 2008). Kairiosioms ir dešinioms politinėms partijoms būdingi skirtingi požiūriai į pajamų nelygybės problemą ir poreikį ją mažinti. Kairieji vadovaujasi holistine paradigma, lygybės ir socialinio teisingumo vertybėmis, jų vykdoma egalitarinė politika gali mažinti pajamų nelygybę. Dešinieji siejami su individualistine paradigma ir mažesniu valstybės vaidmeniu ekonomikoje, o tai gali lemti didesnę pajamų nelygybę.

Nors kairieji ir dešinieji dėl vykdomos politikos gali skirtingai veikti pajamų nelygybę, politinių ideologijų įtaka pajamų nelygybei yra mažai nagrinėta tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkų darbuose. Tyrimų stoka gali būti paaiškinama mažėjančiais skirtumais tarp kairiųjų ir dešiniųjų, politinių partijų skirstymo problemomis ir temos analizei reikalingų tarpdisciplininių žinių trūkumu. Daugiausiai politinių partijų įtaka pajamų nelygybei analizuota per skirtingą perskirstymo politiką. Tyrimai rodo, kad kairiosios politinės partijos per didesnę biudžeto perskirstymą yra linkusios sumažinti pajamų nelygybę, o dešniosios atvirkščiai (Atkinson, Piketty, Saez, 2011; Bartels, 2004; Bjørnskov, 2008; Pontusson, Rueda, 2007, 2010; Scheve ir

Stasavage, 2009; Milanovic, 2000, 2019). Taip pat yra tyrimų, analizuojančių politinių partijų ekonominės politikos skirtumus valdant ekonomikos augimą, nedarbo lygį ir infliaciją (Ciumara, 2016; Facchini, Melki 2013; Potrafke, 2011; Sakamoto, 2008; ir kt.). Šie rodikliai gali tiesiogiai veikti pajamų nelygybę (Barro, 1995; Bulir, 2001; Calderon ir Serven, 2014; Kuznets, 1955; Monnin, 2014; Piketty, 2014; 2015; Galli ir Hoeven, 2001; Gordon, 2012). Užsienio mokslininkų tyrimuose (tyrimų imtis iki 2000 m.) Lietuva kartu su kitomis pokomunistinėmis šalimis nenagrinėta, nes šaliai pereinant į demokratinę santvarką ir rinkos ekonomiką, piliečiai ir politinės partijos dar neturėjo aiškiai suformuotų politinių nuostatų (Bjørnskov, 2008). Lietuvoje politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei yra mažai tyrinėta tema. Atskiri tyrimai rodo, kad nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo buvo vykdoma dešiniems būdinga neoliberali ekonominė politika, paskatinusi ekonomikos augimą, tačiau lėmusi didėjančią pajamų nelygybę (Lazutka, et al., 2018). Tyrimuose, analizuojančiuose skirtingų politinių partijų įtaką makroekonominiams rodikliams, nustatyta, kad Lietuvoje dažniausiai vyriausybę formavo kairiosios politinės partijos. Tačiau nepriklausomai nuo to, kurios krypties politinės partijos buvo valdžioje, esminių skirtumų tarp jų vykdytos ekonominės politikos nepastebėta (Levišauskaitė ir Janonytė, 2010). Taip pat atskleista, kad biudžeto išlaidų struktūra dažnai neatitiko deklaruojamų ideologinių vertybių ir pasaulyje atliktų empirinių tyrimų rezultatų (Žigienė ir Slavickaitė, 2014).

Negausūs moksliniai tyrimai lemia būtinumą pirmiausiai įvertinti politinių partijų įtaką pajamų nelygybei teoriniu aspektu ir sukurti metodiką, vertinančią jų galimybes daryti tiesioginį ir netiesioginį poveikį. Empirinių tyrimų trūkumas sąlygojo poreikį konstruoti tyrimo metodiką tik fragmentiškai remiantis kitų autorių metodikomis (Bjørnskov, 2005; Potrafke, 2009; Facchini, Melki, 2013). Siekiant įvertinti, ar politinių partijų ideologijos turi įtakos nagrinėjamam reiškiniui, pirmiausiai vertinama, ar skirtingos politinės partijos vykdo užsienio autorių empiriniuose tyrimuose nustatytą būdingą ekonominę politiką. Vertinami pagrindiniai ekonomikos rodikliai – ekonomikos augimas, nedarbo lygis, infliacija ir biudžeto persikirstymas – šie rodikliai turi ryšį su pajamų nelygybe. Nustačius, kad politinės partijos turi joms būdingų ekonominės politikos bruožų, atliekamas tiesioginis politinių partijų įtakos pajamų nelygybei įvertinimas.

Mažas Lietuvos atvejo ištyrimo lygis ir autorių išvados, kad partijos nevykdo jų ideologines nuostatas atitinkančios politikos, skatina empirinio tyrimo objektu pasirinkti Lietuvą ir nagrinėti kairiųjų politinių partijų įtaką pajamų nelygybei. Taip prisidedama prie Lietuvos pajamų nelygybės tyrimų ir didelę pajamų nelygybę lemiančių veiksnių analizės.

Šio darbo **tikslas** yra įvertinti, ar kairiųjų politinių partijų ideologija turi įtakos pajamų nelygybei Lietuvoje. Tam, kad būtų pasiektas išsikeltas tikslas, darbe sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti pajamų nelygybės sampratą ir reiškinių esmę;
2. Įvertinti politinių partijų ideologinius skirtumus;
3. Išanalizuoti ir susisteminti politinių ideologijų ryšio su pajamų nelygybe mokslinius tyrimus;
4. Parengti kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo metodiką ir sudaryti vertinimo modelį;
5. Atlikti kairiųjų politinių partijų ideologijos įtakos pajamų nelygybei analizę Lietuvoje 2005–2019 metų laikotarpiu.

Šiame darbe teorinėje dalyje naudojami metodai: mokslinės literatūros sisteminė ir lyginamoji analizė, mokslinių teiginių ir vertinimo metodų lyginimas ir apibendrinimas. Atliekant empirinį tyrimą naudojami kokybiniai ir kiekybiniai metodai. Kokybinis tyrimas atliekamas vertinant politinių partijų ideologijas. Kiekybinis tyrimas atliekamas vykdant statistinę duomenų analizę, kurios metu taikomi aprašomosios statistikos ir regresinės analizės metodai. Statistinių duomenų analizei naudojama Eviews programa.

Darbo loginę struktūrą lėmė suformuluotas pagrindinis tikslas ir iškelti uždaviniai, kurių loginė seka atsispindi trijų pagrindinių skyrių turinyje. Pirmame skyriuje sprendžiami 1 – 3 darbo uždaviniai. Pateikiama pajamų nelygybės samprata ir analizuojama pajamų nelygybės reiškinių esmė. Išskiriami kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų vertybiniai ir ekonominės politikos skirtumai. Taip pat įvertinamas politinių partijų įtakos pajamų nelygybei ištyrimo lygis. Antrame skyriuje sprendžiamas 4 darbo uždavinys. Atskleidžiama kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo metodika. Pateikiamas vertinimo modelis, detalizuojami tyrimo etapai ir perdavimo kanalai, kuriais kairiosios partijos, priklausomai nuo jų ideologiją atitinkančios politikos, gali turėti įtakos pajamų nelygybei. Trečiame darbo skyriuje sprendžiamas 5 darbo uždavinys. Atliekamas kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei vertinimas, pateikiami gauti rezultatai.

1. POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ IR PAJAMŲ NELYGYBĖS TEORINIAI ASPEKTAI

Siekiant sudaryti politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei Lietuvoje vertinimo modelį (7 pav.) pirmoje skyriaus dalyje apibrėžiama pajamų nelygybės samprata bei aptariamas pajamų nelygybės reiškinys. Antroje dalyje apžvelgiami kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų ideologiniai skirtumai – paradigmoje ir vertybėse, požiūriuose į lygybę bei požiūriuose į valstybės vaidmenį ekonomikoje. Galiausiai, trečioje dalyje aptariami politinių partijų įtakos pajamų nelygybei moksliniai empiriniai tyrimai bei partinių teorijų (angl. *partison theory*) tyrimai Lietuvoje. Šiame skyriuje yra sprendžiamas 1–3 darbo uždaviniai.

1.1. Pajamų nelygybės teoriniai aspektai

Siekiant įvertinti, kokią įtaką politinės partijos gali daryti pajamų nelygybei, analizuojamas pajamų nelygybės reiškinys. Pirmiausia aptariama pajamų nelygybės samprata, vėliau reiškinio esmė, apžvelgiant pajamų nelygybės tendencijas, pasekmes, veiksnius ir politikos gaires. Šiame poskyryje sprendžiamas pirmas uždavinys.

1.1.1. Pajamų nelygybės samprata

Nelygybės sampratai išreikšti Atkinson ir Bourguignon (2000) panaudojo „pyrago“ padalinimo metaforą, kuria remiantis „pyragą“ padalinus į lygias dalis visiems gavėjams bus visiška lygybė, o įvedus papildomą dimensiją, kuri turės reikšmės dalijamo pyrago dalių dydžiui, tai jau bus nelygybė. Šis teiginys išreiškia du požiūrius į pajamų nelygybę. Pirmu atveju nelygybė gali būti matematiškai išreikštas algebros santykis, kuris rodo, kad vienas dydis ar reiškinys yra didesnis ar mažesnis už kitą. Antru atveju parodo lygybės stoką, kuri, anot Skučienės (2008), gali būti pateisinama normatyviniu požiūriu, persipindama su ekonomikos, socialinės gerovės, socialinio teisingumo, nelygybės matavimo teorijomis. Šiame darbe pajamų nelygybės samprata siejama su pirmu požiūriu, kuris aptariamas skirtingų politinių partijų ideologijų aspektu.

1 lentelė

Pajamų nelygybės apibrėžimai

Apibrėžimai	Autoriai
Pajamų nelygybė – tai tarpasmeninis pajamų pasiskirstymas, kuris parodo individualių arba namų ūkių pajamų paskirstymą visiems gyventojams tam tikru momentu	Tarptautinis valiutos fondas (2018)
Pajamų nelygybė – pajamų skirtumai ekonomikoje tarp individų, asmenų, namų ūkių, šalių ar bet kokio kito identifikuojamo subjektų derinio	Čiegis et al. (2020)
Pajamų nelygybė apibrėžiama per pajamų skirtumus tarp individų, kurie kyla iš asmens pasirinkimo ir jo galimybių.	Skučienė (2008)
Pajamų nelygybė – tai nelygus pajamų pasiskirstymas tarp visų tam tikros šalies piliečių.	Lancker ir Van den Heede (2019)
Pajamų nelygybė įvardijama kaip reiškiny, parodantis gyventojų pajamų netolygų pasiskirstymą	Saez (2020)

Šaltinis: sudaryta autorės

Mokslinėje literatūroje randami įvairūs pajamų nelygybės apibrėžimai (žr. 1 lentelė). Juos apibendrinant pajamų nelygybė laikomas nelygus pajamų pasiskirstymas tarp visų tam tikros šalies piliečių tam tikru momentu.

1.1.2. Pajamų nelygybės reiškinio esmė

Pajamų nelygybė didėja visame pasaulyje ir jos mažinimas tampa politikos prioritetu. Pasaulinėje pajamų nelygybės ataskaitoje (2018) teigiama, kad pajamų nelygybė nuosekliai didėja nuo 1990 metų. Laikotarpiu nuo 1990 iki 2015 m. 1 proc. didžiausių pajamų namų ūkių pajamos augo 46 šalyse iš 56. Tuo tarpu mažiausių pajamų namų ūkių pajamos šalyse beveik nesikeitė. Valstybės, kuriose pajamų nelygybė didėja, tokiose kaip Kinija ir Indija, gyvena apie 70 proc. visų pasaulio gyventojų.

Didelė pajamų nelygybė lėtina šalių ekonomikos augimą, skatina ekonomines krizes, didina visuomenės susipriešinimą ir mažina kartų mobilumą. Ostry et al.,(2014) nustatė, kad išsivysčiusiose šalyse auganti pajamų nelygybė lemia mažesnę ekonomikos augimą vidutiniu laikotarpiu – 1 proc. punktu padidėjus 20 proc. didžiausių pajamų namų ūkių pajamoms, BVP augimas sulėtėja 0.08 proc. punkto. Pasak Rajan (2010), didėjančios didžiausių pajamų namų ūkių pajamos ir stagnuojančios vidutinių bei mažų pajamų namų ūkių pajamos skatina pastarųjų skolinimosi didėjimą. Autoriaus teigimu, perteklinis skolinimasis ir hipotekos standartų sumažinimas buvo vienas iš veiksnių, sukėlusius 2008 m. pasaulinę finansų krizę. Didėjanti

visuomenės grupių skirtis sukelia nepasitikėjimą tarp visuomenės narių ir mažina socialinę sanglaudą, skatinta konfliktus ir apsunkina politinių sprendimų priėmimą administruojant bendrus šalies išteklius (Bardhan, 2005; Lichbach, 1989). Didėjanti pajamų nelygybė menkina mažiausių pajamų namų ūkių perspektyvas užsitikrinti turtingesnę ateitį ir sąlygoja žemą kartų mobilumą (Corak, 2013). Nepakankamos valstybės investicijos į švietimą lemia, kad vaikai, augantys mažesnių pajamų namų ūkiuose, įgyja prastesnį pagrindinį išsilavinimą ir vėliau turi ribotas galimybes siekti aukštojo išsilavinimo (Galor ir Moav, 2004).

Nelygybei didėjant tarptautinės organizacijos imasi prevencinių veiksmų. 2015 m. Jungtinių Tautų (JT) Darnaus vystymosi darbotvarkėje 2030 metams nelygybės mažinimas yra vienas iš prioritetų. JT ragina valstybes siekti užtikrinti lygias pradines galimybes į išsilavinimą asmenims nepriklausomai nuo lyties, socialinės padėties, rasės, religijos ir kitų aplinkybių. Europos Sąjungoje nelygybės mažinimas taip pat laikomas prioritetine kryptimi. 2017 m. Europos Parlamentas, Europos Taryba ir Europos Komisija paskelbė Europos socialinių teisių ramstį, kuris nustato 20 pagrindinių principų ir teisių remti sąžiningas ir gerai veikiančias gerovės sistemas.

Pajamų nelygybė priklauso nuo šalies istorijos, ekonominio išsivystymo, visuomenės mentaliteto, išsilavinimo ir kultūros lygio (Lisauskaitė, 2010; Bastos et al., 2010). Taip pat ji nemažai susijusi su individo fiziniiais ir protiniais gabumais, išsilavinimu ir įgūdžiais, turtu, prisiimtomis investicijų rizikomis ir sėkme (Paunksnienė ir Liučvaitienės, 2009). Pasak Čiegio, et al. (2020), nelygybė visada išlieka, nes skiriasi asmens galimybės, išorinės aplinkybės, žmonių pastangos, pasirinkimai, įgimtos psichinės bei fizinės savybės.

Ekonomikos teorijoje ilgą laiką manyta, kad ekonomines ir socialines problemas išspręst ekonomikos augimas be didesnio valstybės įsikišimo. Pasak Lyubimov (2017), toks požiūris ilgą laiką dominavo tarptautinėse finansų institucijose, įskaitant Pasaulio banką ir Tarptautinį valiutos fondą. Jis remiasi Kuznets (1955) apverstos U teorija, teigiančia, kad besivystančių šalių ekonomikoms augant pajamų nelygybė didėja, tačiau vėliau, pajamoms pasiekus tam tikrą tašką, pajamų nelygybė stabilizuojasi ir pradeda mažėti (žr. 1 pav.). Ši išvada paremta XX a. pradžios JAV, Jungtinės Karalystės ir Vokietijos ekonomikos augimo įtakos pajamų nelygybei tyrimu. Nustatyta, kad Pirmojo pasaulinio karo pradžioje pajamų nelygybė sumažėjo visose trijose šalyse. Priežastimi Kuznets laikė industrializacijos ir urbanizacijos procesus, kurių metu keitėsi mažai apmokamą darbą žemės ūkyje dirbančių (mažėjo) ir geriau apmokamą darbą pramonės sektoriuje dirbančių asmenų (didėjo) santykis. Kuznets požiūriu, pajamų nelygybė laikoma laikinu šalutiniu ekonomikos augimo rezultatu ir didėjant biudžeto pajamoms per didesnę biudžeto perskirstymą pajamų nelygybė ima natūraliai mažėti. Taigi, besivystančios ekonomikos transformacijos į išsivysčiusią ekonomiką metu valstybė neturėtų kištis į pajamų nelygybės reguliavimą.

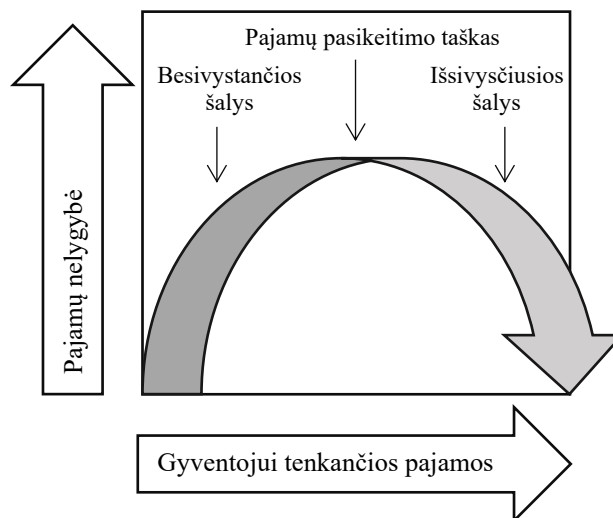
Nuo XX a. devintojo dešimtmečio pabaigos Kuznets teorija yra kritikuojama, nes pajamų nelygybė nuo to laiko auga tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse (Čiegis et al, 2020). Naujausi tyrimai teigia, kad pajamų nelygybei sumažinti reikalingas didesnis valstybės ekonominio reguliavimo vaidmuo ir tarptautiniu mastu koordinuota politika (Piketty 2014, 2015; Piketty ir Saez, 2003). Pasak Piketty (2014, 2015), Kuznets teorija iš dalies paaiškina tik trumpojo laikotarpio pajamų nelygybės dinamiką, nes analizuojant ilgąjį laikotarpį (nuo 1917 iki 2007 m.), pajamų nelygybės kitimas yra panašus į U, o ne į apverstos U formą, kaip teigė

Kuznets (žr. 2 pav.). Remiantis Piketty, pajamų nelygybė iki XX a. vidurio stabilizavosi, tačiau nuo XX a. devintojo dešimtmečio pradėjo didėti tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse. Tam įtakos daugiausiai turėjo liberali ekonominė politika, kurios pasėkoje labiausiai išaugo didžiausių pajamų namų ūkių pajamos. Valstybės nebeįstengė suteikti gerovės gyventojams taip greitai kaip augo kapitalo savininkų turtas ir gerovė. Todėl Piketty savo darbuose siūlė didinti mokesčių sistemos progresyvumą, kovoti su mokesčių slėpimu tarptautiniu mastu, skirti didesnę dėmesį švietimo politikai.

Pasaulinėje pajamų nelygybės ataskaitoje (2018) teigiama, kad pajamų nelygybės formavimo procesuose valstybės politika vaidina svarbų vaidmenį. Vykdomos perskirstymo politikos įtaka pajamų nelygybei ypatingai pastebima analizuojant gerovės valstybės modelius. Atkinson (2000) išnaginėjęs 1980 – 1990 m. biudžeto perskirstymo ir pajamų nelygybės duomenis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalyse nustatė akivaizdžius skirtumus. Skandinaviško modelio šalyse, vykdančiose didžiausio perskirstymo politiką, pajamų nelygybė buvo mažiausia, tuo tarpu anglosaksiškose šalyse, kuriose valstybės perskirstymo vaidmuo yra menkas, pajamų nelygybė buvo ženkliai didesnė.

1 paveikslas

Kuznets teorija

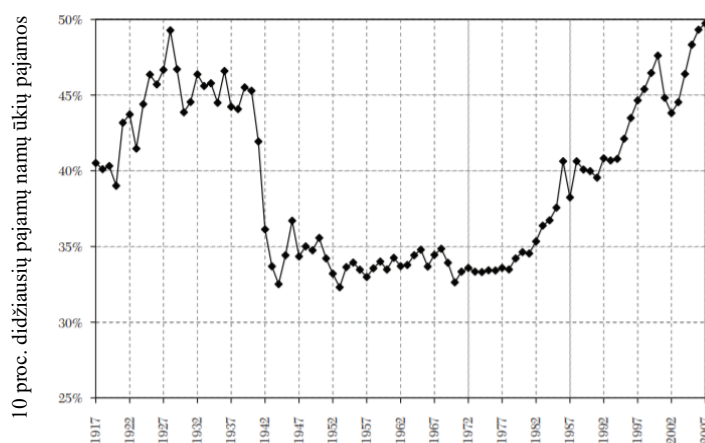

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kuznets

Valstybės vaidmuo ekonominėmis priemonėmis mažinant pajamų nelygybę yra svarbus siekiant sušvelninti pajamų nelygybės augimą skatinančius egzogeninius veiksnius, tokius kaip technologinė pažanga ir globalizacija. Jungtinių Tautų ataskaitoje (2020) teigiama, kad technologinė pažanga (dirbtinis intelektas, robotika ir kt.) skatinta šalių ekonomikas, tačiau tuo pačiu visuomenę suskirsto į laimėtojus ir pralaimėtojus, didindama darbo užmokesčio nelygybę. Bergh et al (2017) teigia, kad ekonominė globalizacija per prekybos ir finansų liberalizavimą, prasidėjusį nuo XX a. aštunto

2 paveikslas

Didžiausių pajamų namų ūkių decilių pajamų dalies pokyčiai JAV, 1917 – 2007 m.

* 2007 m. 10 proc. didžiausių pajamų namų ūkių decilis apėmė visas šeimas, kurių metinės pajamos viršija 109 600 JAV dolerių

Šaltinis: Atkinson, Piketty ir Saez (2011)

dešimtmečio, lėmė skirtingą namų ūkių pajamų augimą. Finansinis atvirumas sudarė sąlygas išvengti mokesčių, steigiant ofšorines įmones, ir tai paskatino didžiausių pajamų namų ūkių pajamų didėjimą (EBPO, 2012). Be to, finansalizacijos procesai lemia, kad pelnas vis dažniau gaunamas per finansines operacijas, o ne per prekybą ar prekių gamybą (Krippner, 2005). Tiesioginės užsienio investicijos skatina atotrūkį tarp kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos ir sąlygoja jos koncentraciją tam tikrose zonose (Chintrakarn et al, 2010).

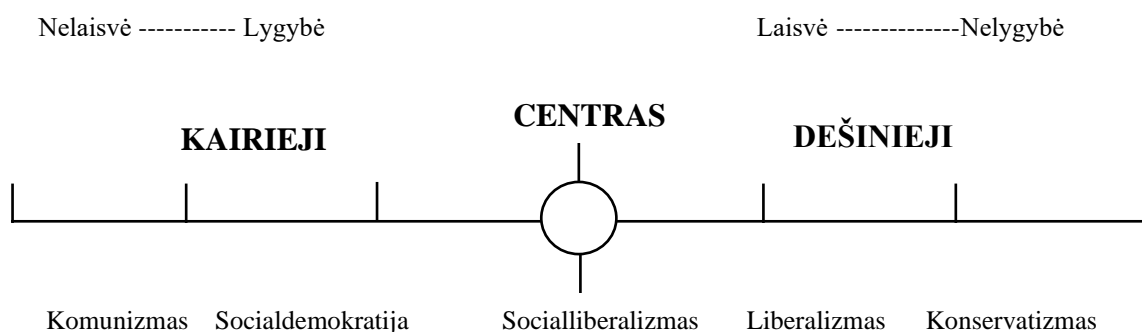
Apibendrinant, pajamų nelygybės augimo tendencijos kelia iššūkius ekonomikos plėtrai ir visuomenės socialiniam stabilumui bei vystymuisi. Ekonomikos teorijoje išskiriami du požiūriai į pajamų nelygybės valdymą: liberalus ir socialinis. Liberalus akcentuoja, kad ekonomikos augimas ilgainiui natūraliai sumažins pajamų nelygybę, todėl vystantis ekonomikai pajamų nelygybės augimas yra toleruojamas. Socialinis požiūris pabrėžia valstybės vaidmenį, teigia, kad tik naudojant valstybės perskirstymo instrumentus pajamų nelygybė gali mažėti. Toks požiūris į valstybės vaidmenį yra svarbus, nes pajamų nelygybę lemia ir išorės veiksniai, tokie kaip technologinė pažanga ir globalizacija, kurių daroma žala negali sumažėti savaiminio susireguliuavimo procesuose.

1.2. Politinių partijų ideologijų skirtumai

Skirtingos politinės partijos, veikiančios skirtingomis ir dažnai prieštaringomis ideologinėmis prielaidomis, pasižymi savitomis ekonominės politikos nuostatomis, kurios stipriai pasireiškia joms esant valdžioje ir veikia ekonomiką (Bjørnskov, 2008). Nors valstybės ekonominės politikos priemonės gali teigiamai veikti pajamų nelygybę, tačiau jos gali turėti ir priešingą poveikį, jei politikai nelaikys to prioritetu. Siekiant įvertinti prieštaringas ideologines prielaidas aptariami kairiųjų ir dešiniųjų partijų pagrindiniai skirtumai.

3 paveikslas

Klasikinis politinis spektras

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Vitkum (1998)

Politinės partijos skirstomos į kairiąsias ir dešiniąsias klasikiniame politiniame spektre (žr. 3 pav.) pagal jų vertybes ir jomis paremtą požiūrį į valstybės politiką. Vertybės atspindi tradicines politines doktrinas – socializmą, liberalizmą ir konservatizmą. Kiekviena doktrina turi savitas vertybes ir požiūrį į valstybės vaidmenį ekonomikoje (žr. 2 priedas). Kairiosios politinės partijos Europoje siejamos su socializmo doktrina, tuo tarpu dešniosios su liberalizmu ir konservatizmu. JAV vyrauja kitokia ideologinė skirtis. Pasak Tučo (2016), XIX a. II pusėje – XX a. liberalizmas skilo į europietiškojo individualistinio liberalizmo bei amerikietiškojo socialinio liberalizmo, todėl JAV kairiosios politinės partijos siejamos su socialliberalizmu, o dešniosios su konservatizmu.

Siekiant įvertinti kairiojo ir dešiniojo sparno politikų normatyvinius ir ekonominės politikos skirtumus, juos galima išskirti trimis kriterijais: paradigminiu ir vertybiniu aspektu, požiūriu į lygybę, nuostatomis į valstybės vaidmenį ekonomikoje.

Paradigminiai ir vertybiniai skirtumai. Gyls (2018) išskyrė dvi paradigmas ir ekonomines filosofijas – metodologinį holizmą ir metodologinį individualizmą. Pirmasis akcentuoja visumos svarbą. Grupiniai subjektai, tokie kaip šeima ir bendruomenė, laikomi

vertybe, o valstybės vaidmuo ekonomikoje yra svarbus. Individualizmas priešingai, pabrėžia individo interesų ir poreikių svarbą, valstybės vaidmuo ekonomikoje nelaikomas svarbiu, vertinama, kad valstybė tik iškreipia idealiai veikiančią, savaiminio susiregulavimo sistemą. Remiantis šiais požiūriais, dešinėsios politinės partijos priskiriamos prie individualistų, nes siekia kuo didesnės laisvės ir atmeta lygybę ir bet kokius išorinius suvaržymus. Tuo tarpu kairiosios politinės partijos priskiriamos holizmo ekonominei filosofijai, nes siekia lygybės ir socialinio teisingumo, pasisako už didesnę valstybinę reguliavimą ir pajamų perskirstymą.

Požiūrių į lygybę skirtumai. Bobis (2004) teigė, kad siekiant įvertinti lygybės sąvoką negalima išvengti atsakymų į tris klausimus: „Taip, lygybė, tačiau tarp ko, kieno atžvilgiu ir remiantis koku kriterijumi?“. Visus dalybos būdus autorius vadino egalitariniais. Kairiąsias politines partijas jis laikė egalitarinėmis ir siekiančiomis lygybės per gerovės kūrimą. Tuo tarpu dešiniąsias politines partijas priešingai vadino siekiančiomis nelygybės ir ne egalitarinėmis, kurioms labiau rūpi tai, kas žmones skiria, vertinami nuopelnai ir rangai. Bet koks lygybės siekis turi būti pateisintas, nes nelygybė yra dešiniųjų taisyklė. Pasak Ciumara (2016), dešinėsios politinės partijos siejamos su socialiniu darvinizmu. Anot Hickson (2009), Jungtinės Karalystės dešiniųjų politinės partijos nuo 1970 m. siekė pateisinti pajamų nelygybę ir atmesti socialdemokratinis argumentus dėl didesnės lygybės. Ponce de Leona, Wingrova ir Kayab (2020) teigė, kad JAV dešinėsios krypties Respublikonų politinė partija yra linkusi menkinti pajamų nelygybės sukeltas pasekmes.

Požiūriai į valstybės vaidmenį ekonomikoje. Pasak Tučo (2016), klasikiniame politiniame spektre partijos skirstomos pagal požiūrį į ekonomiką: dešinėsios politinės partijos remia laisvą rinką, o kairiosios prioritetą teikia visuomeninei nuosavybei bei didesniai valstybės ekonomikos reguliavimui. Kairiojo sparno kraštutinumas yra lygybės siekis, paremtas centralizuota planine ekonomika (Tučas, 2016; Vitkus, 1998). Tuo tarpu dešiniojo kraštutinumas yra laisvė ir visiškai nevaržoma ir nekontroliuojama rinka, kurioje laisvai veikia privatūs ekonominiai subjektai (Viktus, 1998). Politinių doktrinų požiūriu (žr. 1 priedas), kairiosios politinės partijos remiasi ekonomisto Keinso (1883 – 1946) idėjomis, dešinėsios – klasikinės politinės ekonomikos pradininku Smitu (1723 – 1790). Galima teigti, kad kairiosios politinės partijos orientuojasi į trumpojo laikotarpio ekonomiką, o dešinėsios į ilgojo laikotarpio.

Lijphart (1995) analizavo dešiniųjų ir kairiųjų politinių partijų skirtumus ekonomikoje 27 demokratinėse šalyse 1945 – 1990 m. laikotarpiu ir apibūdino juos dualistinėmis priešpriešomis:

- valstybinė nuosavybė (kairė) – privati nuosavybė (dešinė);
- valstybinis ekonomikos reguliavimas (kairė) – laisva rinka (dešinė);

- santykinai didesnių pajamų perskirstymas (kairė) – pajamų neperskirstymas (dešinė);
- valstybės socialinių programų plėtimas (kairė) – jų siaurinimas (dešinė).

Apibendrinant, kairiosios ir dešniosios politinės partijos skiriasi vertybėmis, požiūriu į laisvę ir lygybę bei valstybės vaidmenį ekonomikoje. Kairiosios politinės partijos vadovaujasi holizmu, siekia lygybės ir gerovės ekonomikoje. Dešniosios politinės partijos orientuotos į individualizmą ir didesnę laisvę, jų ekonominė politika yra priešinga egalitarizmui, o nelygybė pateisinama nuopelnais ir rangais.

1.3. Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei empiriniai tyrimai

Nors galima manyti, kad kairiosios ir dešniosios politinės partijos dėl paradigminių skirtumų turėtų daryti skirtingą įtaką pajamų nelygybei, ši tema mažai nagrinėta. Tikėtina, kad tai lėmė trys priežastys: mažėjantys ideologiniai skirtumai tarp kairiųjų ir dešinių politinių partijų, politinių partijų skirstymo problema, tarpdisciplininių žinių stoka.

Potrafke (2016) susistemines daugiau nei 100 politinių partijų ekonominės politikos skirtumus nagrinėjančių partinių teorijų tyrimų EBPO šalyse nustatė, kad kairės ir dešinės krypties politinių partijų skirtumai daugiausiai pastebėti iki 1990 metų. Šiuo metu jie daugiausiai nustatomi privatizavimo ir ekonomikos liberalizavimo politikoje. Pasak Bjørnskov (2008), ideologinius skirtumus slopina mažėjanti rinkėjų orientacija ir rinkimų sistemos ypatumai, kai daugiapartinėse rinkimų sistemose gali būti sudaromos kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų koalicijos.

Partinių teorijų tyrimai daugiausiai orientuoti į šalių grupes kaip į vieną tiriamą objektą. Tokiam vieno tiriamojo objekto grupavimui reikia vieningo politinių partijų skirstymo į kairiąsias ir dešiąsias. Tyrimai lengvi dvipartinių rinkimų sistemų šalyse ir sudėtingesni daugiapartinių rinkimų sistemose, kur būtini papildomi skaičiavimai, pavyzdžiui, mandatų skaičiaus įvertinimo.

Tyrimams reikalingos politologijos ir ekonomikos mokslų žinios, kurios atskleidžia tam tikrus politinių partijų ekonominės politikos dėsningumus, ribojančius ideologijų reikšmę:

- Rinkimų ciklą metu politinės partijos yra linkusios didinti biudžeto išlaidas. Pasak Nordhaus (1975), valdančioji politinė partija įgyvendina tokią ekonominę politiką, kuri padeda užtikrinti balsų daugumą sekančiuose rinkimuose. Efthymoulou (2012) tyrė 27 ES šalis 1997 – 2008 m. laikotarpiu ir nustatė, kad visų šalių vyriausybės manipuliavo fiskaline politika prieš rinkimus. Rinkimų metais fiskalinis deficitas padidėjo apie 1

proc. nuo BVP, o bendrosios išlaidos, einamosios išlaidos ir galutinio vartojimo išlaidos atitinkamai padidėjo 0.8 proc., 0.4 proc. ir 0.2 proc. nuo BVP.

- Rinkėjo pozicija ir aktyvumas rinkimų metu daro poveikį politinių partijų perskirstymo politikai. Meltzerio ir Richardo (1981, 1983) racionalaus pasirinkimo teorija teigia, kad perskirstymo politiką daugiausiai lemia vidutinio (medianinio) rinkėjo (angl. median voter) pozicija: kuo mažesnės vidutinio rinkėjo pajamos, tuo jis bus labiau linkęs paremti perskirstymo politiką. Pontusson ir Rueda (2010) analizavo veiksnius, skatinančius kairiąsias politines partijas vykdyti didesnio perskirstymo politiką dešimtyje EBPO šalių 1966 – 2002 metais. Tyrimas atskleidė, kad didesnis rinkėjų aktyvumas buvo pagrindinė priežastis, paskatinusi kairiąsias politines partijas formuoti rinkimų pažadus, nukreiptus į pajamų nelygybės mažinimo politiką.
- Ekonomikos svyravimai lemia skirtingų politinių partijų populiarumą. Durr (1993) nagrinėjo 1966 – 1988 m. JAV ekonomikos rodiklių koreliaciją su politinių partijų populiarumo rezultatais ir nustatė, kad politinių partijų populiarumas buvo tiesiogiai priklausomas nuo ekonomikos prognozių. Laikotarpiais, kai prognozuotas ekonomikos nuosmūkis, populiareesnės buvo dešinėsios politinės partijos ir atvirkščiai, prognozuojant ekonomikos pakilimo laikotarpius, populiarėjo kairiosios politinės partijos. Durr tyrimo rezultatus pagrindė perskirstymo politikos įtaka rinkėjo pajamoms: rinkėjai buvo linkę palaikyti didesnio perskirstymo politiką augant ekonomikai ir siekė mažesnio apmokestinimo politikos ekonomikai traukiantis. Durr tyrimą atkartoję kiti autoriai – Stevenson (2001) ir Markussen (2008), analizavę Europos šalių duomenis, o jų tyrimų rezultatai buvo panašūs.

Mažas temos ištyrimo lygis skatina kūrybišką priėjimą prie politinių partijų ideologijos įtakos pajamų nelygybei nagrinėjimo. Kadangi nėra tiesioginių tyrimų ieškomi netiesioginiai keliai įvertinti abiejų kintamųjų ryšį. Išnagrinėjus politinių partijų empirinius tyrimus galima išskirti tris tyrimų grupes, kurios siejasi su pajamų nelygybe: politinių partijų įtakos ekonomikos augimui tyrimai; politinių partijų įtakos infliacijai ir nedarbui tyrimai; politinių partijų įtakos biudžeto perskirstymui tyrimai. Taigi, galima manyti, kad šie rodikliai padės įvertinti, ar politinės partijos gali turėti įtakos pajamų nelygybei. Toliau aptariami empiriniai tyrimai minėtose trijose grupėse. Galiausiai, aptariami pajamų nelygybės tyrimai Lietuvoje.

1.3.1. Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per ekonomikos augimo rodiklius

Netiesioginės politinių partijų ideologijos įtakos pajamų nelygybei per ekonomikos augimą tyrimai rodo nevienareikšmiškus rezultatus apie skirtingų kryptių politinių partijų įtaką ekonomikos augimui.

Vieni autoriai teigia, kad didesnis ekonomikos augimas yra valdant dešinioms politinėms partijoms ir tai turi įtakos pajamų nelygybės augimui. Bjørnskov (2005) analizavo skirtingų ideologijų politinių partijų įtaką ekonomikos augimui 58 šalyse 1975 – 2000 m. laikotarpiu ir nustatė, kad metinis BVP augimas valdant dešinioms politinėms partijoms buvo apie 0.4 proc. punkto didesnis, nei valdant kairiosioms politinėms partijoms. Vėlesniame tyrime Bjørnskov (2008) analizavo ekonomikos augimo, pajamų nelygybės ir politinių partijų ideologijų ryšį 178 šalyse 1975 – 2000 m. laikotarpiu. Autorius nustatė, kad valdant dešinės krypties politinėms partijoms išsivysčiusiose šalyse pajamų nelygybė ir ekonomika augo, o kairiųjų valdymo metu pajamų nelygybė ir ekonomikos augimas mažėjo. Tyrimas parodė, kad šalyje BVP augant 1.86 proc. punkto per metus ir gini koeficientui esant 0.39 pradėjus valdyti kairiosioms politinėms partijoms, BVP metinis augimas sumažės 0.28 proc. punkto. Facchini ir Melki (2013) taip pat nustatė, kad ekonomikos augimas yra didesnis, kai valdo dešinėsiosios politinės partijos. Autoriai nagrinėjo politinių partijų įtaką ekonomikos augimui Prancūzijoje 1871 – 2004 m. laikotarpiu. Tyrimas parodė, kad valdžioje esant dešinioms politinėms partijoms BVP augimo greitis buvo 1.2 proc. punkto didesnis, nei valdžioje esant kairės krypties politinėms partijoms. Tiek Bjørnskov (2005), tiek Facchini ir Melki (2013) darė prielaidą, kad ekonomikos augimą valdant dešiniams lėmė geresnė įstatymų leidyba, sudariusi sąlygas privatizacijai, ir mažesnė valstybės intervencija į ekonomiką.

Kiti autoriai teigia, kad didesnis ekonomikos augimas yra valdant kairiosioms politinėms partijoms ir tai gali turėti įtakos pajamų nelygybės mažėjimui. Bartels (2004) nustatė, kad pajamų nelygybė JAV augo valdant visiems dešinėsiosios krypties Respublikonų partijos prezidentams – Dvaitui Eizenhaueriui, Richardui Nixonui, Džeraldui Fordui, Ronaldui Reiganui ir Džordžui Bushui vyresniajam. Priešingai, pajamų nelygybė mažėjo valdant keturiems iš penkių (išskyrus Džimį Karterį) kairiosios krypties Demokratų partijos prezidentams. Autorius nagrinėjo skirtingų namų ūkių pajamų pokyčius JAV 1947 – 2001 m. laikotarpiu ir nustatė, kad valdant kairiosioms politinėms partijoms ekonomikos augimas būdavo apie 30 proc. didesnis ir nedarbo lygis apie 30 proc. mažesnis, nei valdant dešiniams. Autorius padarė išvadą, kad tokie ekonomikos rezultatai turėjo įtakos mažėjančiai pajamų nelygybei. Ciomara (2016) nagrinėjo politinių partijų įtaką

makroekonomikos rodikliams Rumunijoje 1990 – 2008 m. laikotarpiu ir nustatė, kad BVP augimas buvo didesnis valdant kairiosioms partijoms.

Ekonomikos augimo įtaka pajamų nelygybei dažniausiai analizuojama remiantis Kuznets teorija, siekiant ją įrodyti arba paneigti. Ją patvirtino dauguma mokslininkų (Weede, Tiefenbach, 1981; Nielsen ir Alderson, 1997; Barro, 1999; Higgins ir Williamson, 1999). Taip pat yra ir paneigusių, pavyzdžiui, Ravallion (1997) ir Piketty (2014; 2015). Atsižvelgiant į 1.2. skyriuje aptartus pajamų nelygybės dėsninumus, galima teigti, kad ekonomikos augimo įtakos pajamų nelygybei tyrimų rezultatai tiesiogiai priklauso nuo tyrimų laikotarpių.

Apibendrinant, negausūs tyrimai atskleidžia, kad politinių partijų ideologijos gali turėti įtakos ekonomikos augimui ir tokiu būdu netiesiogiai paveikti pajamų nelygybę. Tyrimų rezultatai yra priešaringi, tačiau galima pastebėti, kad analizuojant didesnę šalių skaičių gaunamos išvados, kad dešinėsios politinės partijos yra susijusios su spartesniu ekonomikos augimu. Remiantis ekonomikos augimo ir pajamų nelygybės ryšiais, kurie rodo, kad ekonomikos augimas tam tikru laikotarpiu didina pajamų nelygybę, galima daryti prielaidą, kad dešinėsios politinės partijos sukurdamos didesnę ekonomikos augimą darys įtaką pajamų nelygybės didėjimui.

1.3.2. Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per nedarbo ir infliacijos rodiklius

Partinių teorijų tyrimai rodo, kad kairiosios ir dešinėsios politinės partijos gali turėti skirtingus nedarbo ir infliacijos valdymo politikos prioritetus. Hibbs (1977), analizavo nedarbo ir infliacijos duomenis dvylikoje Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalių tarpukario laikotarpiu ir nustatė, kad valdant kairiosioms politinėms partijoms nedarbo lygis buvo žemesnis, o infliacija didesnė, tuo tarpu valdant dešiniems atvirkščiai – didesnis nedarbas ir mažesnė infliacija. Tyrimo rezultatus autorius pagrindė ideologiniais skirtumais: kairiosios politinės partijos, atstovaudamos darbininkų klasę, politiką nukreipė į nedarbo lygio klausimus; dešinėsios, atstovaudamos vidurinei klasei, daugiau dėmesio skyrė infliacijos politikai. Šiuos argumentus papildė Alesina (1987), tačiau teigė, kad politinių partijų motyvai yra ne ideologiniai, o racionalus siekis laimėti rinkimus. Pavyzdžiui, kairiosios politinės partijos norėdamos laimėti rinkimus siekė ekonomikos augimo, mažindamos nedarbo lygį ir keldamos minimalų atlyginimą.

Infliacijos ir nedarbo lygio rodikliai yra priskiriami prie makroekonominių veiksnių, kurie gali turėti įtakos pajamų nelygybės lygiui (Kaasa, 2005). Scheve ir Stasavage (2009) tyrė kairiųjų politinių partijų ir derybų dėl centralizuoto darbo užmokesčio įtaką pajamų nelygybei 13 EBPO šalių 1916 – 2000 m. laikotarpiu. Autoriai nustatė, kad XX a. pirmoje pusėje kairiosioms politinėms partijoms pradėjus derybas dėl centralizuoto darbo užmokesčio, tam tikrose šalyse pastebėtas pajamų nelygybės mažėjimas. Atkinson et al (2011) taip pat gavo panašius rezultatus

analizuodami 26 šalis 1910 – 2005 m. laikotarpiu. Jie nustatė, kad kairiųjų partijų valdymui buvo būdingas mažesnis nedarbo lygis ir 1 proc. didžiausių pajamų namų ūkių pajamų mažėjimas.

Infliacijos ir nedarbo tyrimai siejasi su ekonomikos augimo tyrimais. Tyrimai rodo, kad trumpuoju laikotarpiu infliacija yra teigiamai susijusi su ekonomikos augimu, tačiau ilguoju laikotarpiu ryšys yra neigiamas (Barro, 1995). Didėjanti infliacija ilguoju laikotarpiu lėtina ekonomikos augimą ir didina pajamų nelygybę (Gordon, 2012; Calderon ir Serven (2014). Dėl šių tendencijų infliacijos ir pajamų nelygybės tyrimai dažnai remiasi Kuznets teorija. Tačiau daroma priešinga išvada – infliacijai didėjant pajamų nelygybė mažėja, tačiau pasiekus tam tikrą tašką, pajamų nelygybė pradeda didėti. Monnin (2014) tyrė pajamų nelygybės ir infliacijos ryšį dešimtyje EBPO šalių 1971 – 2010 m. laikotarpiu ir nustatė, kad visose nagrinėtose šalyse infliacijai didėjant iki 13 proc. pajamų nelygybė mažėjo, tačiau pasiekus 13 proc. pajamų nelygybė pradėjo didėti. Galli ir Hoeven (2001) nagrinėjo pajamų nelygybės ir infliacijos ryšį JAV 1967 – 1999 m. ir 15 EBPO šalių 1973-1996 m. laikotarpiu. Tyrimas atskleidė, kad kintamųjų ryšys ilguoju laikotarpiu yra U formos. Infliacijai padidėjus JAV iki 6 proc. ir EBPO šalyse infliacijai padidėjus iki 12 proc. pajamų nelygybė pasiekė mažiausią lygtį. Tačiau infliacijai toliau didėjant pajamų nelygybė taip pat pradėjo didėti. Bulir (2001) lygino aštunto ir devinto dešimtmečių 75 išsivysčiusių ir besivystančių šalių infliacijos ir pajamų nelygybės duomenis. Autorė nustatė, kad pajamų nelygybės mažėjimui didelę įtaką turėjo hiperinfliacijos mažinimas. Didelės pajamų nelygybės šalyse, kuriose gini koeficientas buvo apie 0.50, hiperinfliacija padidino gini koeficientą 8 proc. punktais. Hiperinfliacijos mažinimas paskatino gini koeficiento mažėjimą 7-9 proc. punktais. Šalyse, kuriose infliacijos lygis buvo mažas, gini koeficientas padidėjo 3 proc. punktais.

Apibendrinant, kadangi skirtingų ideologinių krypčių politinės partijos gali vykdyti skirtingą nedarbo ir infliacijos valdymo politiką, galima daryti prielaidą, kad tai taip pat gali daryti įtaką pajamų nelygybei. Trumpuoju laikotarpiu kairiosios politinės partijos, vykdydamos nedarbo mažinimo politiką, bei turėdamos santykinai didesnę infliaciją gali turėti įtakos pajamų nelygybės mažėjimui. Dešinėsios politinės partijos turėdamos didesnę nedarbą ir mažesnę infliaciją trumpuoju laikotarpiu gali turėti įtakos pajamų nelygybės didėjimui.

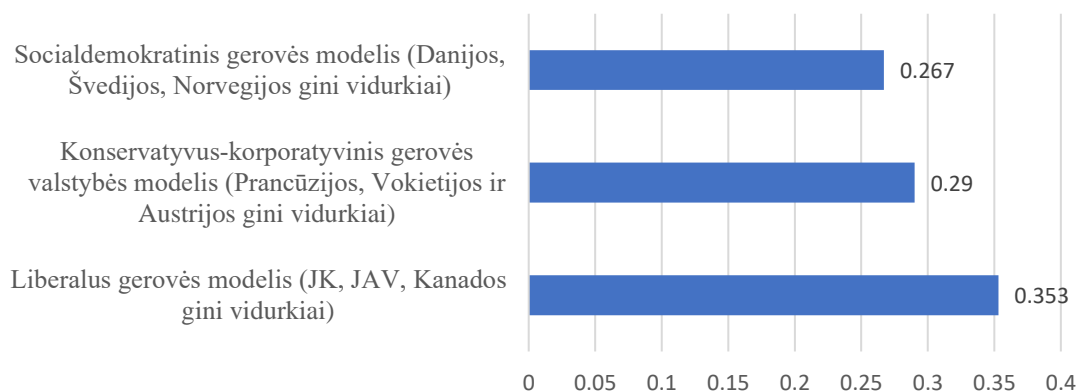
1.3.3. Politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei per biudžeto perskirstymą

Perskirstymo politikos ir pajamų nelygybės ryšys akivaizdus nagrinėjant gerovės valstybės modelius taikančias šalis. Esping-Andersen (1990) valstybių vykdomą perskirstymo politiką suskirstė į tris gerovės valstybės modelius: socialdemokratinį, konservatyvųjį-korporatyvinių ir liberalųjį. Socialdemokratinį gerovės modelį taikančiose valstybėse, tokiose kaip Danija, Švedija

ir Norvegija, vykdoma didžiausio biudžeto perskirstymo politika ir skiriamas didelis dėmesys socialinei apsaugai. Tai lemia pajamų nelygybės mažėjimą. Pajamų nelygybės rodiklis gini, svyruojantis nuo 0 iki 1, kur 0 reiškia visišką lygybę, o 1 – visišką nelygybę, socialdemokratinio modelio gerovės valstybėse 2016 – 2018 m. buvo pastebimai mažesnis lyginant su kitus gerovės modelius taikančiomis šalimis (žr. 4 pav.).

4 paveikslas

Pajamų nelygybė skirtingus gerovės modelius taikančiose valstybėse 2016 – 2018 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis EBPO duomenimis

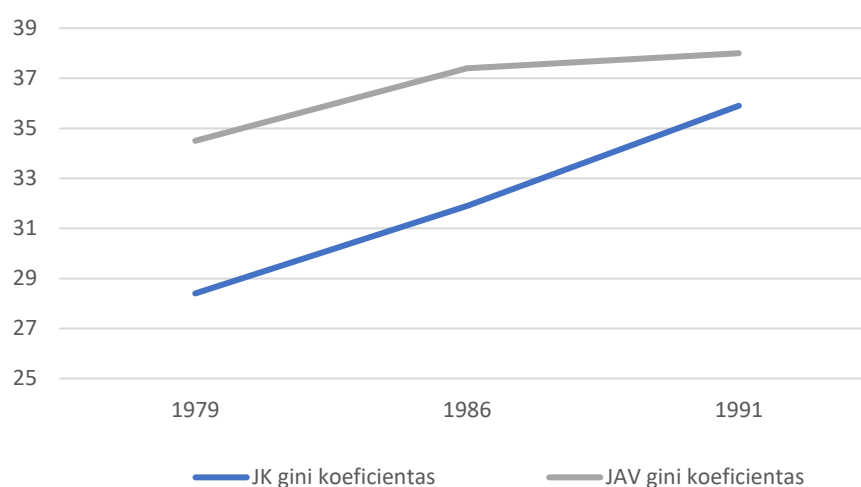
Politinių partijų ideologijų kontekste gerovės modelius galima sugrupuoti į kairiosios krypties – socialdemokratinį ir dešinėsios – liberalųjį ir konservatyvųjį-korporatyvinį. Empiriniai tyrimai rodo panašius rezultatus. Potrafke (2011) nustatė, kad politinės partijos iš dalies vykdo skirtingą biudžeto perskirstymo politiką. Autorius analizavo 23 EBPO šalių biudžetų sudėtį 1970 – 1997 m. ir 1990 – 2006 m. ir gavo šiuos rezultatus: kairiosios politinės partijos padidino bendrą valdžios išlaidų dalį BVP 1970 – 1997 m laikotarpiu ir švietimo išlaidų dalį BVP 1990 – 2006 m. laikotarpiu. Pettersson-Lidbom (2008) tyrimas taip pat parodė, kad kairiosios politinės partijos vykdo didesnio perskirstymo politiką. Autorė nagrinėjo Švedijos 288 savivaldybių duomenis 1974 – 1994 m. ir nustatė, kad kairiųjų vyriausybių biudžeto išlaidos buvo 2 – 3 proc. didesnės nei dešiniųjų. Milanovic (2000, 2019) nagrinėjo Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regiono 1981 – 2016 m. duomenis, kuriame pajamų nelygybė nuo 2000 m. ženkliai sumažėjo, ir atskleidė, kad tai daugiausiai lėmė kairiųjų politinių partijų atėjimas į valdžią ir jų vykdyta didesnio perskirstymo politika, paspartinusi mažiausių pajamų namų ūkių augimą. Pontusson ir Rueda (2007) analizavo kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų skirtumus 17 EBPO šalių 1970 – 1998 m. laikotarpiu, o tyrimas parodė, kad dešinėsios politinės partijos vykdė mažesnio perskirstymo politiką ir tai paskatino pajamų nelygybės augimą 1980 – 1990 metais. Dešiniųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybės didėjimui tendencija ryški XX a. aštuntajame ir devintajame dešimtmečiuose JAV ir

Jungtinėje Karalystėje (JK). Šiuo laikotarpiu valdė dešinieji, vykde neoliberalią ekonominę politiką, paremtą laisvos rinkos principais, valdžios išlaidų biudžete ir infliacijos mažinimu, privatizacijos bei darbo rinkos lankstumo skatinimu. Tokia politika lėmė ekonomikos augimą, tačiau padidino pajamų nelygybę (žr. 5 pav.). Atkinson, Piketty ir Saez (2011) nustatė, kad JAV 1979 – 1986 m. laikotarpiu 1 proc. didžiausių pajamų namų ūkių pajamos, neatskaičius mokesčių, padidėjo 4.8 procento.

Apibendrinant, empiriniai tyrimai rodo, kad politinių partijų priklausomai nuo jų

5 paveikslas

Pajamų nelygybės augimas JK ir JAV valdant dešinės krypties politinėms partijoms 1979 – 1991 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis EBPO duomenimis

ideologijos vykdoma skirtingo perskirstymo politika gali turėti įtakos pajamų nelygybei. Galima daryti prielaidą, kad kairiosios politinės partijos, vykdydamos didesnio perskirstymo politiką, mažina pajamų nelygybę, tuo tarpu dešinėsios politinės partijos, mažindamos biudžeto išlaidas, pajamų nelygybę didina.

1.3.4. Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei tyrimai Lietuvoje

Bendrai pajamų nelygybės tyrimai Lietuvoje pradėti plėtoti santykinai neseniai, nes duomenys apie pajamų nelygybę, suderinti su Eurostat metodika, pateikiami tik nuo 2005 metų. Daugiausiai pajamų nelygybė nagrinėta biudžeto perskirstymo aspektu (Lazutka ir kt., 2009; Lazutka, 2007; Lazutka, Navickė, 2010; Skučienė, 2004, 2010, 2015, Skučienė ir kiti, 2018; Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2015) bei ekonomikos augimo aspektu (Dilius, 2018, 2016; Čiegis ir Dilius, 2019; Čiegis et al., 2020). Tokia tyrimų kryptis leidžia manyti, kad biudžeto perskirstymo

problema yra vienas svarbiausių veiksnių, didinančių pajamų nelygybę Lietuvoje. Europos Komisijos (2020) analizės apie Lietuvos pažangą mažinant pajamų nelygybę išvadose teigiama, kad nuo šio tikslo šalis per pastaruosius tryliką metų tik tolo. To priežastimi laikomas menkas valstybės vaidmuo, ribota mokesčių ir socialinių išmokų sistema. Lietuvos išlaidos socialinei apsaugai ir mokesčių santykis su BVP yra vieni mažiausių ES. Tuo tarpu daugumoje ES valstybių narių pajamų nelygybę pavyksta sumažinti per mokesčių ir socialinių išmokų sistemą. Lietuvai rekomenduota efektyvinti socialinių išmokų sistemą.

Pastebima, kad Lietuvoje vykdoma dešiniams būdinga ekonominė politika. Lazutka, Juška ir Navickė (2018) teigia, kad Lietuvoje nuo nepriklausomybės laikų yra taikomas neoliberalus ekonomikos modelis, paremtas mažu valstybės perskirstymo vaidmeniu, atlyginimų slopinimo, mažų kapitalo mokesčių ir pigios darbo jėgos eksporto į ES šalis politika. Jis leido pasiekti spartų ekonomikos augimą, tačiau lėmė neproporcingai didelį kapitalo savininkų pelną ir didelę pajamų nelygybę. Autoriai nustatė, kad Lietuvoje 2004 – 2014 m. daugiausiai augo kapitalo savininkų pajamos, bet jų apmokestinimas buvo vienas mažiausių ES. Lietuvos biudžeto pajamos yra priklausomos nuo darbo užmokesčio ir vartojimo išlaidų apmokestinamo, iš kurio nesurenkama pakankamai lėšų vykdyti didesnę perskirstymo politiką.

Politinių partijų ideologijų tyrimų kontekste pastebima, kad Lietuvoje dažniausiai Vyriausybę formavo kairiosios krypties politinės partijos. Tačiau pastebimi menki skirtumai tarp skirtingų ideologinių krypčių Vyriausybių ekonominės politikos. Levišauskaitė ir Janonytė (2010), nagrinėdamos Lietuvos 1996 – 2009 m. laikotarpio duomenis nerado reikšmingo skirtumo tarp skirtingų ideologijų politinių partijų įgyvendinamos finansų politikos efektyvumo. Autorės nustatė, kad BVP pokyčio vidurkis tarp abiejų krypčių politinių partijų buvo tik 2.74 procento. 1996 – 1999 m. dešiniųjų politinių partijų valdymo metu BVP pokyčio vidurkis buvo 1.35 procento. Tuo tarpu 2000 – 2007 m. kairiųjų politinių partijų valdymo metu BVP pokyčio vidurkis – 1.07 procento. Žigienė ir Slavickaitė (2014) analizavo 1990 – 2012 m. laikotarpį Lietuvoje ir nustatė, kad Lietuvos biudžeto išlaidų struktūra valdant kairiesiems ir dešiniams beveik nesikeitė, o politinės partijos mokesčius didino priešingai nei būdinga jų ideologinėms kryptims. Jų tyrimas parodė, kad Lietuvoje dešiniųjų politinių partijų atstovai 1997 – 2000 m. ir 2009 – 2012 m. laikotarpiu, priešingai nei tradiciškai, didesnę dalį visų valstybės išlaidų skyrė socialinei apsaugai, aplinkos apsaugai ir bendrosioms valstybės paslaugoms, tuo tarpu kairieji 1995 – 1996 m. ir 2002 – 2008 m. laikotarpiu tik 29 proc. visų išlaidų skyrė socialinei apsaugai, o gynybai ir viešajai tvarkai skyrė daugiau išlaidų nei dešinieji. Abiejuose darbuose nebuvo naudota regresinė analizė, rezultatai gauti analizuojant pokyčius.

Apibendrinant, pajamų nelygybės veiksniais Lietuvoje daugiausiai laikomas ekonomikos augimas ir menks valstybės perskirstymo vaidmuo. Politinių partijų ideologijos įtaka pajamų nelygybei yra mažai tyrinėta tema. Remiantis negausiais tyrimais, galima prielaida, kad nepriklausomai nuo valdžiusių partijų politinės krypties, jos vykdė neoliberalią politiką, o tai turėjo įtakos pajamų nelygybei didėjimui. Tačiau ši prielaida nėra ištirta ir skatina atlikti empirinius tyrimus.

1.3.5. Politinių partijų ideologijos įtakos pajamų nelygybei tyrimo koncepcija

Empirinių tyrimų analizė atskleidė, kad politinių partijų ideologiniai skirtumai pastebimi skirtinguose ekonomikos rezultatuose: ekonomikos augimo (Bjørnskov, 2005, 2008; Bartels, 2004; Ciumara, 2016; Hibbs, 1977; Facchini, Melki 2013), nedarbo ir infliacijos rodikliuose (Alesina, 1987; Alesina, Nouriel ir Gerald, 1997; Bartels, 2004; Bjørnskov, 2008; Hibbs, 1977; Heckelman, 2002; Potrafke, 2011; Sakamoto, 2008), biudžeto perskirstymo politikoje (Cusack, Beramendi, 2006; Herwartz, Theilen, 2016; Hieda, 2013; Pontusson, Rueda, 2007; Iversen, Stephens, 2008;).

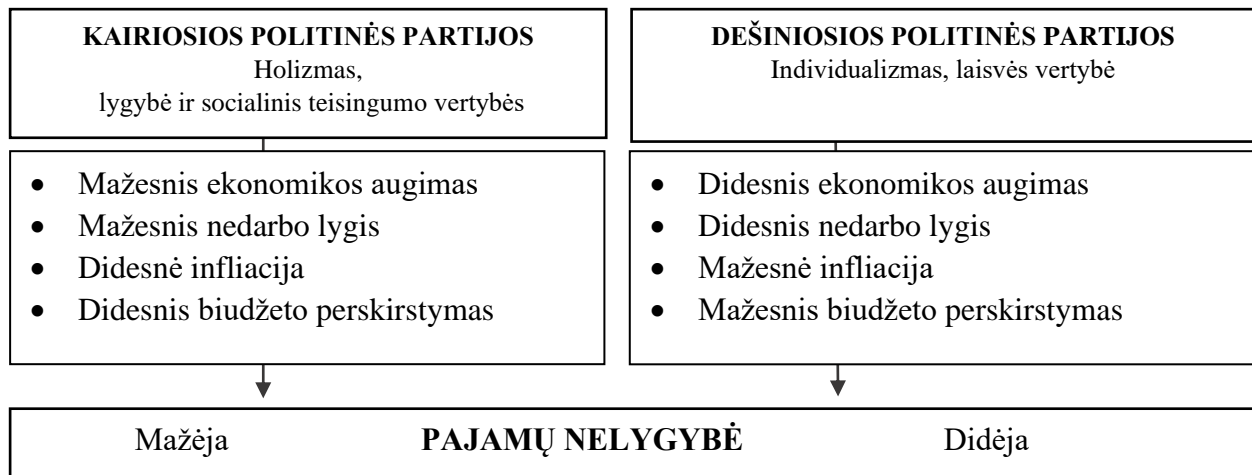
Nors šie ekonomikos rodikliai turi įtakos pajamų nelygybės lygiui, politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei tema yra mažai nagrinėta. Nerasta empirinių tyrimų, kurie bendrai analizuotų politinių partijų įtaką pajamų nelygybei bei aptartų jų ekonominių rodiklių skirtumus. Priežastimis galima laikyti mažėjančius skirtumus tarp kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų, politinių partijų skirstymo problematiką daugiapartinėse sistemose ir tyrimams reikalingų tarpdisciplininių žinių stoką.

Apjungiant negausius užsienio mokslininkų empirinių tyrimų rezultatus (Meltzer, Richardo, 1981, 1983; Bartels, 2004; Pontusson, Rueda, 2007, 2010; Bjørnskov, 2008; Scheve, Stasavage, 2009; Atkinson, Piketty, Saez, 2011; Milanovic, 2000, 2019) daroma prielaida, kad trumpuoju laikotarpiu kairiosios politinės partijos gali turėti įtakos pajamų nelygybės mažėjimui, o dešinėsios politinės partijos gali turėti įtakos pajamų nelygybės didėjimui. Tokia įtaka gali pasireikšti dėl ideologinių skirtumų. Kairiosios politinės partijoms siekdamas mažesnes pajamas gaunančių asmenų gerovės mažina nedarbo lygį, didina biudžeto perskirstymą ir mažiau rūpinasi ekonomikos augimu ir kainų stabilumu (infliacija). Tuo tarpu dešinėsios politinės partijos siekdamas didesnių pajamų namų ūkių gerovės stengiasi užtikrinti ekonomikos augimą ir kainų

stabilumą, mažiau rūpinasi nedarbu bei mažina biudžeto išlaidas. Ši situacija pavaizduota koncepciniame modelyje (žr. 6 pav.).

6 paveikslas

Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei koncepcinis modelis

Šaltinis: sudaryta autorės

Lietuvoje pajamų nelygybė daugiausiai nagrinėta biudžeto perskirstymo aspektu ir ekonomikos augimo kontekste. Dalis tyrimų, susijusių su nagrinėjama tema, atskleidžia paradoksišią situaciją Lietuvoje. Nors kairiosios politinės partijos daugiausiai formavo vyriausybę, tačiau Lietuvoje nuo Nepriklausomybės pradžios net ir jų valdymo laikotarpiu buvo vykdoma dešinėsios krypties neoliberali politika (Lazutka et al., 2018; Levišauskaitė ir Janonytė, 2010; Žigienė ir Slavickaitė, 2014). Šios išvados kelia klausimus: ar kairiosios politinės partijos Lietuvoje vykdo dešiniams būdingą politiką? Ar politinių partijų įtaka pajamų nelygybei yra vienoda, nepriklausomai nuo valdančiųjų ideologinės krypties? Šie klausimai skatina atlikti papildomus tyrimus. Pastebėta, kad autorių tyrimus galima papildyti kitais metodais. Politinių partijų skirtumai vertinti tik sumuojant ir analizuojant rodiklių pokyčius, regresinės analizės modelis nenaudotas. Taip pat esamus tyrimus galima papildyti gilesniu politinių partijų skirstymu į kairiąsias ir dešiniąsias, analizuoti bendrą politinių partijų sudėtį Seime. Galiausiai tikslinga įvertinti skirtingų politinių partijų valdymo rezultatus ekonomikos augimo, nedarbo lygio, infliacijos lygio ir biudžeto perskirstymo rodikliams. Autoriai, teigdami, kad partijos nevykdo ideologinius nuostatus atitinkančios politikos (Levišauskaitė ir Janonytė, 2010; Žigienė ir Slavickaitė, 2014), šių rodiklių nevertino.

Partinių teorijų tyrimuose randamos įvairių metodikos, kaip skirstyti politines partijas į kairiąsias ir dešiniąsias. Pastebėta, kad dažniausiai tyrimuose atkartotos Bjørnskov (2005) arba Potrafke (2009) metodikos. Abiejų autorių metodikomis sukuriama fiktyvus ideologijų

kintamasis, su kuriuo galima atlikti regresinę analizę. Šiame darbe yra panaudotos šių autorių metodikų detalės.

Bjørnskov (2005) ideologijos indekso skaičiavimą pradėjo nuo Beck et al. (2001) duomenų bazės, kurioje pateikta politinių partijų ideologijų klasifikacija (kairės, dešinės, centro) 137 šalims 1975 – 2000 m. laikotarpiui (šiuo metu yra vėlesnių duomenų). Jis vertino dviejų daugiausiai mandatų parlamente gavusių partijų ideologiją. Kodavo kairės krypties partijas ženklu -1, centro – 0, dešinės krypties -1 ženklu. Ideologijos indeksui gauti vertino 10 metų partijų vidurkį, kuris svyravo nuo -1 iki 1.

Porflike (2009) rėmėsi Budge et al. (1993) ir Woldendoorp et al. (1998, 2000) duomenų bazių duomenimis, kuriuose šalių politinės partijos suskirstytos panašiu principu kaip ir Beck et al. Tačiau jo indeksas svyravo nuo 1 iki 5, kur 1 reiškia, kad politinė partija turi daugiau nei 2/3 mandatų parlamente, 2 – mandatų skaičius svyruoja nuo 1/3 iki 2/3, 3 – jei 50 proc. mandatų turi centro partijos, 4 ir 5 – atitinkamai kaip ir 1,2 priskirti kairės krypties partijoms. Rinkimų metais ideologijos indeksas keičiasi pagal ilgiau parlamente buvusią partiją, pavyzdžiui, jei parlamento sudėtis pasikeičia rugpjūčio mėnesį, einamieji metai priskiriami senajai vyriausybei.

Šios metodikos daugiausiai taikytos tirti šalių grupėms, todėl analizuojant Lietuvos atvejį reikalingas papildomas metodas. Šiam tikslui bus panaudota Facchini ir Melki (2013) metodika. Autorės naudojo du ideologijos indeksus: a) agreguotą, kuriame -100 ir 100 intervale parlamento kadencijai priskiriama kairės arba dešinės ideologija; b) įvertintą mandatų skaičiumi. Autorės išskyrė, kad svarbi ne tik vyriausybę formuojančios partijos ideologija, bet ir ideologinis jos svoris, priklausomai nuo užimamų mandatų. Remiantis Meltzerio ir Richardo (1981, 1983) medianinio rinkėjo teorija, šis pastebėjimas svarbus, nes parodo kiek rinkėjai palaiko ideologija paremtą ekonominę politiką.

Apibendrinant, politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei tema mažai nagrinėta tiek užsienio, tiek Lietuvos autorių darbuose. Ypatingai Lietuvos atveju, mokslininkų išvados skatina atlikti papildomus tyrimus ir nustatyti, kokią įtaką valdžiusios kairiosios politinės partijos turėjo pajamų nelygybei Lietuvoje. Siekiant darbo tikslo – įvertinti politinių partijų ideologijų įtaką pajamų nelygybei, šiame darbe analizuojama kairiųjų politinių partijų įtaka pajamų nelygybei Lietuvoje.

2. POLITINIŲ PARTIJŲ ĮTAKOS PAJAMŲ NELYGYBEI TYRIMO METODOLOGIJA

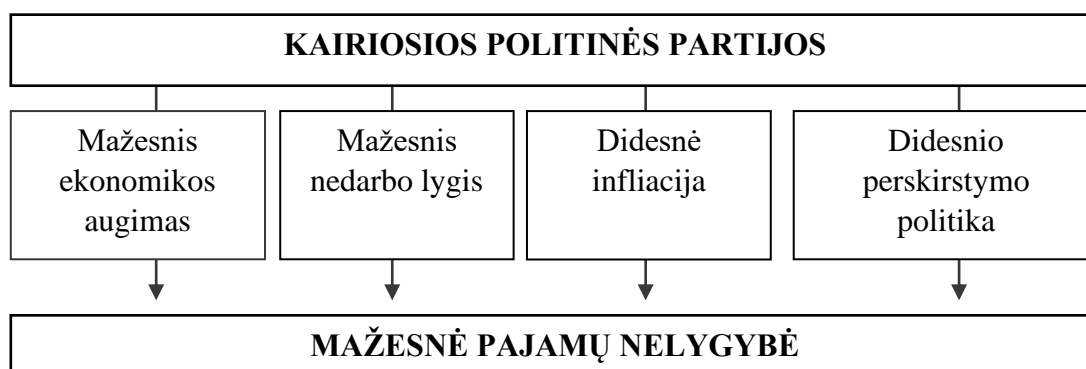
Antrame skyriuje atskleidžiama politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo metodika. Visų pirma, pateikiamas politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo modelis. Tuomet detalizuojami tyrimo etapai ir naudojami rodikliai. Galiausiai, aprašomi tyrimo metodai. Šiame skyriuje sprendžiamas 4 darbo uždavinys.

2.1. Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo modelis

Tyrimu siekiama įvertinti, ar kairiosios politinės partijos turėjo įtakos pajamų nelygybei Lietuvoje 2005 – 2019 m. laikotarpiu. Tikslui įgyvendinti sudaromas tyrimo vertinimo modelis (žr. 7 pav.). Tyrimo idėja remiasi prielaida, kad kairiosios politinės partijos mažina pajamų nelygybę nes, lyginant su dešiniuosiomis politinėmis partijomis, kairiųjų ekonominė politika yra siejama su mažesniu ekonomikos augimu, mažesniu nedarbo lygiu, didesne infliacija ir didesniu biudžeto perskirstymu.

7 paveikslas

Politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei vertinimo modelis

Šaltinis: sudaryta autorės

Kairiųjų politinių partijų ekonominės politikos bruožai tampa pirminiais tyrimo objektais. Vertinami keturi perdavimo kanalai: 1) ekonomikos augimas; 2) nedarbo lygis; 3) infliacijos lygis; 4) biudžeto perskirstymas. Analizuojama, ar Lietuvoje kairiosios politinės partijos vykdo kairiajai kryptčiai būdingą politiką ir keliamas pirmas tyrimo teiginys: *Kairiosios politinės partijos turi įtakos ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui ir biudžeto perskirstymui*. Teiginio išvadai gauti suformuotos keturios hipotezės, pateikiamos 2 lentelėje.

2 lentelė

Pirmo empirinio tyrimo teiginio hipotezės

Perdavimo kanalai	Hipotezės
Ekonomikos augimas	H_1 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką ekonomikos augimui
Nedarbas	H_2 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką nedarbo lygiui
Infliacija	H_3 : Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką infliacijos lygiui
Perskirstymo politika	H_4 : Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką valdžios išlaidoms BVP

Šaltinis: sudaryta autorės

Hipotezių vertinimas atliekamas sekančia tvarka:

$$H_0: x_t \text{ nedaro įtakos } y_t$$

$$H_1: x_t \text{ daro įtaką } y_t$$

kur: x_t – kairiosios politinės partijos, y_t – priklausomas kintamasis (ekonomikos augimas, nedarbas, infliacija arba perskirstymo politika).

Įvertinus pirmą teiginį keliamas antras teiginys: *Kairiosios politinės partijos Lietuvoje turi įtakos pajamų nelygybei*. Teiginio išvadai gauti suformuotos dvi hipotezės, pateikiamos 3 lentelėje. Hipotezių vertinimas atliekamas analogiška tvarka kaip ir pirmosios.

3 lentelė

Antro empirinio tyrimo teiginio hipotezės

Prielaida	Hipotezės
Politinių partijų įtaka pajamų nelygybei	H_5 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką gini koeficientui H_6 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką deciliniui koeficientui

Šaltinis: sudaryta autorės

Tyrimo pradžioje aptariami analizuojamo laikotarpio ekonomikos augimo cikliniai svyravimai. Tyrimai rodo, kad didelių ekonominių svyravimų metu negalima tvirtai vertinti politinių partijų politikos, nes iš dalies neveikia Meltzerio ir Richardo (1981, 1983) racionalaus pasirinkimo medianinio rinkėjo teorija ir ekonomikos svyravimai lemia dešinės krypties politinių partijų populiarumą (Durr, 1993; Markussen, 2008; Stevenson, 2001). Teorinėje dalyje buvo išskirta daugiau ribojančių veiksnių (rinkėjų aktyvumas, rinkimų ciklai), tačiau dėl tyrimo apimties šiame darbe jie nėra vertinami.

Tyrimo metodai daugiausiai remiasi autorės sukurta metodologija. Taip pat fragmentiškai naudojamos kitų autorių (Bjørnskov, 2005; Potrafke, 2009; Facchini ir Melki, 2013) tyrimų metodologijų detalės. Tyrime vertinami du teiginiai, kurių išvados remiasi šešiomis hipotezėmis, kurioms įvertinti sudaryti 6 regresijos lygčių modeliai.

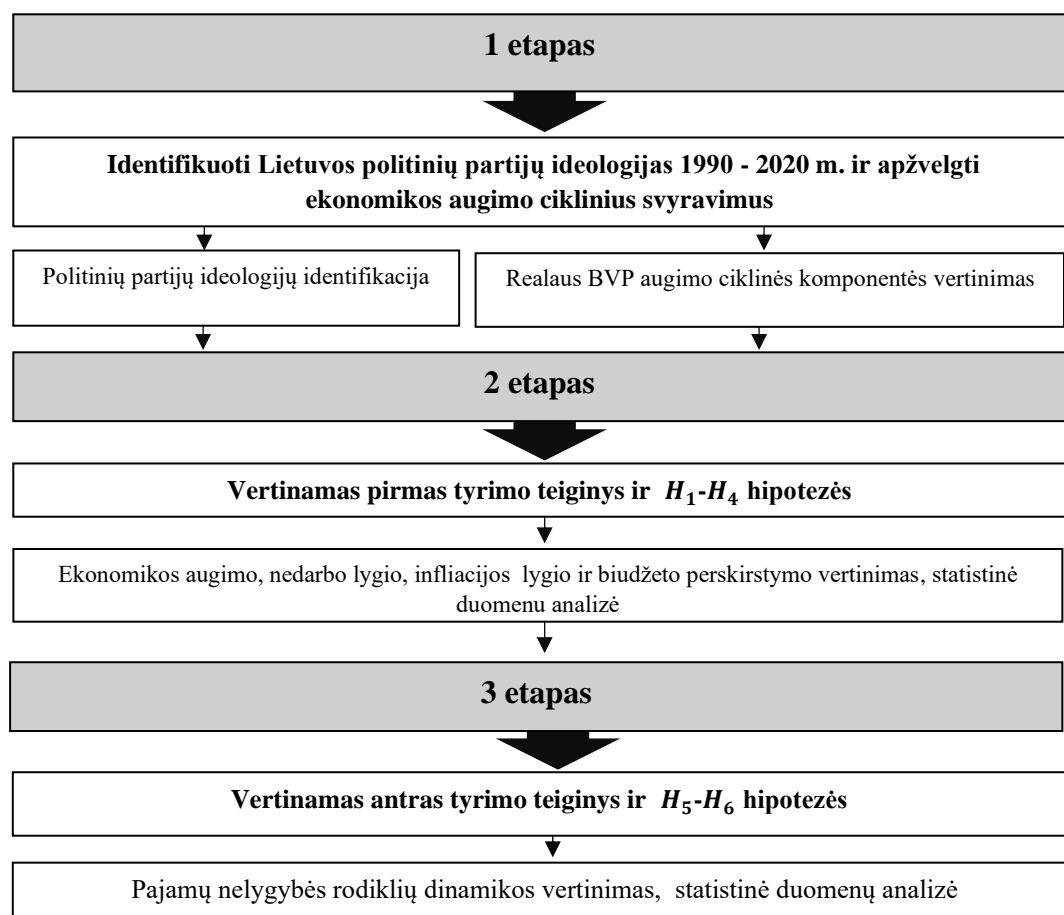
2.2. Empirinio tyrimo etapai

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą išskiriami trys tyrimo etapai (žr. 8 pav.):

- *Pirmajame etape siekiama identifikuoti politinių partijų ideologijas ir ekonominius ciklinius svyravimus.* Pirmiausia, identifikuojamos Lietuvos politinių partijų ideologijos nuo 1990 iki 2020 m. (žr. 2.4. skyriuje) ir pateikiama gautų duomenų dinamika. Daugiausiai akcentuojamas tiriamasis laikotarpis nuo 1996 iki 2019 metų. Tuomet įvertinami cikliniai ekonomikos augimo svyravimai, galintys trukdyti kairiųjų vyriausybėms vykdyti joms būdingą ekonominę politiką. Atliekama realaus BVP augimo ciklinės komponentės dinamikos analizė tiriamuoju laikotarpiu. Šie duomenys yra grafiškai vaizduojami, kartu išskiriant skirtingų kryptingų politikų valdymo laikotarpius. Galiausiai, pateikiamas kairiųjų vyriausybių galimybių vykdyti joms būdingą ekonominę politiką vertinimas.
- *Antrajame etape vertinama pirmoji hipotezė.* Vertinimas atliekamas per keturis ekonominės politikos perdavimo kanalus. Analizuojama, ar kairiosios vyriausybės Lietuvoje 1997 – 2019 m. turėjo įtakos – ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui, bei biudžeto persikirstymui. Pirmiausia, pateikiama analizuojamų perdavimo kanalų duomenų dinamika, biudžeto persikirstymo duomenys palyginami su ES šalimis. Vėliau, pateikiami kairiųjų vyriausybių ir perdavimo kanalų regresinės analizės duomenų rezultatai. Analizuojami metiniai rodiklių duomenys laikotarpiu nuo 1997 iki 2019 metų.
- *Trečiajame etape vertinama antroji hipotezė.* Vertinama, ar kairiosios politinės partijos yra susijusios su pajamų nelygybės mažėjimu Lietuvoje. Pirmiausia, analizuojama pajamų nelygybės rodiklių – gini koeficiento (2005 – 2019 m.) ir struktūrinių koeficientų (1990 – 2019 m., 2005 – 2019 m.) dinamika, duomenys palyginami su kitomis šalimis. Vėliau pateikiami kairiųjų politinių partijų įtakos gini koeficientui bei deciliniam koeficientui regresinės analizė rezultatai. Analizuojami metiniai rodiklių duomenys, laikotarpiu nuo 2005 iki 2019 metų.

8 paveikslas

Tyrimo schema

Šaltinis: sudaryta autorės

Darbe naudojami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Kokybinis tyrimas atliekamas vertinant politinių partijų ideologijas. Kiekybinis atliekamas regresinę analizę. Statistinei duomenų analizei naudojama *Eviews* programa. Atliekant regresinę analizę, ir vertinant pirmąją tyrimo teiginį, analizuojami 1997 – 2019 m. duomenys (n=22). Vertinant antrąją teiginį, analizuojami 2005 – 2019 m. duomenys (n=14). Duomenų imtys pasirinktos atsižvelgiant į rodiklių, gaunamų iš duomenų bazių, periodiškumą.

2.3. Tyrimo rodikliai

Tyrimo analizuojamos 7 rodiklių grupės (4 lentelėje).

4 lentelė

Tyrimo naudojami rodikliai

Eil. Nr.	Rodikliai	Matavimo vienetai	Šaltiniai	
1	Politinių partijų ideologija	Fiktyvus (pseudo) kintamasis	1 – kairiosios politinės partijos, 0 – dešinėsios politinės partijos	Sudaryta autorės, pagal Lietuvos vyriausios rinkimų komisijos (VRK) duomenimis. Skirstymas remiasi Bjørnskov (2005), Potrafke (2009), Facchini ir Melki (2013) metodikomis. Taip pat duomenys patikrinami pagal Žigienės ir Slavickaitės (2014) Lietuvos politinių partijų ideologijų skirstymą ir Thorsteni Beck el. Al (2000) duomenų bazės pasaulio politinių partijų ideologijų skirstymą.
2	Ekonominiai svyravimai ir ekonomikos augimas	Realus BVP metiniai duomenys (palyginamosiomis kainomis, su pašalinta sezono ir darbo dienų įtaka, eurai)	Realus BVP metinio augimo procentais, ciklinė komponentė atskirta naudojant Hodrick Prescott filtrą	1996 – 2020 m. Oficialios statistikos portalo (OSP) duomenys
4	Infliacija	Vidutinė metinė infliacija – dvylikos paskutinių mėnesių ir atitinkamų ankstesnių dvylikos mėnesių vidutinio kainų lygio santykinis pokytis.	Metinė infliacija procentais	1996 – 2019 m. Tarptautinio valiutų fondo (TVF) duomenys
5	Nedarbo lygis	Bendras nedarbo lygis, %	Metinis absoliutus pokytis procentiniais punktais, absoliutus pokytis rodo reikšmės pasikeitimą absoliutine verte, apskaičiuojamas: $\Delta p = p_t - p_{t-1}$, kur Δp – absoliutus pokyčio reikšmė, p_t – ataskaitinis rodiklis, p_{t-1} – praėjusių metų rodiklis	1996 – 2019 m. Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) duomenys.
6	Biudžeto perskirstymas	Bendra valdžios išlaidų dalis BVP, %	Metinis absoliutus pokytis proc. punktais, skaičiuojamas lentelės 5 stulpelyje nurodyta tvarka	Lietuvos 1996 – 2018 m., ES 2019 m., EBPO duomenys
		Išlaidų dalis švietimui BVP, %	Metinis absoliutus pokytis proc. punktais, skaičiuojamas lentelės 5 stulpelyje nurodyta tvarka	1996 – 2018 m. EBPO duomenys
		Išlaidų dalis socialinei apsaugai BVP, %	Metinis absoliutus pokytis proc. punktais, skaičiuojamas lentelės 5 stulpelyje nurodyta tvarka	1996 – 2018 m. EBPO duomenys

7	Pajamų nelygybė	Gini koeficientas	Metinis santykinis pokytis procentais, santykinis pokytis rodo reikšmės pasikeitimą procentine verte, apskaičiuojamas: $\Delta gini = \left(\frac{gini_t * 100}{gini_{t-1}} \right) - 100,$ kur $\Delta gini$ – santykinio pokyčio reikšmė, $gini_t$ – ataskaitinis rodiklis, $gini_{t-1}$ – praėjusių metų rodiklis	2005 – 2019 m. Eurostat duomenys
		Decilis koeficientas	Metinis santykinis pokytis procentais, skaičiuojamas lentelės 7 stulpelyje nurodyta tvarka	Apskaičiuota autorės, remiantis 2005 – 2019 m. Eurostat duomenimis
		Struktūriniai koeficientai	1) 1-10 deciliai 2) 1 proc. didžiausių pajamų namų ūkių dalis Nacionalinėse sąskaitose 3) 10 proc. didžiausių namų ūkių pajamų dalis Nacionalinėse sąskaitose 4) vidutinių pajamų namų ūkių dalis Nacionalinėse sąskaitose 5) žemiausių pajamų namų ūkių dalis Nacionalinėse sąskaitose	2005 – 2019 m. Eurostat duomenys, 1996 – 2019 m. duomenys Word Inequality Database (WID)

Šaltinis: sudaryta autorės

Pajamų nelygybės dinamikai vertinti naudojami rodikliai – gini koeficientas ir struktūriniai koeficientai. Gini koeficientas – rodo bendrą pajamų nelygybės mastą, o struktūriniai koeficientai pajamų koncentraciją konkrečiame pajamų lygyje. Rodikliai pasirinkti, nes dažniausiai naudoti nagrinėtuose moksliniuose straipsniuose. Naudojami kartu jie papildo vienas kitą, parodydami platesnį pajamų nelygybės paveikslą. 1 priede pateikiamas rodiklių aprašymas ir palyginimas.

Kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei statistinėje analizėje naudojamas gini koeficiento ir decilinio koeficiento santykinis pokytis. Jų reikšmė yra panaši, nes decilinis koeficientas parodo kiek kartų turtingiausių pajamų namų ūkių pajamos yra didesnės už vargingiausių namų ūkių pajamas. Antrasis rodiklis pasirinktas siekiant patikrinti, kad modelis su gini koeficientu yra patikimas. Decilinis koeficientas šiame darbe apskaičiuojamas (1):

$$K_d = k_{10}/k_1 \quad (1)$$

kur: K_d – decilinis koeficientas, k_{10} – dešimtas decilis, k_1 – pirmas decilis.

Pajamoms matuoti vertinamos namų ūkio disponuojamosios pajamos. Remiantis Statistikos departamento apibrėžimu, disponuojamosios pajamos yra namų ūkio bendrosios pajamos atskaičius pajamų mokesčių, nuolatinis turto mokesčius, darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir bedarbių (jei taikoma) privalomojo socialinio draudimo įmokas ir reguliarius pervedimus kitiems namų ūkiams (2).

$$yd = y + tr - ta \quad (2)$$

kur: yd – disponuojamosios pajamos, y – pajamos, tr – valstybės perlaidos (transferai), ta – tiesioginiai mokesčiai

Atkreipiamas dėmesys, kad nepriklausomai, kokie pajamų nelygybės rodikliai būtų naudojami, jie neparodo pilno vaizdo apie Lietuvos namų ūkių disponuojamų pajamų netolygumus. Taip yra dėl metodikos, pagal kurią skaičiuojamos namų ūkių pajamos, trūkumų. Duomenys apie gyventojų pajamas gaunami dviem šaltiniais, kurie skirstomi į mikro (Pajamų ir gyvenimo sąlygų statistiniai tyrimo duomenys, toliau tekste – PGS) ir makro (Nacionalinių sąskaitų duomenys, toliau tekste – NA) duomenis. Lazutka ir Navickė (2016), 2013 m. sugretino PGS ir NA tyrimų duomenis ir pastebėjo didelį neatitikimą, kurį paaiškino tyrimų metodikos trūkumais. Metodikose nėra išskaidomi duomenys apie turto ir kitų mišrių individualių pajamų pasiskirstymą. Pasak autorių, PGS tyrimuose atsispindi tik apie du trečdalius Lietuvos gyventojų disponuojamų pajamų. O NA tyrimai parodo apie 85 proc. fiksuojamų darbo užmokesčio duomenų. Autoriai padarė prielaidą, kad esant tikslesnei metodikai Lietuvos pajamų nelygybės rodikliai būtų dar aukštesni. Tikėtina, kad šio tyrimo rėmuose pajamų nelygybės rodiklių netikslumai nedarys reikšmingos įtakos tyrimo tikslui pasiekti.

2.4. Politinių partijų ideologijų skirstymo metodika

Politinių partijų ideologijų vertinimui naudojamas fiktyvus (pseudo) kintamasis – regresijos lygtį įtrauktas kintamasis, įgyjanti pagal tam tikrus požymius suformuotas fiktyvias reikšmes. Kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų fiktyvaus kintamojo nustatymui remiamasi Bjørnskov (2005), Potrafke (2009) bei Facchini ir Melki (2013) metodikomis, išanalizuotomis 1.3.5 skyriuje. Skirstymo etapai vykdomi sekančia seka:

- 1) Remiantis VRK pateikiamais duomenimis apie 1990 – 2020 m. skirtingų kadencijų Seimo sudėtį, nustatoma vyriausybę formavusios politinės partijos ideologija. Ji priskiriama visai Seimo kadencijai (keturių metų laikotarpiui) (žr. 5 lentelė, 3 ir 4 priedai);
- 2) Politinių partijų ideologija identifikuojama remiantis rinkimų programos teiginiais apie ekonomiką (kairiosios politinės partijos pasisako už didesnę persiskirstymo politiką ir valstybės vaidmenį ekonomikoje, o dešinėsios – už ekonomikos liberalizavimą, ekonomikos augimą). Taip pat duomenys patikrinami remiantis Žigienės ir Slavickaitės (2014) Lietuvos politinių partijų skirstymu ir Beck et al. (2001) duomenų bazės, kurioje suskirstytos įvairių šalių politinių partijų ideologijos, duomenimis;

5 lentelė

Politinių partijų skirstymo Lietuvoje rezultatai

Eil. Nr.	Metai	Ideologija	Vyriausybę formavusi politinė partija	Politinių partijų atstovavimo Seime proc.		
				Kairiosios	Dešinėsios	Kitos**
1	1990–1992	-	-	-	-	-
2	1993–1996	Kairioji	Lietuvos demokratinė darbo partija	9	17	74
3	1997–2000	Dešinioji	Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai)	9	62	29
4	2001–2004	Dešinioji (2000 – 2001)	Lietuvos liberalų sąjunga	38	30	31
		Kairioji (2001 – 2004)	Naujoji sąjunga (socialliberalai)			
5	2005–2008	Kairioji	Lietuvos socialdemokratų partija	29	38	33
6	2009–2012	Dešinioji	Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai	20	40	40
7	2013–2016	Kairioji	Lietuvos socialdemokratų partija	27	30	43
8	2017–2020	Kairioji	Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga	50	32	18
Viso:	19 metų 9 metai	Kairiosios politinės partijos Dešinėsios politinės partijos		26.03	35.56	38.40

*Kairiosios politinės partijos valdė 3 metus iš 4, todėl bendra laikotarpio ideologinė kryptis priskiriama kariajai ideologijai ** Politinės partijos, kurios nebuvo priskirtos nei vienai iš ideologijų (populistinės arba kitos politinės partijos)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis VRK duomenimis

- 3) Politinių partijų valdymo laikotarpiai skiriasi vienais metais, pavyzdžiui, jei dešinės krypties politinių partijų Seimo kadencija buvo 1996 – 2000 metais, kintamieji vertinami 1997 – 2000 metais. Tokį būdą naudojo Potrafke (2009), pagal autorių rinkimų metais ideologijos indeksas keičiasi pagal ilgiau parlamente buvusią politinę partiją, pavyzdžiui, jei parlamento sudėtis keičiasi rugpjūčio mėnesį, einamieji metai priskiriami senajai vyriausybei;
- 4) Statistinių duomenų skaičiavimui sukuriama fiktyvus kintamasis, įgyjantis reikšmę 1 arba 0, kur 1 reiškia, kad valdo kairiosios politinės partijos, 0 reiškia, kad valdo dešinėsios politinės partijos.
- 5) Kairiųjų politinių partijų atstovavimo Seime daliai įvertinti skaičiuojamas bendras politinių partijų atstovavimo Seime procentas. Vertinamos visos į Seimą 1990 – 2020 metais patekusios politinės partijos. Bendri surinktų mandatų skaičiai Seimo kadencijos metu pateikiami procentais (pavyzdžiui, 141 Seimo narių sudaro 100 proc.). Politinės partijos skirstomos į tris grupes: 1) kairiosios politinės partijos; 2) dešinėsios politinės partijos; 3) kitos krypties politinės partijos (centro, populistinės ir kt.).

2.5. Ciklinių ekonomikos augimo svyravimų skaičiavimų metodika

Siekiant įvertinti ekonomikos ciklinius svyravimus, tekusius kairiosioms politinėms partijoms Seimo kadencijų metu 1996 – 2020 m. laikotarpiu, analizuojami šio laikotarpio verslo ciklai (angl. *business cycle, trade cycle*). Augimo ciklų teorijos šalininkai Mitchell ir Burns (1946), verslo ciklus apibūdino kaip agreguoto ekonominio aktyvumo svyravimus, susidedančius iš išsiplėtimo (augimo) ir susitraukimo fazių. Ciklo pradžioje pastebimas daugelio ekonomikos šakų augimas, vėliau pereinantis ekonominio aktyvumo mažėjimo laikotarpį ir recesiją, kuri atsigavimo laikotarpiu virsta kito ciklo faze. Verslo ciklai yra nuolat pasikartojantys, tačiau ne vienodos trukmės, verslo ciklas gali trukti nuo 1 iki 12 metų. Verslo ciklams matuoti dažniausiai vertinamas realaus BVP augimas. Tačiau visuminiam įvertinimui rekomenduojama įvertinti daugiau kintamųjų, pavyzdžiui, Mitchell ir Burns (1946) rekomenduoja vertinti užimtumo ir finansų rinkos kintamuosius.

Šio darbo rėmuose apsiribojama realaus BVP augimo ciklinės komponentės vertinimu. Jai gauti naudojama Hodrick ir Prescott (1997) metodika. Autoriai sukūrė Hodrick Prescott filtrą (toliau tekste – HP), kuris daro prielaidą, kad stebima laiko eilutė y_t yra augimo (trendo) komponentės τ_t ir ciklinės komponentės c_t suma:

$$y_t = \tau_t + c_t \quad (3)$$

HP filtras leidžia atskirti aukšto ir žemo dažnio informaciją bei suglodinti duomenis, išgauti iš laiko eilutės stochastinį trendą. Stochastinis trendas išgaunamas sprendžiant minimizavimo problemą pagal formulę:

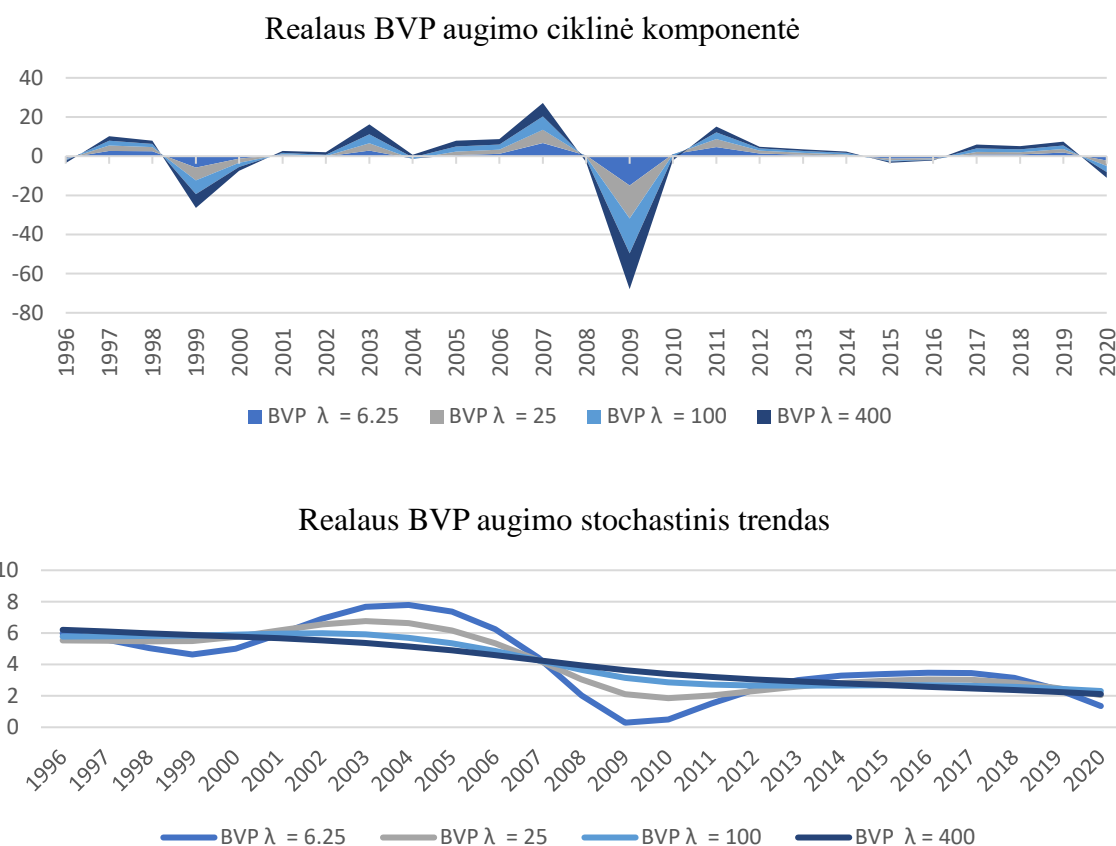
$$\min_{\tau_t} \sum_{t=1}^T ((y_t - \tau_t)^2 + \lambda((\tau_{t+1} - \tau_t) - (\tau_t - \tau_{t-1}))^2) \quad (4)$$

Čia: y_t – realaus BVP augimas, τ_t – pašalina ir išlygina trendo linija nuo realaus BVP augimo, $y_t, y_t - \tau_t$ – suma (atotrūkis nuo trendo linijos) yra ciklinė komponentė, λ – glodinimo parametras lambda, kuris atskiria potencialų BVP ir ciklinę komponentę.

Trendo jautrumo prisitaikymas prie trumpo laikotarpio svyravimų yra pasiekiamas modifikuojant glodinimo parametą (λ). Kai $\lambda = 0$ ciklinė komponentė yra lygi laiko eilutei, o kai λ artėja prie begalybės, ciklinė komponentė artėja prie tiesinės tendencijos. Mokslinėje literatūroje randamos įvairios rekomendacijos λ dydžiui analizuojant metinius duomenis. Hodrick ir Prescott, (1997) rekomendavo glodinimo parametą $\lambda = 100$, Ravn ir Uhlig (2001) rekomendavo $\lambda = 6.25$, kiti autoriai $\lambda = 25$ ir $\lambda = 400$.

9 paveikslas

Metinių BVP augimo HP filtro glodinimo parametų palyginimas

Šalinis: sudaryta autorės, remiantis OSP duomenimis

Šiame darbe analizuojami realaus BVP augimo proc. duomenys išskaidyti HP filtru. Verslo ciklas parodo teigiamą atotrūkį ekonomikos išsiplėtinimo fazėje ir neigiamą – susitraukimo fazėje. Siekiant surasti tinkamiausią glodinimo parametą (λ) atliktas visų literatūroje rekomenduotų parametų palyginimas (žr. 9 pav.). Autorė mano, kad tyrimui tinkamiausia $\lambda = 100$, nes ciklinė komponentė vizualiai labiausiai išreikšta. Taip pat stochastinis trendas yra lygesnis, bet ne visai lygus laiko eilutei kaip $\lambda = 400$ atveju.

2.6. Regresinių lygčių sudarymo metodika

Siekiant išanalizuoti kairiųjų politinių partijų įtaką ekonomikos augimui, nedarbui, infliacijai, biudžeto perskirstymui ir pajamų nelygybei, vertinami 6 vėluojančios regresinės analizės modeliai. Vėluojančios regresijos modeliai pasirinkti, kadangi politinių partijų priimami sprendimai gali duoti rezultatus sekančiais laikotarpiais. Vertinami šie modeliai:

1. Kairiųjų politinių partijų įtakos ekonomikos augimui modelis:

$$gdp_t = \beta_0 + \beta_1 left_t + \varepsilon_t \quad (5)$$

Kur: gdp_t – realaus BVP metinio augimo proc. metinė ciklinė komponentė, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_t$ – fiktyvus kairiųjų politinių partijų kintamasis, kur 1 – kairiosios politinės partijos, 0 – dešinėsios politinės partijos, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

2. Kairiųjų politinių partijų įtakos nedarbo lygiui modelis:

$$unpl_t = \beta_0 + \beta_1 left_t + \beta_2 left_{t-1} + \beta_3 unpl_{t-2} + \varepsilon_t \quad (6)$$

Kur: $unpl_t$ – bendro nedarbo lygio metinis absoliutus pokytis procentiniais punktais, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_t$ – fiktyvus kairiųjų politinių partijų kintamasis, kur 1 – kairiosios politinės partijos, 0 – dešinėsios politinės partijos, $left_{t-1}$ – fiktyvus vėluojantis vienais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis, $unpl_{t-2}$ – fiktyvus vėluojantis dviem metais bendro nedarbo lygio metinio absoliutaus pokyčio proc. punktais kintamasis, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

3. Kairiųjų politinių partijų įtakos infliacijos lygiui modelis:

$$infl_t = \beta_0 + \beta_1 left_{t-4} + \varepsilon_t \quad (7)$$

Kur: $infl_t$ – vidutinė metinė infliacija procentais, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_{t-4}$ – fiktyvus vėluojantis keturiais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

4. Kairiųjų politinių partijų įtakos biudžeto perskirstymui modelis:

$$gov_t = \beta_0 + \beta_1 left_{t-2} + \varepsilon_t \quad (8)$$

Kur: gov_t – bendros valdžios išlaidų dalies BVP metinis absoliutus pokytis proc. punktais, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_{t-2}$ – fiktyvus vėluojantis dviem metais kairiųjų politinių partijų kintamasis, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

5. Kairiųjų politinių partijų įtakos gini koeficientui modelis:

$$gini_t = \beta_0 + \beta_1 left_{t-4} + \varepsilon_t \quad (9)$$

Kur: $gini_t$ – gini koeficiento metinis santykinis pokytis procentais, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_{t-4}$ – fiktyvus vėluojantis ketveriais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

6. Kairiųjų politinių partijų įtakos deciliniui koeficientui modelis:

$$dk_t = \beta_0 + \beta_1 left_{t-4} + \varepsilon_t \quad (10)$$

Kur: dk_t – decilinio koeficiento metinis santykinis pokytis procentais, t laikotarpiu, β_0, β_1 – koeficientai, $left_{t-4}$ – fiktyvus vėluojantis ketveriais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis, ε_t – įverčių standartinė paklaida.

Modeliai skaičiuojami Mažiausių kvadratų metodu (toliau tekste – MKM), kuris nustato parametrų įverčius, minimizuojančius skirtumus tarp faktinių (y_t) ir apskaičiuotų (\check{y}_t) regresijos lygtyje priklausomojo kintamojo reikšmių kvadratų sumą. MKM užrašomas sekančia seka:

$$\sum_{i=1}^n (y_t - \check{y}_t)^2 = \sum_{i=1}^n \check{u}_t^2 \rightarrow \min \quad (11)$$

Tiesinės porinės regresijos atveju \check{y}_t yra lygus: $\check{y}_t = \check{\beta}_0 + \check{\beta}_1 x_t$.

Sudarant regresijos modelį, pirmiausia atliekama nepriklausomo kintamojo ir jo vėluojančių (lagų), iki ketvirto periodo reikšmių, ryšių stiprumo analizė su priklausomu kintamuoju. Ryšiui nustatyti vertinamas Pirsono koreliacijos koeficientas (r) ir sprendžiant apie koreliacijos stiprumą laikomasi 6 lentelės vertinimo. Į regresijos modelio lygtį įtraukiami tik stipriausią ryšį turintys nepriklausomi kintamieji.

6 lentelė

Koreliacijos reikšmių vertės ir priklausomybė

Ryšio stiprumas	<i>r</i> koeficientas	
	<i>teigiama</i>	<i>neigiama</i>
Labai silpna koreliacija	0.0 iki 0.1	0.0 iki -0.1
Silpna koreliacija	0.1 iki 0.39	-0.1 iki -0.39
Vidutinė koreliacija	0.4 iki 0.69	-0.4 iki -0.69
Stipri koreliacija	0.70 iki 0.89	-0.70 iki -0.89
Labai stipri koreliacija	0.90 iki 1.00	-0.90 iki -1.00

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Schober, Boer ir Schwarte (2018)

Susidūrus su situacija, kai modelio lygtis, su įtrauktais didžiausią koreliacijos koeficientą turinčiais kintamaisiais, nėra statistiškai reikšmingas, tačiau atskiri modeliai su tais kintamaisiais yra statistiškai reikšmingi (9, 10 modeliai), į modelio lygtį yra įtraukiamas kintamasis, remiantis informacijos kriterijais – *AIC* (Akaike), *SIC* (Schwarz) ir *HQ* (Hannan-Quinn). Prioritetas teikiamas *HQ* informacijos kriterijui, naudojamam trumpai duomenų eilutei.

Sudarius modelius atliekamas tinkamumo vertinimas, vykdant sekančius veiksmus:

1. Vertinamas bendras modelio tinkamumas:

- Vertinamas bendras lygties statistinis reikšmingumas pagal modelio *F* statistikos *p* reikšmę. Lygtis laikoma reikšminga, kai $p > 0.05$, tokia lygtis rodo 5 proc. paklaidą, jei $p < 0.05$, laikoma, kad regresijos modelio tinkamumas yra abejotinas (neatmetama, kad *y* nepriklauso nuo *x*);
- Vertinamas determinacijos koeficientas (R^2), parodantis, kiek nagrinėjamo reiškinio y_t paaiškina regresijos lygtis arba x_t . Determinacijos koeficientas įgyja reikšmes intervale nuo 0 iki 1. Kuo didesnis koeficientas, tuo modelis geriau tinka duomenimis. Modelis laikomas reikšmingu, jei $R^2 \geq 0.20$;
- Tikrinama, ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių ir yra tiesinė priklausomybė. Vertinama lygties *ANOVA* *p* reikšmė, jei $p < 0.05$, neatmetama H_0 hipotezė, reiškianti, kad nepriklausomas kintamasis nedaro įtakos priklausomam kintamajam.

2. Tikrinamas standartizuotų liekanų skirstinio normalumas. Vertinama, ar modelio standartizuotų liekanų skirstinys yra normaliai pasiskirstęs. Normalusis pasiskirstymas turi

normalią kreivę su nuliniu vidurkiu ir vienetiniu kvadratinu nuokrypiu. Standartizuotų liekanų skirstinio normalumui patikrinti *Eviews* tiriama histograma (Histogram – Normality Test), joje vertinamos tikimybės (p) ir vidurkio (m) reikšmės. Jei $p < 0,10$, arba, jei $p > 0,10$, bet $m = 0$, tai H_0 atmetama ir laikoma, kad standartizuotų liekanų skirstinys yra normaliai pasiskirstęs.

3. Tikrinamas duomenų stacionarumas. Vertinama, ar modelyje nėra autokoreliacijos, jai esant modelio paklaidos koreliuoja tarpusavyje ir jis nėra patikimas. Autokoreliacijos ištyrimui *Eviews* atliekami du testai: 1) *Durbin – Watson* testas, vertinamas d įvertis, autokoreliacijos nėra ir H_0 atmetama, kai d reikšmė yra intervale nuo 1.5 iki 2.5; 2) *Breusch-Godfrey* serijinės koreliacijos *LM* testas, vertinama F statistikos p reikšme, jei $p \leq 0.05$, priimama alternatyvi hipotezė ir laikoma, kad autokoreliacija yra. Susidūrus su situacija, kai autokoreliacija nustatoma su visais fiktyviais kairiųjų politinių partijų vėluojančiais kintamaisiais, į modelį įtraukiami papildomi priklausomo ir nepriklausomo kintamojo vėluojantys kintamieji, kurie leidžia suvaldyti autokoreliaciją (7 modelis).
4. Tikrinamas heteroskediškumas. Vertinama, ar modelyje nėra heteroskediškumo problemos, kuri parodo, kad modelio paklaidų sklaida nėra vienoda, ji didėja arba mažėja didėjant nepriklausomam kintamajam. Toks modelis turi trūkumų. Modelis teisingas, jei paklaidos yra homoskedastiškos, t. y. atsitiktinai įvertinus nepriklausomų kintamųjų koeficientų visumą, jų likutinės vertės pasiskirsto atsitiktinai ir turi vienodą sklaidą. Heteroskedastikšumo tikrinimui *Eviews* atliekamas *Breusch-Pagan-Godfrey* testas, vertinama R^2 p reikšmė, kuriai esant didesnei už 0,05 ($p \geq 0,05$) nulinė hipotezė, kad heteroskediškumo nėra, yra atmetama.
5. Tikrinamas multikolinearumas. Vertinama, ar modelyje yra tokia situacija, kad nepriklausomi kintamieji yra tarpusavyje susiję ir kinta drauge. Tokiais atvejais regresinėje analizėje neįmanoma nustatyti kurio nors iš šių nepriklausomųjų kintamųjų poveikio priklausomam kintamajam. Modelis nelaikomas tinkamu. Multikolinearumo tikrinimui *Eviews* atliekamas dispersijos mažėjimo daugiklio (VIF) testas, jei $VIF < 10$, laikoma, kad modelyje nėra multikolinearumo problemos. Testas atliekamas, kai modelyje yra daugiau nei vienas nepriklausomas kintamasis. (7 modelis).

Modelio tinkamumo vertinimas atliekamas priimant arba atmetant nulinę hipotezę. Vertinant duomenų reikšmingumus duomenų lentelėse pateikiama informacija apie 1 proc., 5 proc. ir 10 proc. statistinius reikšmingumus.

3. POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ ĮTAKOS PAJAMŲ NELYGYBEI TYRIMAS

Trečiame skyriuje atliekamas politinių partijų ideologijų įtakos pajamų nelygybei tyrimas. Tyrimo tikslas – įvertinti, ar kairiosios politinės partijos turėjo įtakos pajamų nelygybei Lietuvoje. Tyrimas atliekamas pagal antroje dalyje pateiktą vertinimo metodiką ir turi tris etapus. Pirmiausia, analizuojama politinių partijų ideologijų dinamika Lietuvoje ir tuo metu buvę cikliniai ekonomikos svyravimai. Antrame etape analizuojama kairiųjų politinių partijų įtaka ekonominiams rezultatams trijuose perdavimo kanaluose ir pateikiama rodiklių dinamika. Trečiame etape analizuojama politinių partijų ideologijų įtaka pajamų nelygybei ir pateikiama pajamų nelygybės dinamika. Šiame skyriuje yra sprendžiamas 5 darbo uždavinys.

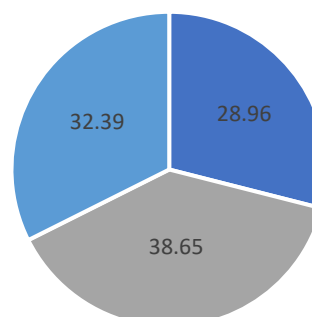
3.1. Politinių partijų ideologijų ir ekonominių ciklinių svyravimų dinamika Lietuvoje

Nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo iki 2008 m. Seimo kadencijų metu vyko dažna Vyriausybės kaita (žr. 6 priedas). Didžiausia kaita pastebima laikotarpiu nuo 1990 iki 1992 m., kai Vyriausybės keitėsi keturis kartus. Vėliau pasikeitimų tendencingai mažėjo: Seimo kadencijose nuo 1992 iki 1996 m. ir nuo 1996 iki 2000 m. įvyko trys Vyriausybės pasikeitimai; kadencijose nuo 2000 iki 2004 m. ir nuo 2004 iki 2008 m. įvyko po du pasikeitimus. Autorės nuomone, tokie procesai gali būti siejami su politinio identiteto formavimusi.

Tiriamuoju laikotarpiu nuo 1996 iki 2019 m. Lietuvoje buvo šešios Seimo kadencijos, kurių metu dažniausiai vyriausybę formavo kairieji (žr. 11 pav.). Kairieji vyriausybę formavo keturias kadencijas ir tai iš viso sudarė 15 m. valdymo laikotarpį. Dešinieji vyriausybę formavo 2 Seimo kadencijas ir jų valdymo laikotarpis sudarė 8 metus.

10 paveikslas

Vidutinė politinių partijų sudėtis LR Seime 1996 – 2020 m., proc.

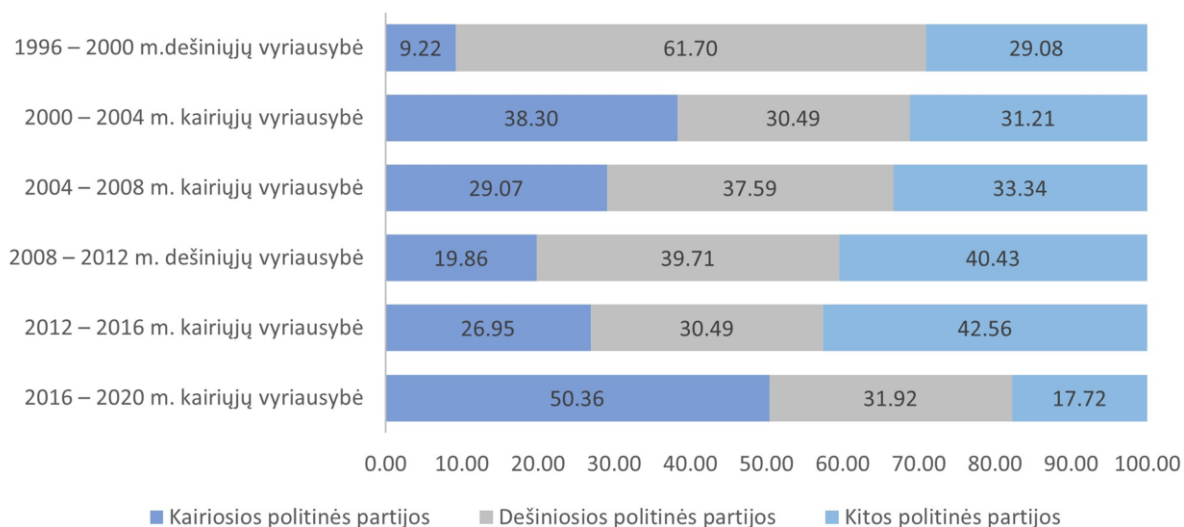
- Kairiosios politinės partijos
- Dešinėsios politinės partijos
- Kitos politinės partijos

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis VRK duomenimis

Nors kairiosios politinės partijos dažniau formavo vyriausybę, tačiau Seime daugumą pagal laimėtų mandatų skaičių sudarė dešinėsios ir kitos krypties politinės partijos (žr. 10, 11 pav.). Todėl kairiosios politinės partijos 2000 – 2004 m., 2004 – 2008 m. ir 2012 – 2016 m. formavo valdančiąsias koalicijas Seime, o kartu ir vyriausybes, su kitų krypties politinėmis partijomis, kurių tapatybę dešinės-kairės politiniame spektre apibrėžti sudėtinga. Tik 2016 – 2020 m. kairiosios politinės partijos laimėjo 50 proc. vietų Seime ir suformavo valdančiąją daugumą be reikšmingo kitų krypties politinių partijų dalyvavimo. Tuo tarpu dešinieji vyriausybes formavo turėdami didesnę laimėtų mandatų skaičių Seime, lyginant su kairiaisiais. 1996 – 2000 m. dešinėsios politinės partijos užėmė 62 proc., o 2008 – 2012 m. apie 40 proc. mandatų Seime.

11 paveikslas

Lietuvos politinių partijų ir jų ideologinių krypties pasiskirstymas Seime, 1996 – 2020 m., proc.

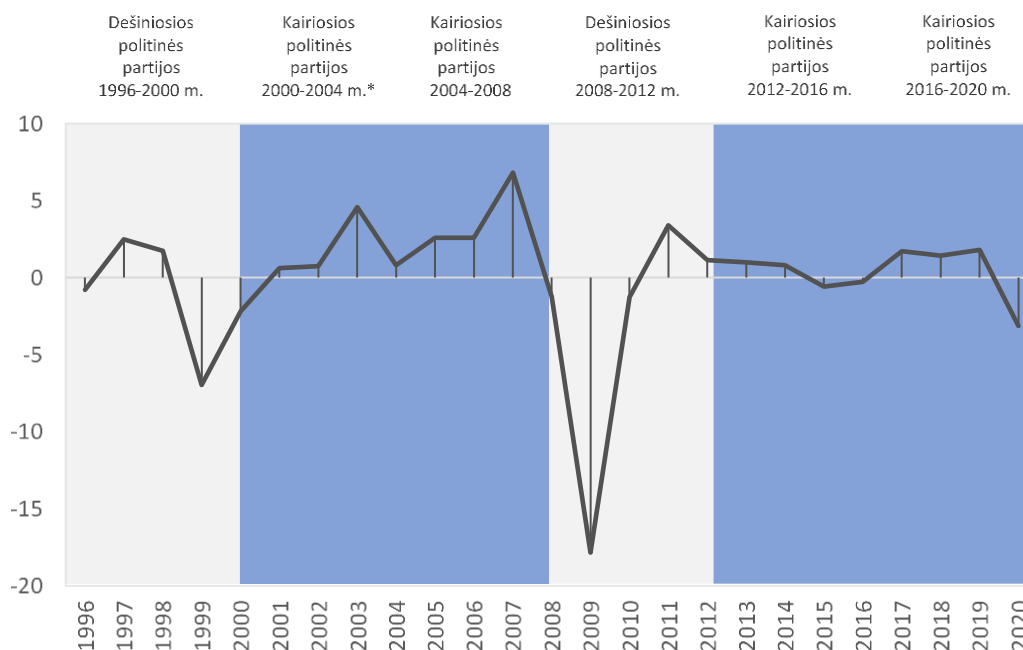
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis VRK duomenimis

Nagrinėjama laikotarpiu Lietuvos ekonomikoje pastebimi dideli pokyčiai. Keitėsi šalies ūkio organizavimo forma. Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos ekonomika perėjo iš planinės ekonomikos į laisvą rinkos ekonomiką. Lietuva tapo išsivysčiusia šalimi. 2015 m. Tarptautinis valiutos fondas (toliau tekste – TVF) pirmą kartą Lietuvą įtraukė į išsivysčiusių šalių grupę pagal pajamas, tenkančias vienam gyventojui ir kitus ekonomikos rodiklius. Šie procesai pastebimi realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės svyravimuose (žr. 12 pav.). Laikotarpiu nuo

1996 iki 2010 m. pastebima didelė ciklinės komponentės dinamika, o nuo 2015 m. dinamika yra sumažėjusi.

12 paveikslas

Realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės svyravimai Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2020 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis OSP duomenimis

Šiuo laikotarpiu Lietuvos ekonomikoje buvo du ženklūs metinio realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės susitraukimai. 1999 m. ciklinė komponentė susitraukė iki beveik 7 proc., 2009 m. ciklinė komponentė susitraukė iki beveik 18 procentų.

Pirmąjį ekonomikos susitraukimą paskatino Rusijos finansų krizė, kilusi 1998 m. devalvavus Rusijos rublį bei šaliai paskelbus nemokumą. Tuo metu Lietuvos BVP augimas buvo spartus, prekių ir paslaugų eksportas didėjo šuoliškai, 1995 – 1998 m. vidutiniškai 19,4 proc. kasmet. Lietuva turėjo glaudžius prekybinius ryšius su Rusija, todėl eksporto sumažėjimas lėmė ekonomikos susitraukimą. Tačiau šaliai persiorientavus į Vakarų rinkas, nuo 2000 m. ekonomika vėl pradėjo plėstis (taip pat eksportas 2000 – 2002 m. vidutiniškai augo 20,7 proc.) (Rudzkis, Kvedaras, 2003; Kiyak, Labanauskaitė, Reichenbachas, 2012).

Antrasis ekonomikos susitraukimas įvyko dėl Globalios finansų krizės, kuri kilo dėl 2007 m. JAV nekilnojamojo turto kainų kritimo. Šiuo laikotarpiu Lietuvos ekonomika, pasak Kiyak, Labanauskaitės ir Reichenbacho (2012), išgyveno kompleksinę finansų krizę (nekilnojamojo turto

burbulas, didelė kredito ekspansija, nuo bankinių kreditų priklausomas šalies ekonominis augimas), kuri veikė tiek šalies viduje (nekilnojamojo turto burbulo sproginimas), tiek išorėje (vykstanti globali finansų krizė). 2002 – 2007 m. Lietuvos ekonomika augo labai sparčiai, tačiau netvariai, augimas buvo nulemtas privataus sektoriaus skolos didėjimo ir nekilnojamojo turto burbulo kilimo, ekonomika tapo labai priklausoma nuo paskolų sektoriaus.

Šiais dviem recesiniais laikotarpiais vyriausybę formavo dešinėsios politinės partijos. Jos vyriausybę formavo 1996 – 2000 m. ir 2008 – 2012 metais. Kairiosios politinės partijos valdė išimtinai ekonomikos pakilimo laikotarpiais. Realus BVP metinio augimo ciklinė komponentė Lietuvoje didėjo 2000 – 2004 m., 2004 – 2008 m. ir 2016 – 2019 m. valdant kairiosioms politinėms partijoms. Tokia tendencija patvirtina racionalaus rinkėjo teoriją (R. Durr, 1993; Stevenson, 2001; Markussen, 2008), kuri teigia, kad rinkėjai atsižvelgdami į galimą pajamų apmokestinimą yra labiau linkę palaikyti dešiniąsias politines partijas, kai prognozuojamas ekonomikos nuosmūkis, o pakilimo laikotarpiais palaikyti kairiāsias.

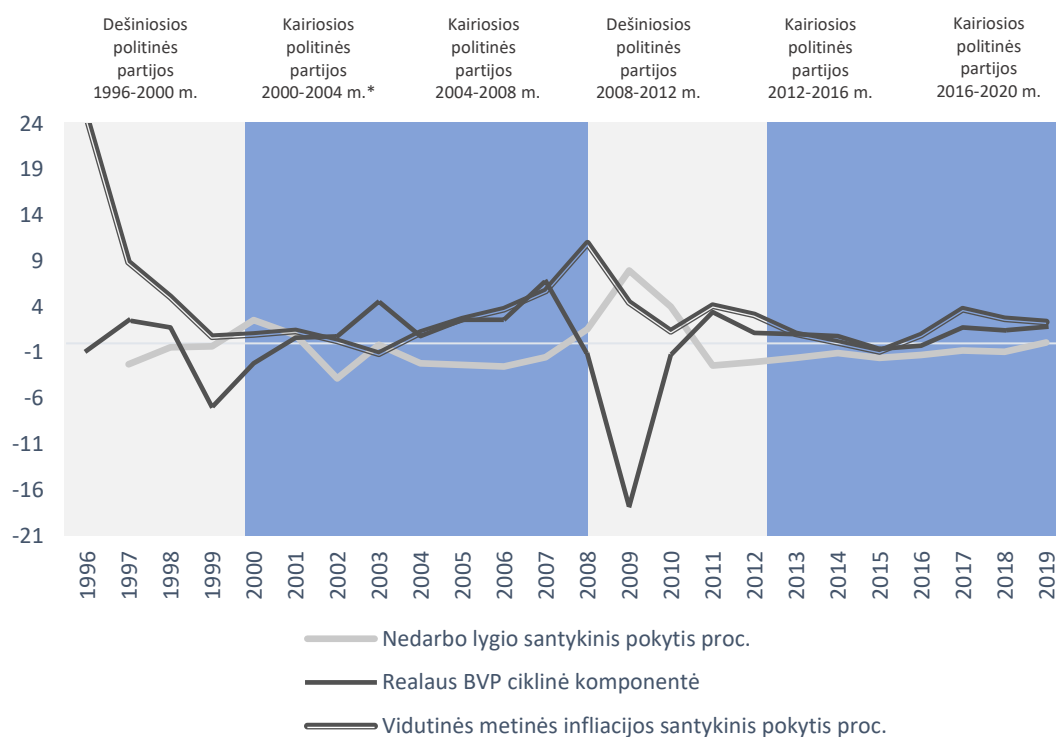
Apibendrinant, skirtingos politinės partijos Lietuvoje susidūrė su skirtingais iššūkiais ekonominėje politikoje. Dešinėsios politinės partijos vyriausybę formavo išskirtinai kriziniais laikotarpiais ir jų valdymas netruko ilgiau nei 4 metus. Tuo tarpu kairiosios politinės partijos vyriausybę formavo ekonomikos pakilimo laikotarpiais. Tačiau 3 kadencijas iš keturių kairieji vyriausybę formavo su kitų kryptiųjų politinėmis partijomis, kurių tapatybę dešinės-kairės politiniame spektre apibrėžti sudėtinga. Pasak Facchini ir Melki (2013), stipri opozicija gali turėti įtakos mažiau išreikštai valdančios partijos ideologinei politikai. Autorės nuomone, kairiųjų politinių partijų dalyvavimas valdančiosiose koalicijose su kitų kryptiųjų politinėmis partijomis taip pat galėjo riboti jų galimybes įgyvendinti kairiųjų ideologijai būdingą ekonominę politiką.

3.2. Politinių partijų ideologijų įtaka ekonomikos augimo, nedarbo ir infliacijos ir ir biudžeto perskirstymo rodikliams

Lietuvos ekonomikos vystymosi procesai pastebimi bendrai vaizduojamose bendro nedarbo lygio, infliacijos lygio ir realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės rodikliuose (žr. 13 pav.). Nedarbo, infliacijos ir ciklinės komponentės rodikliai žymiai dinamiškesni iki 2011 m., vėliau dinamika akivaizdžiai mažėja. Infliacijos stabilumas siejamas su Lietuvos stojimu į euro zoną 2015 metais. Maastrichto sutartyje numatytas konvergencijos kriterijus, kuris nurodo, kad infliacija stojimo metu turi būti ne daugiau kaip 1.5 proc. punktais didesnė nei trijų mažiausių infliaciją turinčių ES šalių infliacijos rodiklių vidurkis. 2015 m. Lietuvos vidutinė metinė infliacija buvo -0.9 procento.

13 paveikslas

Nedarbo lygio, infliacijos ir realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2019 m., proc.

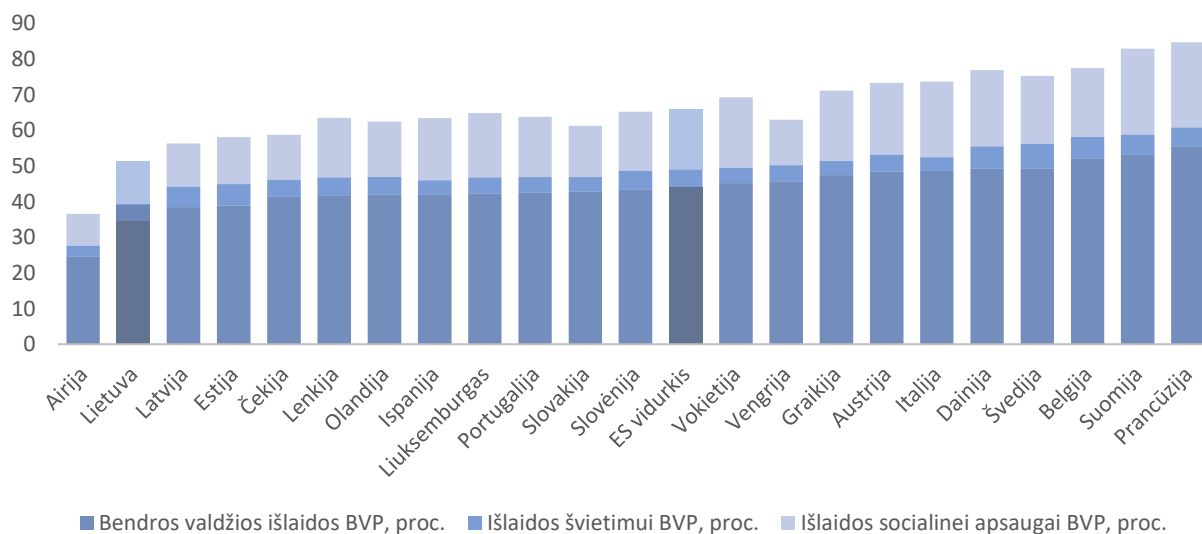

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis TVF, TDO ir OSP duomenimis

Ekonomikos rodikliai valdant skirtingų ideologinių kryptių vyriausybėms skyrėsi. Pastebima, kad valdant kairiųjų vyriausybėms Lietuvoje fiksuotas didžiausias ekonomikos augimas, mažiausias nedarbas ir didelė infliacijos dinamika. Tuo tarpu valdant dešiniųjų vyriausybėms pastebimas didžiausias ekonomikos susitraukimas ir didžiausias nedarbo lygis. Didžiausias realaus BVP metinės augimo ciklinės komponentės augimas fiksuotas 2007 m., ji pakilo iki maždaug 7 proc. punktų (valdė kairieji). Didžiausias ciklinės komponentės susitraukimas fiksuotas 2009 m., kai ji sumažėjo iki -18 procentų (valdė dešinieji). Mažiausias bendras nedarbas fiksuotas 2002 m., kai nedarbo lygis sumažėjo iki beveik 4 proc. punktų (valdė kairieji). Didžiausias nedarbo lygis fiksuotas 2009 m. – padidėjo apie 8 proc. punktus (valdė dešinieji). Didžiausia vidutinė metinė infliacija (neįskaitant hiperinfliacinio laikotarpio 1996 m., kai infliacija buvo 25 proc.) buvo 2008 m., infliacija pakilo iki beveik 11 procento, mažiausia infliacija buvo 2003 m., infliacija sumažėjo iki 1.1 procento – šiais laikotarpiais vyriausybės formavo kairieji.

14 paveikslas

Lietuvos ir ES šalių valdžios išlaidų dalis BVP, proc. 2019 m.

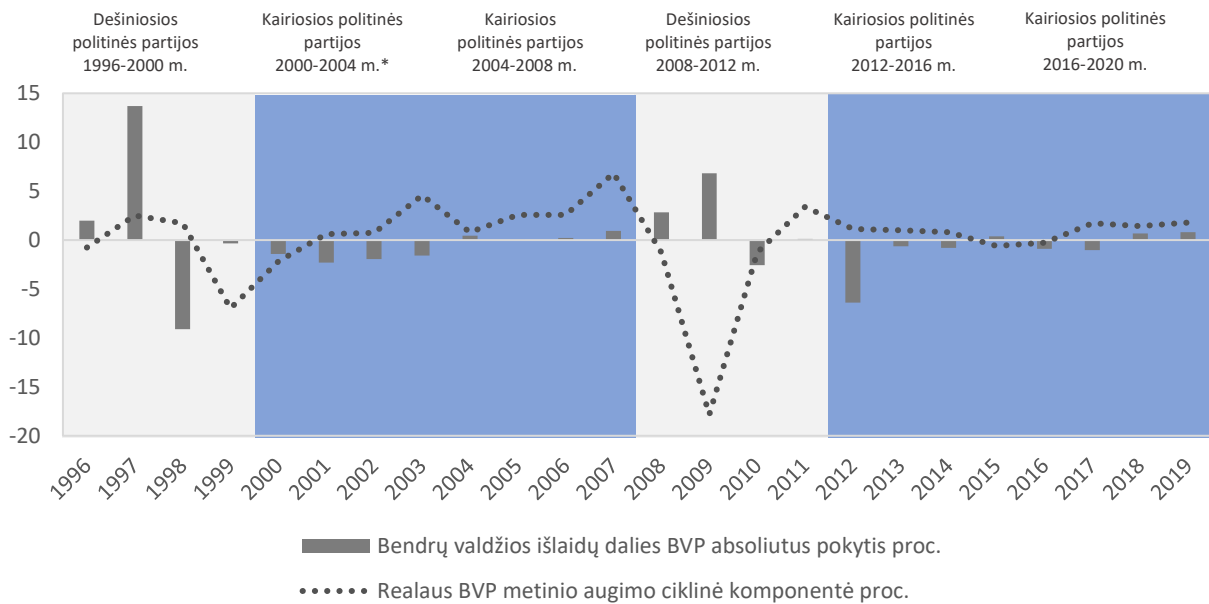

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis EBPO duomenimis

Lietuvos valdžios išlaidų dinamika ES šalių kontekste (žr. 14 pav.) patvirtina Europos Komisijos (2020) teiginį, kad Lietuvos išlaidos socialinei apsaugai ir mokesčių santykis su BVP yra vieni mažiausių ES. 2019 m. bendros valdžios išlaidos BVP buvo 21 proc. mažesnės už ES vidurkį ir apie 38 proc. mažesnės už daugiausiai biudžetą perskirstančią Prancūziją.

15 paveikslas

Bendrų valdžios išlaidų dalies BVP ir realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 1996 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis EBPO duomenimis

Nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos bendra valdžios išlaidų dalis BVP beveik nesikeitė (žr. 15 pav.). Dinamika pastebima tik recesiniais laikotarpiais, kai vyriausybę formavo dešinieji. 1999 m. realaus BVP metinio augimo ciklinė komponentė sumažėjo iki beveik 7 proc. ir bendros valdžios išlaidos BVP padidėjo 0.3 proc. punkto. 2009 m. realaus BVP metinio augimo ciklinė komponentė sumažėjo 18 proc., bendra valdžios išlaidų dalis padidėjo beveik 7 proc. punktais.

7 lentelė

Kairiųjų partijų įtaka realaus BVP metinio augimo ciklinei komponentei, bendram nedarbo lygiui, vidutinei metinei infliacijai ir valdžios išlaidų daliai BVP

	gdp_t	$unpl_t$	$infl_t$	gov_t
β	-2.251 (1.435)	2.123** (0.956)	0.649 (0.643)	-2.434* (0.830)
$left_t$	3.809**(2.098)	-4.997* (1.434)		
$left_{t-1}$		1.328 (1.335)		
$left_{t-2}$				3.159* (1.124)
$left_{t-4}$			3.565* (0.900)	
$unpl_{t-2}$		-0.462** (0.204)		
R^2	0.166	0.460	0.460	0.282

Skliausteliuose standartinė paklaida *** , ** ir * atitinkamai žymi 1%, 5% ir 10% statistinio reikšmingumo

Šaltinis: sudaryta autorės

Gauti regresinės analizės rezultatai (žr. 7 lentelė) rodo, kad politinės partijos daro statistiškai reikšmingą įtaką pagrindiniams ekonomikos rodikliams. Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turi įtakos realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės padidėjimui ir bendro nedarbo lygio sumažėjimui, antrais valdymo metais turi įtakos valdžios išlaidų dalies BVP padidėjimui ir ketvirtais valdymo metais turi įtakos vidutinės metinės infliacijos padidėjimui.

Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turi įtakos realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės padidėjimui 3.80 proc. Situacija yra priešinga, pradėjus valdyti dešinėsios krypties politinėms partijoms. Gautus rezultatus galima paaiškinti tuo, kad kairiosios ir dešinėsios politinės partijos Lietuvoje valdė skirtingais ekonomikos ciklų laikotarpiais. Kairieji formavo vyriausybes išskirtinai ekonomikos pakilimo laikotarpiais. Dešinieji buvo valdančiąja partija ir formavo vyriausybes dviejų krizių laikotarpiais – Rusijos finansų krizės ir Globalios finansų krizinės laikotarpiais. 2007 m. valdant kairiesiems fiksuotas didžiausias ciklinės komponentės padidėjimas – iki maždaug 7 proc. punktų. 2009 m. valdant dešiniams ciklinė komponentė susitraukė apie 18 proc. punktų. Taip pat gautus rezultatus galima paaiškinti tuo, kad įtaką galėjo daryti rinkimų ciklai. Remiantis rinkimų ciklų teorija, politinės partijos prieš rinkimus skatina ekonomikos augimą, kad padidintų šansus laimėti sekančius rinkimus (Nordhaus, 1975; Efthyvoulou, 2012). Kairiosios politinės partijos vyriausybę formavo šešias Seimo kadencijas. 15 paveiksle galima pastebėti, kad Seimo kadencijų pabaigoje 1998 – 1999 m., 2003 – 2004 m., 2007–2008 m., 2014 – 2015 m. valdžios išlaidų dalis BVP padidėjo.

Sudarant modelio lygtį atlikta koreliacijos koeficiento tarp ciklinės BVP komponentės ir fiktyvaus politinių partijų kintamojo analizė parodė, kad yra vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys (koreliacijos koeficientas yra 0.46) tarp ciklinės BVP komponentės ir fiktyvaus politinių partijų kintamojo. Kiti fiktyvūs vėluojantys politinių partijų kintamieji neturėjo statistiškai reikšmingo koreliacijos ryšio (žr. 5 priedas).

Sudarytame modelyje gauti rezultatai yra statistiškai reikšmingi. Lygties statistinis reikšmingumas ir fiktyvaus vėluojančio kairiųjų politinių partijų kintamojo statistinis reikšmingumas yra 96 proc. (F statistikos $p=0.04$, ANOVA $p=0.04$). Tačiau determinacijos koeficientas rodo, kad modeliu paaiškinama tik 16 procentų kintamųjų tarpusavio ryšių. Tai galima pagrįsti tuo, kad politinės partijos nėra pagrindinis ekonomikos augimą lemiantis faktorius. Ekonomikos cikliniams svyravimams įtakos gali turėti daugelis kitų tiek vidinių, tiek išorinių veiksnių, veikiančių tiek pasiūlą, tiek paklausą. Modelyje standartizuotų liekanų skirstinio normalumas yra tenkinamas ($p=0$, $m=0$), taip pat yra tenkinamos stacionarumo sąlygos ($d=1.74$). Tačiau nėra atmetama nulinė heteroskediškumo hipotezė ($p=0.09$).

Remiantis gautais rezultatais, pirmai tyrimo hipotezei neatmetama H_0 hipotezė. Kairiosios politinės partijos nedaro neigiamos įtakos ekonomikos augimui. Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką realaus BVP metinio augimo ciklinei komponentei. Modelio lygties tinkamumo vertinime p reikšmės atitinka statistinį reikšmingumo lygmenį.

Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turi įtakos bendro nedarbo lygio sumažėjimui 4.99 proc. punkto. Situacija yra priešinga, pradėjus valdyti dešinėsios krypties politinėms partijoms. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, kad kairiosios politinės partijos formuodavo vyriausybes tada, kai ekonomikos augimas didėjo ir nedarbo lygis mažėjo. Remiantis Okuno taisykle, nedarbo lygis yra neigiamai susijęs su ekonomikos augimu. Pavyzdžiui, valdant dešiniems 1999 m. ciklinė komponentė susitraukė 6.96 proc., 2000 m., bendras nedarbo lygis padidėjo 2.54 proc. punkto, taip pat 2009 m. ciklinė komponentė susitraukė 17.83 proc., bendras nedarbo lygis padidėjo 7.96 proc. punkto.

Sudarant modelio lygtį atlikta koreliacijos koeficiento tarp bendro nedarbo lygio ir fiktyvaus kairiųjų politinių partijų kintamojo analizė parodė, kad yra vidutinio stiprumo neigiamas (koreliacijos ryšys -0.51) ryšys tarp bendro nedarbo lygio ir fiktyvaus kairiųjų politinių partijų kintamojo (žr. 5 priedas). Tačiau sudarytame modelyje nustatyta autokoreliacijos problema. *Durbin–Watson* testo vertinamo d įverčio reikšmė nepateko į intervalą nuo 1.5 iki 2.5, kad būtų atmesta nulinė hipotezė ($d=1.13$). Siekiant suvaldyti autokoreliaciją į modelį įtraukti papildomi kintamieji: fiktyvus vėluojantis vienais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis ir fiktyvus vėluojantis dviem metais bendro nedarbo lygio metinio absoliutaus pokyčio proc. punktais kintamasis. Įtraukti kintamieji leido suvaldyti autokoreliaciją. *Durbin–Watson* testo vertinamas įvertis $d=1.53$.

Sudarytame modelyje gauti rezultatai yra statistiškai reikšmingi. Lygties statistinis reikšmingumas yra 99 proc. (F statistikos $p=0.01$). Modelis paaiškina gautus ryšius vidutiniškai, determinacijos koeficientas rodo 46 proc. tikslumą. Statistiškai reikšmingą įtaką nedarbo lygiui daro 2 lygties kintamieji: fiktyvus kairiųjų politinių partijų kintamasis, jo statistinis reikšmingumas yra 100 proc.; fiktyvus vėluojantis dviem metais bendro nedarbo lygio metinio absoliutaus pokyčio proc. punktais kintamasis, jo statistinis reikšmingumas yra 97 procentų. Fiktyvus vėluojantis vienais metais kairiųjų politinių partijų kintamasis nesiekia statistinio reikšmingumo lygmens ($ANOVA$ $p=0.33$). Šią situaciją galima paaiškinti tuo, kad kairiosios politinės sudarė vyriausybes ekonomikos atsigavimo laikotarpiams, o vėlesniems nedarbo lygio pokyčiams įtakos turėjo kiti nenustatyti veiksniai. Modelio standartizuotų liekanų skirstinio normalumas yra tenkinamas ($p=0.70$, $m=0$), taip pat yra tenkinamos stacionarumo sąlygoms ($VIF>10$). Tačiau nėra atmestina nulinė heteroskediškumo hipotezė ($p=0.09$).

Remiantis gautais rezultatais, antrai tyrimo hipotezei yra atmetama H_0 hipotezė ir priimama alternatyvi hipotezė H_1 . Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką nedarbo lygiui. Įtaka pasireiškia, kai kairiosios politinės partijos suformuoja vyriausybę, tačiau vėlesniu laikotarpiu nedarbo lygio pokyčiams įtaką daro kiti nenustatyti veiksniai. Modelio lygties tinkamumo vertinime p reikšmės atitinka statistinį reikšmingumo lygmenį.

Ketvirtais valdymo metais kairiosios politinės partijos turi įtakos metinės infliacijos padidėjimui 3.56 procento. Situacija bus priešinga, jei valdys dešinieji. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, kad skirtingų krypčių politinės partijos formavo vyriausybes skirtingais ekonomikos ciklo laikotarpiais. Tyrimai atskleidžia, kad infliacija yra teigiamai susijusi su ekonomikos augimu (Barro, 1995). 13 paveikslas rodo, kad Lietuvoje infliacija didėjo ciklinės BVP komponentės išsiplėtimo laikotarpiais, pavyzdžiui, laikotarpiu nuo 2004 iki 2007 m. ir nuo 2011 m. iki 2019 metų. Kairiųjų vyriausybės baigė kadencijas prasidedant recesijai, kai pusiausvyros BVP buvo didesnis už potencialųjį, todėl infliacija didėjo. Pavyzdžiui, 2007 m. ciklinė komponentė ir metinė vidutinė infliacija padidėjo 6 proc., o 2008 m. ciklinė komponentė sumažėjo iki 1.24 proc., o infliacija padidėjo apie 11 procentų.

Sudarant modelio lygtį atlikta koreliacijos koeficiento tarp metinės infliacijos ir fiktyvaus politinių partijų kintamojo analizė. Jos duomenys parodė, kad yra vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp metinės infliacijos ir fiktyvaus vėluojančio trimis metais kairiųjų politinių partijų kintamojo (koreliacijos koeficientas yra 0.57) ir tarp metinės infliacijos ir fiktyvaus vėluojančio keturiais metais kairiųjų politinių partijų kintamojo (koreliacijos koeficientas yra 0.69) (žr. 5 priedas). Tačiau sudarytame modelyje su nepriklausomu fiktyviu vėluojančiu trimis metais kairiųjų politinių partijų kintamuoju nustatyta autokoreliacijos problema. *Durbin–Watson* testo vertinamas įvertis d nepateko į intervalą nuo 1.5 iki 2.5 ($d=1.43$). Alternatyviame modelyje su nepriklausomu fiktyviu vėluojančiu keturiais metais kairiųjų politinių partijų kintamuoju autokoreliacijos problema nenustatyta. *Durbin–Watson* testo vertinamas įvertis $d=1.58$.

Sudarytame modelyje gauti rezultatai yra statistiškai reikšmingi. Lygties statistinis reikšmingumas yra 99 proc. (F statistikos $p=0.01$). Modelis paaiškina gautus ryšius vidutiniškai, determinacijos koeficientas rodo 46 procentus. Tai galima paaiškinti tuo, kad infliacijos pokyčiams turėjo įtakos ekonomikos augimas. Tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų atitinka reikšmingumo lygmenį ir siekia 100 proc. ($ANOVA$ $p=0.00$). Modelio standartizuotų liekanų skirstinio normalumas yra tenkinamas ($p=0, m=0$), tačiau nėra atmetama nulinė heteroskediškumo hipotezė ($p=0.25$).

Remiantis gautais rezultatais, trečiai tyrimo hipotezei yra atmetama H_0 hipotezė ir priimama alternatyvi hipotezė H_1 . Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką infliacijai. Tokia įtaka pasireiškia ketvirtaisiais valdymo metais. Modelio lygties tinkamumo vertinime p reikšmės atitinka statistinį reikšmingumo lygmenį.

Antrais valdymo metais kairiosios politinės partijos turi įtakos valdžios išlaidų dalies BVP padidėjimui 3.15 proc. punkto. Situacija bus priešinga, jei valdys dešinieji. Tai galima paaiškinti tuo, kad kairiosios politinės partijos turėjo didesnę ekonomikos augimą, kuris leido surinkti daugiau lėšų į biudžetą ir didinti valdžios išlaidas (žr. 14 pav.). Dešiniųjų politinių partijų situacija buvo priešinga, nes ekonomika traukėsi. Siekiant suvaldyti krizės padarinius, valdžios išlaidos buvo didinamos, tačiau nesurinkus pakankamai lėšų į biudžetą, vėliau jas teko mažinti. Tokia tendencija pastebima 1999 – 2000 m. ir 2009 – 2010 metais.

Sudarant modelio lygtį atlikta koreliacijos koeficiento tarp bendrų valdžios išlaidų dalies BVP ir fiktyvaus politinių partijų kintamojo analizė parodė, kad yra vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp bendrų valdžios išlaidų dalies BVP ir trijų fiktyvių vėluojančių – dviem metais (koreliacijos koeficientas yra 0.50), trimis metais (koreliacijos koeficientas yra 0.48), keturiais metais (koreliacijos koeficientas yra 0.50) (žr. 5 priedas), kairiųjų politinių partijų kintamųjų. Tačiau modelio lygtis su trimis nepriklausomais kintamaisiais neatitiko reikšmingumo lygmens. Atsižvelgiant į AIC , SC ir HQ informacijos kriterijus, sudaryta dvinarė regresijos modelio lygtis su fiktyviu vėluojančiu dviem metais kairiųjų politinių partijų kintamuoju.

Sudarytame modelyje gauti rezultatai yra statistiškai reikšmingi. Lygties statistinis reikšmingumas yra 99 proc. (F statistikos $p=0.01$). Modelis paaiškina gautus ryšius vidutiniškai, determinacijos koeficientas rodo 28 proc. tikslumą. Tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų atitinka reikšmingumo lygmenį ir siekia 99 proc. ($ANOVA$ $p=0.01$). Modelio standartizuotų liekanų skirstinio normalumas yra tenkinamas ($p=0.30$, $m=0$). Tačiau nėra atmetama nulinė heteroskedistiškumo hipotezė ($p=0.57$).

Remiantis gautais rezultatais, ketvirtos tyrimo hipotezės H_0 hipotezė yra atmetama ir priimama alternatyvi H_1 hipotezė. Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką valdžios išlaidoms BVP. Tačiau įtaka pasireiškia antraisiais valdymo metais. Modelio lygties tinkamumo vertinime p reikšmės atitinka statistinį reikšmingumo lygmenį.

8 lentelė

Pirmo tyrimo teiginio hipotezių vertinimo išvadų apibendrinimas

PIRMAS TYRIMO TEIGINYS

Kairiosios politinės partijos turi įtakos ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui ir biudžeto perskirstymui.

PIRMO TEIGINIO HIPOTEZĖS

H_1 Ekonomikos augimas: *Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką ekonomikos augimui*

Neatmetama H_0 hipotezė. Kairiosios politinės partijos nedaro neigiamos įtakos ekonomikos augimui. Kairiosios politinės partijos daro statistiškai reikšmingą ($p=0.04$) teigiamą įtaką realaus BVP augimui (ciklinė komponentė didėja 3.80 proc, kai kairiosios partijos suformuoja vyriausybę).

H_2 Nedarbas: *Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką nedarbui*

Atmetama H_0 , priimama alternatyvi hipotezė – H_1 . Kairiosios politinės partijos daro statistiškai reikšmingą ($p=0.01$) neigiamą įtaką nedarbui (bendras nedarbo lygis mažėja 4.99 proc. punkto, kai kairiosios partijos suformuoja vyriausybę).

H_3 Infliacija: *Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką infliacijos lygiui*

Atmetama H_0 , priimama alternatyvi hipotezė – H_1 . Kairiosios politinės partijos daro statistiškai reikšmingą ($p=0.00$) teigiamą įtaką infliacijos lygiui (vidutinė metinė infliacija didėja 3.56 procento ketvirtais valdymo metais).

H_4 Perskirstymo politika: *Kairiosios politinės partijos daro teigiamą įtaką valdžios išlaidoms BVP*

Atmetama H_0 , priimama alternatyvi hipotezė – H_1 . Kairiosios politinės partijos daro statistiškai reikšmingą ($p=0.01$) teigiamą įtaką valdžios išlaidoms BVP (valdžios išlaidų dalis BVP didėja 3.15 proc. punkto antrais valdymo metais).

Šaltinis: sudaryta autorės

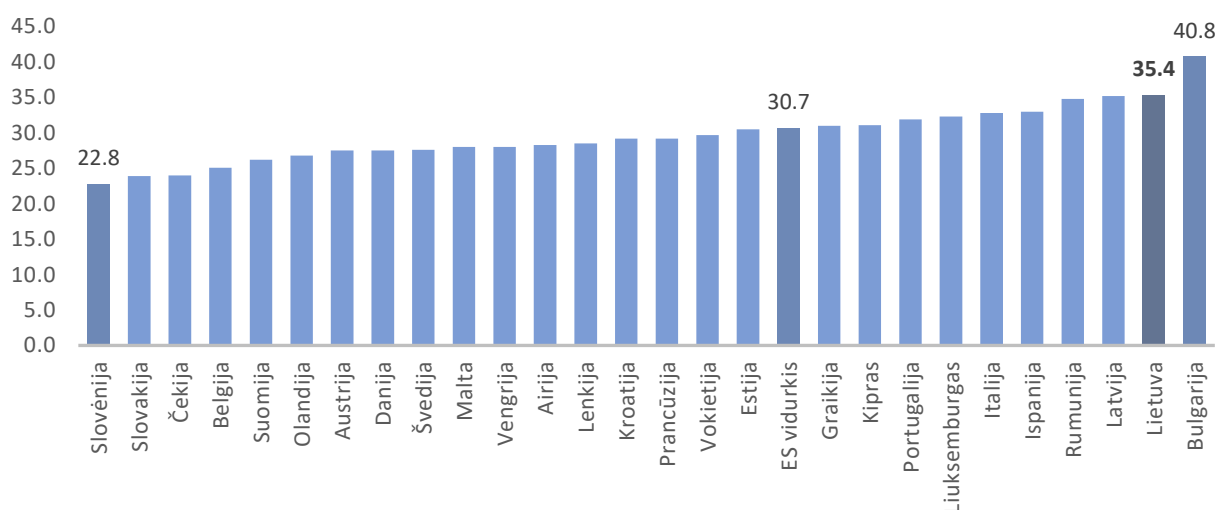
Apibendrinant regresinės analizės rezultatus daroma išvada, kad pirmas tyrimo teiginys yra teisingas. Kairiosios politinės partijos turi įtakos ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui ir biudžeto perskirstymui. Kairiųjų politinių partijų įtaka nagrinėjamiems rodikliams pastebima skirtingais valdymo laikotarpiais. Neatmestina, kad ekonomikos augimą galėjo lemti rinkimų ciklai, pastebima, kad vyriausybės buvo linkusios skatinti ekonomiką prieš rinkimus. Taip pat tokiems rezultatams įtakos galėjo turėti realaus BVP metinio augimo cikliniai svyravimai. Kairiosios vyriausybės valdė po Rusijos finansų krizės ir globalios finansų krizės, tuo metu ekonomika ir nedarbo lygis mažėjo. Kairieji taip pat valdė prieš globalią finansų krizę, kai pusiausvyros BVP buvo didesnis už potencialųjį ir infliacija didėjo. Ekonomikos augimas valdant kairiesiems sudarė sąlygas surinkti daugiau lėšų į biudžetą ir didinti valdžios išlaidų dalį BVP.

3.3. Politinių partijų įtaka pajamų nelygybės rodikliams

Pajamų nelygybė Lietuvoje yra viena didžiausių ES ir didžiausia Baltijos šalyse (žr. 16 pav.). Pajamų nelygybė, matuojama gini koeficientu, kuris parodo bendrą pajamų nelygybės mastą, 2019 m. Lietuvoje buvo 35.4 ir tai buvo antras pagal dydį didžiausias pajamų nelygybės rodiklis ES. Didžiausia pajamų nelygybė 2019 m. buvo Bulgarijoje, kurios gini koeficientas siekė 40,8. Latvijos gini koeficientas 2019 m. buvo 32,2, o Estijos – 30,5. Pajamų nelygybė Lietuvoje 2019 m. buvo 15 proc. didesnė už ES vidurkį ir 55 proc. didesnė už mažiausią pajamų nelygybės rodiklį 2019 m. turėjusią Slovėniją, kurios gini koeficientas siekė 22,8.

16 paveikslas

Pajamų nelygybė (gini koeficientas) ES šalyse 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis

Pajamų nelygybė Lietuvoje galėjo daryti neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai. Gini koeficiento vidurkis nuo 2005 iki 2019 m. Lietuvoje buvo 35,5 ir svyravo intervale nuo 32,0 (2012 m.) iki 37,9 (2015 m.). Pasak EBPO (2014), gini koeficientui perkopus 30 ribą, pajamų nelygybė kelia iššūkius šalies makroekonominėi situacijai.

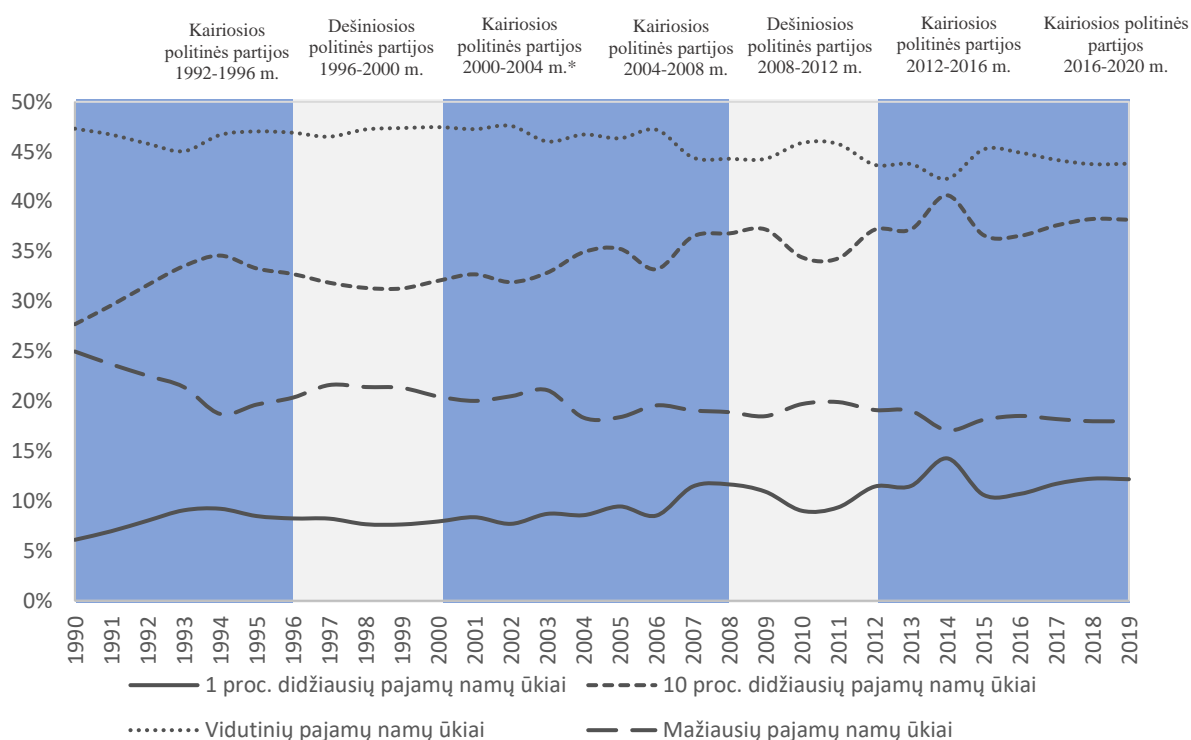
Didžiausių pajamų namų ūkiai Lietuvoje vidutiniškai gauna apie 12 kartų didesnes pajamas, nei mažiausių pajamų namų ūkiai. Pajamų nelygybė matuojama deciliniu koeficientu rodo, kad laikotarpiu nuo 2005 iki 2019 m. Lietuvoje 10 proc. didžiausių pajamų namų ūkiai turėjo vidutiniškai 11,72 karto didesnes pajamas už mažiausių pajamų namų ūkius. O bendrai šiuo laikotarpiu Lietuvoje decilinis koeficientas svyravo nuo 8,85 (2012 m.) iki 14,42 (2010 m.) karto. 2019 m. Lietuvoje decilinis koeficientas buvo 11,52. 2019 m. mažiausių pajamų nelygybė

turėjusioje Slovakijoje decilinis koeficientas siekė 5.73 karto. Baltijos šalyse 2019 m. mažiausias deicilinis koeficientas buvo Estijoje (9.63), didžiausias – Latvijoje (11.72).

Laikotarpiu nuo 1990 iki 2019 m. Lietuvos Nacionalinėse sąskaitose (prieš mokesčius) daugiausiai augo 10 proc. didžiausių pajamų namų ūkių pajamų dalis ir 10 proc. vargingiausių namų ūkių pajamų dalis, o vidutines pajamas gaunančių namų ūkių pajamų dalis tik menko (žr. 17 pav.).

17 paveikslas

Skirtingų pajamų namų ūkių dalis Lietuvos Nacionalinėse sąskaitose prieš mokesčius 1990 – 2019 m.

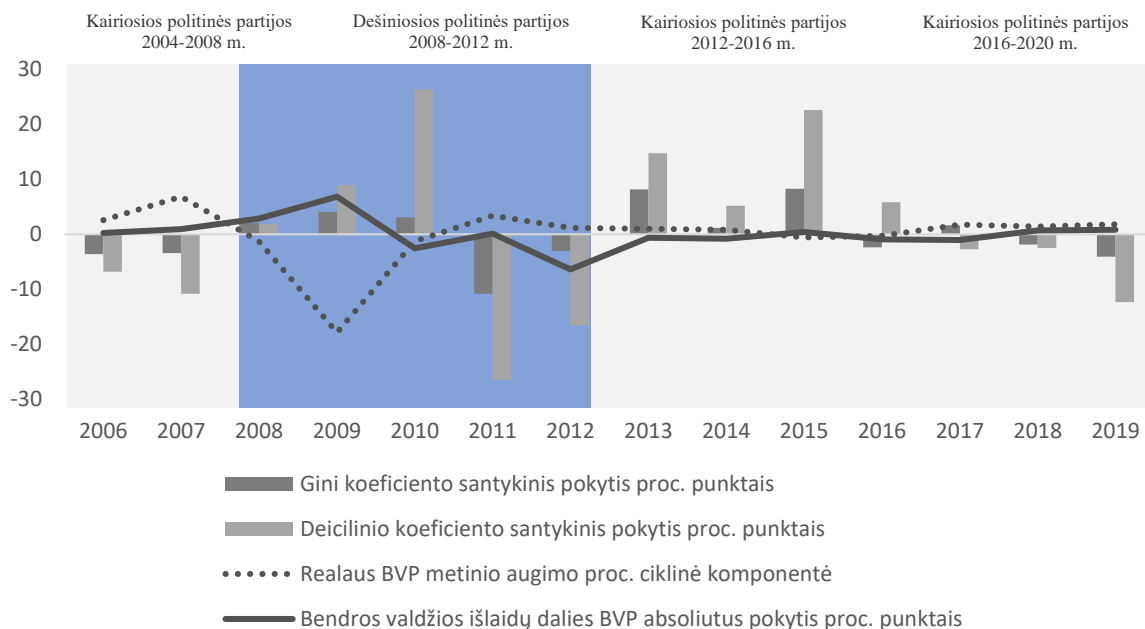

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis WID duomenimis

Pajamų nelygybės pokyčiams galėjo turėti įtakos tiek dešniosios, tiek kairiosios politinės partijos dėl vykdytos ekonominės politikos. Dešiniųjų vyriausybės galėjo paskatinti pajamų nelygybės didėjimą. 18 paveiksle pastebima, kad gini koeficientas ir decilinis koeficientas nuo 2011 iki 2015 m. tendencingai didėjo. Gali būti, kad tokiems pokyčiams turėjo įtakos dešiniųjų vyriausybė recesiniu laikotarpiu įgyvendinta griežto taupymo politika. Kairiųjų vyriausybės galėjo paskatinti pajamų nelygybės mažėjimą. Nuo 2016 m. didesnė kairiųjų politinių partijų koncentracija Seime ir iš kairiųjų politinių partijų suformuota valdančioji koalicija galėjo turėti įtakos pajamų nelygybės rodiklių sumažėjimui.

18 paveikslas

Pajamų nelygybės, ekonomikos augimo ir biudžeto perskirstymo pokyčių dinamika Lietuvoje valdant skirtingoms politinėms partijoms 2006 – 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis

Politinių partijų įtakos gini koeficientui regresinė analizė parodė, kad politinių partijų įtaka pajamų nelygybei pasireiškia ketvirtais valdymo metais tiek naudojant gini koeficientą, tiek nelygybę vertinant deciliniu koeficientu (9 lentelė). Matome, kad kairiosios partijos sumažina nelygybę 5.39 procento matuojant ją gini koeficientu ir sumažina nelygybę 16.15 procentu matuojant ją kaip santykį tarp 10 proc. turtingiausių ir 10 proc. skurdžiausių pajamų namų ūkių.

9 lentelė

Kairiųjų politinių partijų įtakos pajamų nelygybei regresijos modelių rezultatai

	<i>gini_t</i>	<i>dk_t</i>
β	3.798 (2.335)	12.065*** (6.636)
$left_{t-4}$	-5.394*** (2.763)	-16.154*** (7.852)
R^2	0.240	0.260

Skliausteliuose standartinė paklaida ***, ** ir * atitinkamai žymi 1%, 5% ir 10% statistinio reikšmingumo

Šaltinis: sudaryta autorės

Sudarant politinių partijų įtakos gini koeficientui modelio lygtį, koreliacijos koeficiento ryšių analizė parodė vidutinio stiprumo neigiamą koreliacijos ryšį tarp gini koeficiento ir dviejų fiktyvių vėluojančių kairiųjų politinių partijų kintamųjų – trečiais metais (koreliacijos koeficientas yra -0.47) ir ketvirtais metais (koreliacijos koeficientas yra -0.49) (žr. 5 priedas). Modelio lygtis su dviem regresoriais neatitiko statistinio reikšmingumo lygmens (F statistikos $p=0.16$). Atsižvelgiant į AIC , SC ir HQ informacijos kriterijus, sudaryta dvinarė regresijos modelio lygtis su fiktyviu vėluojančiu keturiais metais kairiųjų politinių partijų kintamuoju.

Politinių partijų įtakos gini koeficientui regresinės lygties modelio diagnostika rodo, kad modelis yra tinkamas išvadoms formuoti. Modelio statistinis reikšmingumas yra 93 proc. (F statistikos $p=0.07$). Determinacijos koeficientas rodo, kad kintamųjų tarpusavio ryšiai yra paaiškinami 24 procentais. Tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų rodo 93 proc. ($ANOVA$ $p=0.07$) statistinį reikšmingumą. Modelyje yra tenkinamos standartizuotų liekanų skirstinio normalumo ($p=0.87$, $m=0$) ir stacionarumo sąlygos ($d=2.44$). Tačiau nėra atmetama nulinė heteroskediškumo hipotezė ($p=0.818$).

Apibendrinant, galima teigti, kad sudaryto regresijos modelio lygtis parodė, kad kairiosios politinės partijos mažina nelygybę o dešinėsios didina, kai nelygybę matuojame gini koeficientu. Tačiau ta įtaka pasireiškia tik po pakankamai ilgo laikotarpio – 4 metų. Remiantis gautais rezultatais, penktos tyrimo hipotezės H_0 hipotezė yra atmetama ir priimama alternatyvi H_1 hipotezė.

Politinių partijų įtakos deciliniui koeficientui regresinės lygties modelio diagnostika rodo, kad modelis yra tinkamas išvadoms formuoti. Koreliacijos koeficientas parodė vidutinio stiprumo neigiamą ryšį (-0.51) tarp decilinio koeficiento ir vėluojančio keturiais metais kairiųjų politinių partijų kintamojo (žr. 5 pav.). Determinacijos koeficientas rodo, kad kintamųjų tarpusavio ryšiai paaiškinami 26 procentais. Tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų rodo 94 proc. (F statistikos $p=0.06$) statistinį reikšmingumą. Modelyje yra tenkinamos ($p=0.52$, $m=0$) standartizuotų liekanų skirstinio normalumo ir stacionarumo sąlygos ($d=2.11$). Tačiau nėra atmetama nulinė heteroskediškumo hipotezė ($p=0.379$).

Apibendrinant, galima teigti, kad sudaryto regresijos modelio lygtis parodė, kad kairiosios politinės partijos mažina nelygybę o dešinėsios didina, kai nelygybę matuojame deciliniu koeficientu. Tačiau ta įtaka pasireiškia tik po pakankamai ilgo laikotarpio – 4 metų. Remiantis gautais rezultatais, penktos tyrimo hipotezės H_0 hipotezė yra atmetama ir priimama alternatyvi H_1 hipotezė.

10 lentelė

Antro tyrimo teiginio hipotezių vertinimo išvadų apibendrinimas

ANTRAS TYRIMO TEIGINYS

Kairiosios politinės partijos Lietuvoje turi įtakos pajamų nelygybei.

ANTRO TEIGINIO HIPOTEZĖS

$H_{5,6}$ Pajamų nelygybė: *H_5 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką gini koeficientui*

Atmetama H_0 , priimama alternatyvi hipotezė – H_1 . Kairiosios politinės partijos daro statistiškai reikšmingą ($p=0.07$) neigiamą įtaką gini koeficientui (gini koeficientas mažėja 5.39 procento ketvirtais valdymo metais).

H_6 : Kairiosios politinės partijos daro neigiamą įtaką deciliniui koeficientui

Atmetama H_0 , priimama alternatyvi hipotezė – H_1 . Kairiosios politinės daro statistiškai reikšmingą ($p=0.06$) neigiamą įtaką deciliniui koeficientui (decilinis koeficientas mažėja 16.15 procento ketvirtais valdymo metais)

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant regresinės analizės rezultatus daroma išvada, kad antras tyrimo teiginys, jog kairiosios politinės partijos Lietuvoje turi įtakos pajamų nelygybei, yra teisingas. Kairiosios politinės partijos mažina bendrą pajamų nelygybę, matuojamą gini koeficientu, taip pat mažina atotrūkį tarp 10 proc. didžiausių ir 10 proc. mažiausių pajamų namų ūkių pajamų, matuojamą deciliniu koeficientu. Tačiau šie rezultatai ekonomikoje pasireiškia tik po pakankamai ilgo laikotarpio – 4 metų. Tai galima paaiškinti tuo, kad ekonominė politika nelygybės rodikliuose atsispindi tik po kurio laiko. Vėluojančią kairiųjų įtaką pajamų nelygybei taip pat galima pagrįsti gautais kairiųjų poveikio pagrindiniams ekonomikos rodikliams (ekonomikos augimui, perskirstymo politikai ir infliacijai) rezultatais. Remiantis šiais duomenimis formuojama hipotetinė situacija. Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turi įtakos didesniai ekonomikos augimui, leidžiančiam surinkti daugiau lėšų į valstybės biudžetą. Didesnės biudžeto pajamos sudaro galimybes antrais metais didinti valstybės išlaidas. Didesni pervedimai namų ūkiams skatina vartojimą bei ekonomikos augimą ir gali skatinti infliaciją. Spartesnis ekonomikos augimas, didesnis biudžeto perskirstymas ir infliacijos augimas (trumpuoju laikotarpiu) gali daryti neigiamą įtaką pajamų nelygybės mažėjimui ketvirtais kairiųjų vyriausybių valdymo metais.

Šio tyrimo metu gauti rezultatai papildo tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkų empirinius tyrimus. Bendri tyrimo rezultatai patvirtina užsienio autorių empiriniuose tyrimuose nustatytus kairiesiems ir dešiniams būdingus ekonominės politikos skirtumus išsivysčiusiose šalyse. Gauti duomenys taip pat papildo lietuvių autorių tyrimus. Pastebėti reikšmingi politinių

partijų skirtumai ekonominėje politikoje. Giliau išanalizuoti duomenys apie politinių partijų ideologijas leido nustatyti, kad kairiosios politinės partijos daugiausiai vyriausybės formavo su kitų kryptų politinėmis partijomis ir tai galėjo sąlygoti mažiau išreikštą kairiesiems būdingą ekonominę politiką. Atsižvelgiant į mažą politinių partijų įtakos pajamų nelygybei temos ištyrimo lygį, nustatyti reikšmingi tyrimo rezultatai padeda geriau suprasti pajamų nelygybės reiškinį Lietuvoje. Tyrimo rezultatai pat gali padėti ateities pajamų nelygybės tyrimams, įtraukiant politinių partijų ideologijų kintamąjį kaip vieną iš pajamų nelygybę sąlygojančių veiksnių.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Pajamų nelygybė šiame darbe laikomas nelygus pajamų pasiskirstymas tarp visų tam tikros šalies piliečių tam tikru momentu. Pajamų nelygybę lemia įvairūs veiksniai, priklausantys tiek nuo individo asmeninės situacijos, tiek nuo šalies istorinės raidos ir vykdomos ekonominės politikos. Pajamų nelygybę taip pat didina išoriniai veiksniai – technologinė pažanga ir globalizacija. Pajamų nelygybės augimas kelia iššūkius ekonomikos plėtrai, visuomenės socialiniam stabilumui bei vystymuisi. Ekonomikos teorijoje išskiriami du požiūriai į pajamų nelygybės valdymą: liberalus ir socialinis. Liberalus akcentuoja, kad ekonomikos augimas ilgainiui natūraliai sumažins pajamų nelygybę, todėl vystantis ekonomikai pajamų nelygybės augimas yra toleruojamas. Socialinis požiūris pabrėžia valstybės vaidmenį, teigia, kad tik naudojant valstybės perskirstymo instrumentus pajamų nelygybė gali mažėti. Pastarojo požiūrio šiuo metu laikosi tarptautinės organizacijos – JT, ES, nes pajamų nelygybės problema rinkos savaiminio susiregulavimo procesuose neišsprendžia.
2. Kairiosios ir dešinėsios politinės partijos skiriasi vertybėmis, požiūriu į laisvę ir lygybę bei valstybės vaidmenį ekonomikoje, todėl būdamos valdžioje gali daryti skirtingą įtaką pajamų nelygybei. Kairiosios politinės partijos vadovaujasi holizmu, siekia lygybės ir gerovės ekonomikoje. Kairiųjų ekonominė politika yra susijusi su didesniu ekonomikos reguliavimu ir valstybinės nuosavybės toleravimu, didesniu biudžeto perskirstymu ir socialinių programų plėtojimu. Dešinieji priešingai, orientuojasi į individualizmą ir nesiekia lygybės. Jų ekonominė politika grindžiama laisvos rinkos principu, privačia nuosavybe, mažesniu valstybės biudžeto perskirstymu. Atsižvelgiant į šiuos skirtumus, daroma išvada, kad kairiosios politinės partijos turėtų mažinti pajamų nelygybę, o dešinėsios politinės partijos ją didinti.
3. Empirinių tyrimų analizė atskleidė kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų skirtumus ekonominėje politikoje – ekonomikos augimo rodikliuose, infliacijos ir nedarbo valdyme ir biudžeto perskirstymo politikoje. Dauguma mokslininkų sutinka, kad šie rodikliai turi įtakos pajamų nelygybei. Kairiųjų politikai būdingas mažesnis ekonomikos augimas, mažesnis nedarbas, didesnė infliacija ir didesnis biudžeto perskirstymas, tuo tarpu dešiniųjų valdymui būdingi priešingi ekonominiai rezultatai. Daroma prielaida, kad trumpuoju laikotarpiu kairiosios politinės partijos gali turėti įtakos pajamų nelygybės mažėjimui, o dešinėsios politinės partijos pajamų nelygybės didėjimui. Lietuvoje pajamų nelygybė daugiausiai nagrinėta biudžeto perskirstymo aspektu ir ekonomikos augimo

kontekste. Dalis tyrimų, susijusių su nagrinėjama tema, atskleidžia paradoksalią situaciją Lietuvoje. Nors kairiosios politinės partijos daugiausiai formavo vyriausybę, tačiau net ir jų valdymo laikotarpiu buvo vykdoma dešinėsios krypties neoliberali politika. Šie rezultatai paskatino atlikti papildomus tyrimus, taikant gilesnę politinių partijų ideologijų analizę, regresinės analizės metodą, vertinant politinių partijų valdymo rezultatus ekonomikos augimo, nedarbo lygio, infliacijos lygio ir biudžeto perskirstymo rodikliams. Autoriai, teigdami, kad partijos nevykdo ideologinius nuostatus atitinkančios politikos, šių rodiklių nevertino.

4. Siekdama įvertinti kairiųjų politinių partijų įtaką pajamų nelygybei Lietuvoje autorė parengė vertinimo metodiką, kuri remiasi daugiausiai jos pačios sukurta metodologija. Taip pat fragmentiškai naudojamos kitų autorių tyrimų metodologijų detalės. Tyrimo modelis pirmiausiai įvertina, ar kairiosios politinės partijos vykdo joms būdingą ekonominę politiką. Vertinami keturi perdavimo kanalai: 1) ekonomikos augimas; 2) nedarbo lygis; 3) infliacijos lygis; 4) biudžeto perskirstymas. Iškeliama tyrimo teiginys – *kairiosios politinės partijos turi įtakos ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui ir biudžeto perskirstymui*. Teiginiui patvirtinti arba paneigti iškeltos 4 hipotezės, kurios atskirai vertina kairiųjų politinių partijų įtaką keturiems perdavimo kanalams. Nustačius, kad kairiosios politinės partijos įgyvendina kairiųjų vertybėmis paremtą ekonominę politiką ir tuomet gali būti vertinama jų ideologijos įtaka pajamų nelygybei, toliau vertinamas antras teiginys – *kairiosios politinės partijos Lietuvoje mažina pajamų nelygybę*. Teiginiui įvertinti iškeltos 2 hipotezės, kuriomis vertinama tiesioginė kairiųjų politinių partijų įtaka pajamų nelygybės rodikliams – gini koeficientui ir deciliniui koeficientui. Kairiųjų politinių partijų įtaka perdavimo kanalams ir pajamų nelygybės rodikliams vertinama vėluojančios regresijos analizės metodu. Tyrimo pradžioje autorė suskirsto 1990 – 2020 m. Seimo kadencijas pagal vyriausybę formavusių politinių partijų ideologiją. Autorė analizuoja skirtingų politinių partijų ideologinį pasiskirstymą Seime šių kadencijų metu pagal užimamų mandatų skaičių ir įvertina kairiųjų politinių partijų svorį tiek Seime, tiek vyriausybę formavusiose valdančiose koalicijose. Tai leidžia vertinti kairiųjų galimybes įgyvendinti jų ideologiją atitinkančią ekonominę politiką. Taip pat vertinami 1996 – 2019 m. laikotarpio ekonomikos cikliniai svyravimai, kurie gali būti ribojantis veiksnys ideologinės politikos įgyvendinimui.
5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvoje 1996 – 2020 m. laikotarpiu iš šešių Seimo kadencijų keturiose vyriausybės formavo kairiosios politinės partijos. Tačiau 3 kadencijas iš keturių kairieji vyriausybę formavo su kitų kryptių politinėmis partijomis, kurių tapatybę klasikiniame politiniame spektre apibrėžti sudėtinga. Autorės nuomone, kairiųjų

politinių partijų dalyvavimas valdančiosiose koalicijose su kitų kryptių politinėmis partijomis galėjo riboti jų galimybes įgyvendinti kairiųjų ideologijai būdingą ekonominę politiką. Tyrime nustatyta, kad ekonomikos cikliniai svyravimai kairiųjų vyriausybių politikos neribojo, priešingai, kairieji vyriausybės formavo išskirtinai ekonomikos pakilimo laikotarpiais. Vertinant pirmą empirinio tyrimo teiginį, nustatyta, kad kairiosios politinės partijos turi įtakos ekonomikos augimui, nedarbo lygiui, infliacijos lygiui ir biudžeto perskirstymui. Suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turėjo įtakos realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės padidėjimui 3.80 proc. ir bendro nedarbo lygio sumažėjimui 4.99 proc. punkto, antrais valdymo metais turėjo įtakos valdžios išlaidų dalies BVP padidėjimui 3.15 proc. punkto ir ketvirtais valdymo metais turėjo įtakos metinės infliacijos padidėjimui 3.56 procento. Taigi, daroma išvada, kad kairiosios politinės partijos vykdė jų ideologijai būdingą ekonominę politiką. Vertinant antrą empirinio tyrimo teiginį, nustatyta, kad kairiosios politinės partijos 5.39 procento mažino bendrą pajamų nelygybę, matuojamą gini koeficientu, taip pat 16.15 procento mažino atotrūkį tarp 10 proc. didžiausių ir 10 proc. mažiausių pajamų namų ūkių pajamų, matuojamą deciliniu koeficientu. Tačiau šie rezultatai ekonomikoje pasireiškė tik po pakankamai ilgo laikotarpio – 4 metų. Taigi, daroma išvada, kad kairiosios politinės partijos Lietuvoje mažino pajamų nelygybę. Kita vertus, negalima atmesti, kad įtakos tam turėjo ir palanki ekonominė situacija. Kairieji buvo renkami laikotarpiais, kai ekonomika augo ir nedarbo lygis mažėjo, buvo surenkamas didesnis biudžetas, sudarantis galimybes didinti valstybės išlaidas.

6. Šiame darbe empirinio tyrimo metu gauti rezultatai papildė tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkų tyrimus. Atsižvelgiant į mažą politinių partijų įtakos pajamų nelygybei temos ištyrimo lygį, nustatyti reikšmingi tyrimo rezultatai gali padėti ateities pajamų nelygybės tyrimams, įtraukiant politinių partijų ideologijų kintamąjį kaip vieną iš pajamų nelygybę sąlygojančių veiksnių. Vertinant tyrimo plėtojimo galimybes, ateityje būtų aktualu nagrinėti kairiųjų politinių partijų įgyvendintos politikos turinį, siekiant įvertinti, ar buvo priimami konkretūs sprendimai, lėmę pajamų nelygybės sumažėjimą ketvirtais valdymo metais. Taip pat būtų svarbus laiko eilutės praplėtimas, kuris galimas tik ateityje, nes gini koeficiento ir namų ūkių decilinių duomenys, suderinti su Eurostat metodika, pateikiami tik nuo 2005 metų. Galiausiai, būtų aktualu praplėsti analizuojamų šalių kiekį ir analizuoti Lietuvos atvejį lyginant su kitomis Baltijos šalimis. Visos šalys turėjo panašią istoriją, tačiau pajamų nelygybės rodikliai skiriasi.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

- Adler, H. A. (1947). Burns, Arthur F., Wesley C. Mitchell. Measuring Business Cycles. Pp. xxvii, 560. New York: National Bureau of Economic Research, 1946. \$5.00. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 252(1), 140–141.
- Alesina, A. (1987). Macroeconomic policy in a two-party system as a repeated game. *The Quarterly journal of economics*, 102(3), 651-678.
- Atkinson A. B., Bourguignon F. (2000). Handbook of Income Distribution (Volume 1) (Handbooks in Economics). North Holland: Elsevier Science B. V.
- Atkinson, A. B.(2015). Can we reduce income inequality in OECD countries?. *Empirica* 42, 211–223
- Atkinson, A., B., Piketty, T., Saez, E. (2011). Top Incomes in the Long Run of History. *Journal Of Economic Literature* Vol. 49, NO. 1, MARCH, p. 3-71
- Aghion, P., E. Caroli, E., Garcia-Penalosa, C. (1999). Inequality and Economic Growth: The Perspective of the New Growth Theories. *Journal of Economic Literature* 37 (4): 1615–60.
- Ansell, B. (2008). *University Challenges: Explaining Institutional Change in Higher Education*. World Politics, 60(2), 189-230. doi:10.1353/wp.0.0009
- Barro, R. J. (2000). *Inequality and Growth in a Panel of Countries*. Journal of Economic Growth. 5 (1): 5–32.
- Bakonis, E. (2006). Politologijos pagrindai. Kaunas: Šviesa.
- Bastos, A. C. S., Rabinovich, E. P., Almeida, M. B. (2010). *Living the world of poverty: the researcher as participant/ apprentice*. Psychology and Developing Societies, Nr. 22, p. 221–247.
- Bardhan, P. K. (2005). Scarcity, Conflicts, and Cooperation: Essays in the Political and Institutional Economics of Development. Cambridge, Massachusetts: MIT Press
- Barro, R. J. (2000). Inequality and Growth in a Panel of Countries. Journal of Economic Growth 5, 5–32. <https://doi.org/10.1023/A:1009850119329>
- Bartels, M. L. (2004). Partisan politics and the US income distribution. Department of Politics and Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University
- Berg, A., J. D. Ostry (2011). *Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?*. IMF Staff Discussion Note 11/08, International Monetary Fund, Washington.

Bergh, A., Kolev, A. ir Tassot, C. (2017). Economic globalisation, inequality and the role of social protection. OECD Development Centre Working Papers 341, OECD Publishing.

Bernanke, B. S., (2011). *Global Imbalances: Links to Economic and Financial Stability*. Speech at the Banque de France Financial Stability Review Launch Event, Paris, France, February 18.

Brooks, John R., (2018). *The Definitions of Income*. Georgetown Law Faculty Publications and Other Works, p. 253-309

Blais, A., Blake, D., & Dion, S. (1993). *Do Parties Make a Difference? Parties and the Size of Government in Liberal Democracies*. American Journal of Political Science, 37(1), 40-62. doi:10.2307/2111523

Bulir, A. (2001). "Income Inequality: Does inflation matter?", *IMF Staff Papers*, 48(1).

Bjørnskov, C. (2008) The growth–inequality association: Government ideology matters. *Journal of Development Economics*, October 2008, p. 300-308

Bjørnskov C, Rode M. (2019). *Crisis, Ideology, and Interventionist Policy Ratchets*. Political Studies. 2019;67(4):815-833. doi:[10.1177/0032321718807858](https://doi.org/10.1177/0032321718807858)

Bjørnskov, C. (2005). *Does political ideology affect economic growth?* Public Choice 123, 133–146.

Calderón, C., Servén, L. (2014). The Effects of Infrastructure Development on Growth and Income

Calabresi, G. (2020). How meritocracy worsens inequality and makes even the rich miserable.

Yale insights [žiūrēta 2020-10-28]. Prieiga per internetą:

<https://insights.som.yale.edu/insights/howmeritocracy-worsens-inequality-and-makes-even-the-rich-miserable>

Distribution. *Annals of Economics and Finance*, p. 1–43.

Ciumara, T. (2016). Political Ideology And Fiscal Policy. The Case Of Romania. *Studii Financiare (Financial Studies)*, Centre of Financial and Monetary Research "Victor Slavescu", vol. 20(2), pages 55-64.

Creedy, J., van de Ven, J. (1997). The Distributional Effects of Inflation in Australia 1980–1995. – *The Australian Economic Review* Vol. 30, No. 2, pp. 125–143.

Corak, M. (2013). *Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility*. *Journal of Economic Perspectives*. 27 (3): 79–102.

Cracolici MF, Cuffaro M, Nijkamp P. (2010). *The Measurement of Economic, Social and Environmental Performance of Countries: A Novel Approach*. *Soc Indic Res*. Jan;95(2):339-356. doi: 10.1007/s11205-009-9464-3. Epub 2009 Apr 9. PMID: 19966915; PMCID: PMC2785896

Cusack, T.R., Beramendi, P. (2006). *Taxing work*. *European Journal of Political Research*, 45: 43-73. doi:[10.1111/j.1475-6765.2005.00290.x](https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2005.00290.x)

Chintrakarn, P., Herzer, D., Nunnenkamp, P. (2010). FDI and Income Inequality: Evidence from a Panel of US States. Kiel Working Paper, Nr. 1579.

Čiegis, R., Aidas, D., Štreimikienė, D. (2020). *Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui ir darniam vystymuisi vertinimas Europos Sąjungos šalyse*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Čiulevičius, J., Čiulevičienė, V. (2000) *Lietuvos gyventojų ekonominė nelygybė ir jos įvertinimo tobulinimas*. Prieiga per internetą: <http://vadyba.asu.lt/12/46.pdf> (žiūrėta 2020-03-10)

Dilius, D. (2017). Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui vertinimas Europos sąjungos šalių grupėse: daktaro disertacija (rankraštis). Šiauliai: Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai,

Davis-Hamel, A. (2012). *Successful neoliberalism?: state policy, poverty, and income inequality in Chile*. International Social Science Review, 87(3/4), 79-101.

Durr, R. (1993). What Moves Policy Sentiment? The American Political Science Review, 87(1), 158-170. doi:10.2307/2938963

Diliuvienė, L., Tamašauskienė, Z. (2019). Pajamų nelygybės kitimą lemiančių veiksnių poveikio empirinių tyrimų analizė. *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2019, Vol. 42 (2), 74–8

Efthymoulou, G. (2012). Political budget cycles in the European Union and the impact of political pressures. *Public Choice* (2012) 153:295–327 DOI 10.1007/s11127-011-9795-x

Europos Komisija (2017). *Europos semestro teminė informacijos suvestinė nelygybės šalinimas*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-addressing-inequalities_lt.pdf (žiūrėta 2020-05-26)

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge, UK: Polity Press.

Ekonomikos terminų žodynas / Christopher Pass, Bryan Lowes, Leslie Davies. - 2-asis papild. ir patais. leid. - Vilnius, 1997. - 583 p. - ISBN 9986-604-01-X

Facundo Alvaredo & Thomas Piketty & Emmanuel Saez & Lucas Chancel & Gabriel Zucman, 2018. "World Inequality Report 2018," [PSE-Ecole d'économie de Paris \(Postprint\)](https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01885458) halshs-01885458, HAL. ‘

Facchini F., Melki, M. (2013). Political Ideology and Economic Growth: Evidence from the French Democracy. Documents de travail du Centre d'Economie de la Sorbonne13077, Université Panthéon-Sorbonne (Paris 1), Centre d'Economie de la Sorbonne

Gordon, R. J. (2012). Is U.S. Economic Growth Over? Faltering Innovation Confronts the Six Headwinds. National Bureau of Economic Research, Working Paper 18315, p. 1–23

Gustafsson, B., Johansson, M. (1997) In Search for a Smoking Gun: What Makes Income Inequality Vary Over Time in Different Countries? – LIS Working Paper No. 172.

Greta R. Krippner, The financialization of the American economy, *Socio-Economic Review*, Volume 3, Issue 2, May 2005, Pages 173–208, <https://doi.org/10.1093/SER/mwi008>

Higgins, M., Williamson, J. (1999). Explaining Inequality: Cohort Size, Kuznets Curve and Openness. NBER Working Paper (7224).

Hibbs, A., D. (1977). Political parties and macroeconomic policy. *American Political Science Review* 71: 1467-87.

Gottschalk P., Smeeding, T. M. (2000) *Empirical evidence of income inequality in industrialized countries*. A.B Atkinson, F Bourguignon (Eds.), *The handbook of income distribution*, Vol. I, Elsevier, Amsterdam and New York (2000)

Galor, O., Moav, O. (2004). *From Physical to Human Capital Accumulation: Inequality and the Process of Development*. *Review of Economic Studies* 71 (4): 1001–26

Garrett, G. (1998). *Partisan Politics in the Global Economy*. Cambridge University Press

Galli, R. and van der Hoeven, R. (2001). “Is inflation bad for income inequality: The importance of the initial rate of inflation”, manuscript.

Houghton, J., Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*. Washington, DC: World Bank. Prieiga per internetą: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11985> (žiūrėta 2020-03-10)

Hennighausen, T. (2014). *Globalization and income inequality: The role of transmission mechanisms*. LIS Working Paper Series, Nr. 610

Herwartz H., Theilen, B. (2016). *Ideology and redistribution through public spending*. *European Journal of Political Economy*. 46. [10.1016/j.ejpoleco.2016.11.002](https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2016.11.002)

Hickson, K. Conservatism and the poor: Conservative party attitudes to poverty and inequality since the 1970s. *Br Polit* 4, 341–362 (2009). <https://doi.org/10.1057/bp.2009.11>

Hieda, T. (2013). *Politics of childcare policy beyond the left–right scale*. *Eur J Polit Res*, 52: 483-511. doi:[10.1111/1475-6765.12008](https://doi.org/10.1111/1475-6765.12008)

Hodrick, R.J., Prescott, E.C. 1997. Postwar U.S. Business Cycles: An Empirical Investigation, *Journal of Money, Credit and Banking*, Blackwell Publishing, vol. 29(1), February, pp. 1-16.

International Monetary Fund (2018). *How to operationalize inequality issues in Country work*. Washington: International Monetary

International Monetary Fund (2015). *Causes and Consequences of income inequality: a global perspective*. Washington: International Monetary

Kumhof, M., Rancière, R. (2010). *Inequality, Leverage, and Crises*. IMF Working Paper 10/268, International Monetary Fund, Washington

Kaasa, A. (2005). Factors Of Income Inequality And Their Influence Mechanisms: A Theoretical Overview. *Tartu: Tartu University Press*

Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28

Johnson, D. S., Shipp, S. (1999) Inequality and the Business Cycle: A Consumption Viewpoint. Note. – *Empirical Economics* Vol. 24, No. 1, pp. 173–180.

Janonytė, A. (2010). Lietuvos valdančiųjų kairiųjų ir dešiniųjų partijų finansų politikos efektyvumas: magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.

Lazutka, R., Juška, A., Navickė, J. (2018) Labour and Capital Under a Neoliberal Economic Model: Economic Growth and Demographic Crisis in Lithuania, Europe-Asia Studies, 70:9, 1433-1449, DOI: [10.1080/09668136.2018.1525339](https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1525339)

Lazutka, R., Navicke, J. (2016). Work incentives across the income distribution and for model families in Lithuania: 2005-2013, *Baltic Journal of Economics, Baltic International Centre for Economic Policy Studies*, vol. 16(2), pages 175-191.

Levišauskaitė, K. & Janonytė, A. (2010). Kairiųjų ir dešiniųjų partijų įgyvendinamos finansų politikos ir jų efektyvumas: Lietuvos atvejis. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, t. 4, Nr. 1*, 167-180.

Lyubimov, I. (2017). Income inequality revisited 60 years later: Piketty vs Kuznets. *Russian Journal of Economics*, 3(1), 42-53.

Lazear, E., Rosen, S. (1981). *Rank-Order Tournaments as Optimum Labor Contracts*. *Journal of Political Economy* 89 (5): 841–64

Lydeka, Z. (2000). *Diskusija apie naująją ekonomikos paradigmą amžių sandūroje*. *Ekonomika: mokslo darbai*. Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla., 2000, T. 50

Lietuvos statistika (n. d.). *Oficialiosios statistikos portalas: Terminų žodynas: Pajamos*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistikos-terminu-zodynas> (žiūrėta 2020-09-27)

Lietuvos statistika (n. d.). *Oficialiosios statistikos portalas: Terminų žodynas: Namų ūkis*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistikos-terminu-zodynas> (žiūrėta 2020-09-27)

Lisauskaitė, V. (2010). Lietuvos gyventojų pajamų ir vartojimo diferenciacija. *Verslas: teorija ir praktika*, Nr. 11(3), p. 266–278.

Lichbach, M. I. (1989). *An Evaluation of 'Does Economic Inequality Breed Political Conflict?'* *Studies*. *World Politics* 41 (4): 431–70.

Lijphart A. (1995). *Electoral systems and party systems: A study of twenty-seven democracies 1945– 1990*. Oxford: Oxford University Press.

Lydeka, Z. (2000). *Diskusija apie naująją ekonomikos paradigmą amžių sandūroje*. Ekonomika. P. 129-141

Lenz, G. (2003). *The Policy-Related Causes and Consequences of Income Inequality*. Russell Sage foundation to the Princeton Working Group on Inequality

Navaitis, G. (2016). *Politinė psichologija*. Vilnius: Registrų centras

Markussen, S. (2008). How the left prospers from prosperity, *European Journal of Political Economy*, Volume 24, Issue 2, 2008, Pages 329-342, ISSN 0176-2680

Milanovic, B. (2019), “Market income inequality, left-wing political parties, and redistribution in Latin America”, *AFD Research Paper Series*, No. 2019-106, June.

Monnin, Pierre, *Inflation and Income Inequality in Developed Economies* (June 2, 2014). *CEP Working Paper Series*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2444710> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2444710>

Meltzer, Allan. H. and Richard, Scott F. (1981), “A rational theory of the size of government”, *Journal of Political Economy*, vol. 89, 914-927.

Meltzer, Allan. H. and Richard, Scott F. (1983), “Tests of a rational theory of size of government”. *Public Choice*, vol. 41, 403-437.

Nordhaus. 1975. The political business cycle. *Review of Economic Studies* 42: 169-190.

Nielsen, F., Alderson, A. S. (1997) *The Kuznets Curve and the Great U-Turn: Income Inequality in U.S. Counties, 1970 to 1990*. – *American Sociological Review* Vol. 2, pp. 12–33.

Nygaard, F., Sandstrom, A. (1979). *Studies Based on International Statistical data 2. On the Measurement of Income Inequality a Review, part 1. Department of Statistics*. Sweden: University of Stockholm

OECD (n. d.). *Organisation for Economic Co-operation and Development Data: Income inequality*. Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> (žiūrėta 2020-09-27)

OECD (n. d.). *Organisation for Economic Co-operation and Development Data: Household disposable income*. Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/hha/household-disposable-income.htm> (žiūrėta 2020-09-27)

OECD (2020), *Income inequality (indicator)*. doi: 10.1787/459aa7f1-en Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> (žiūrėta 2020-09-01)

OECD (2012). *Reducing Income Inequality While Boosting Economic Growth: Can It Be Done?.* Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/growth-2012-47-en> (žiūrėta 2020-10-01)

OECD (2011), *Divided We Stand. Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264119536-en>.

OECD (2012), *Going for Growth. Economic Policy Reforms 2012*, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/growth-2012-en>.

Ostry, J. D., A. Berg, Tsangarides C. (2014). *Redistribution, Inequality, and Growth*. IMF Staff Discussion Note 14/02, International Monetary Fund, Washington

Osterloh, S. (2012). Words Speak Louder Than Actions: The Impact of Politics on Economic Performance, *Journal of Comparative Economics* 40 (3), 318-336

Marius R. Busemeyer (2009) *Social democrats and the new partisan politics of public investment in education*, *Journal of European Public Policy*, 16:1, 107-126, DOI: 10.1080/13501760802453171

Paunksnienė, J., Liučvaitienė, A. (2009). *Mikroekonomika*. Vilnius: Technika

Prazauskas A., Unikaitė I. (2007). *Politologijos pagrindai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas

Rosalind Chow, M., Galak, J. (2012). *The Effect of Inequality Frames on Support for Redistributive Tax Policies*. *Psychological Science* 23(12) 1467–1469

Ponce de Leona, P., Wingrovea, S., Kayab, A. C. (2020). *Scientific skepticism and inequality: Political and ideological roots*. *Journal of Experimental Social Psychology* Volume 91, 104045

Potrafke, N. (2011) Does government ideology influence budget composition? Empirical evidence from OECD countries. *Econ Gov* 12, p. 101–134

Potrafke, N. (2012). Political cycles and economic performance in OECD countries: empirical evidence from 1951–2006. *Public Choice* 150, 155–179 (2012). <https://doi.org/10.1007/s11127-010-9695-5>

Potrafke N. (2016). *Partisan Politics: The Empirical Evidence from OECD Panel Studies*. CESifo Working Paper Series 6024, CESifo.

Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.

Piketty, T. (2015). *The Economics of Inequality*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press

- Piketty, T., Saez, E. (2003). Income Inequality in the United States, 1913–1998, *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 118, Issue 1
- Pontusson J, Rueda D. (2010). The Politics of Inequality: Voter Mobilization and Left Parties in Advanced Industrial States. *Comparative Political Studies*. 2010;43(6):675-705. doi:[10.1177/0010414009358672](https://doi.org/10.1177/0010414009358672)
- Per Pettersson-Lidbom, Do Parties Matter for Economic Outcomes? A Regression-Discontinuity Approach, *Journal of the European Economic Association*, Volume 6, Issue 5, 1 September 2008, Pages 1037–1056, <https://doi.org/10.1162/JEEA.2008.6.5.1037>
- Pontusson, J., Rueda, D. (2010). The Politics of Inequality: Voter Mobilization and Left Parties in Advanced Industrial States. *Comparative Political Studies* 43, 6: 675–705
- Parker, S. C. (1999) Income Inequality and the Business Cycle: a Survey of the Evidence and Some New Results. – *Journal of Post Keynesian Economics* Vol. 21, No. 2, pp. 201–225.
- Rakauskienė, O. G., Puškorius, S., Diržytė, A., Servetkienė, V., Krinickienė, E., Bartuševičienė, I., Volodzkienė, L., Juršėnienė, V., Kisielytė, U. (2017). Socialinė ekonominė nelygybė Lietuvoje. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas
- Ravallion, M. (1997). A Comment on Rati Ram's Test of the Kuznets Hypothesis. *Economic Development and Cultural Change*, 46(1), 187-190. doi:10.1086/452327
- Ram, R. (1997) Level of Economic Development and Income Inequality: Evidence from the Postwar Developed World. – *Southern Economic Journal* Vol. 64, No. 2, pp. 576–583
- Ravallion, M. (2004). *Pro-Poor Growth: A Primer*. Policy Research Working Paper Series 3242, World Bank, Washington
- Rajan, R.G. (2015). *Democracy, Inclusion, and Prosperity*. Speech at the D.D. Kosambi Ideas Festival Goa, India, February 20
- Ravn, M. O., & Uhlig, H. (2001). On adjusting the HP-filter for the frequency of observations. Available at SSRN 276784.
- Rowntree, S. (1922, 1st edition 1901). *Poverty: a Study of Town Life*. London. p. 169-170.
- Ravn, M. O., & Uhlig, H. (2001). On adjusting the HP-filter for the frequency of observations. Available at SSRN 276784.
- Saez, E. (2020). World richest people who owe as much as poorest 50%. Income inequality [žiūrėta 2020-09-04]. Prieiga per internetą: <https://inequality.org/facts/income-inequality/>
- Sakamoto, T. (2008). *Economic Policy and Performance in Industrial Democracies*. London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203930724>

- Stiglitz, J. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. New York: W.W. Norton
- Stevenson, R. (2001). The Economy and Policy Mood: A Fundamental Dynamic of Democratic Politics? *American Journal of Political Science*, 45(3), 620-633. doi:10.2307/2669242
- Schober P, Boer C, Schwarte LA. 2018. *Correlation Coefficients: Appropriate Use and Interpretation*. *Anesthesia & Analgesia* 126(5): 1763-1768.
- Siami-Namini, S., Hudson, D. (2019). Inflation and Income Inequality in Developed and Developing Countries. *Journal of Economic Studies; SSRN Electronic Journal* 46 (3), 611-632
- Skučienė, D. (2008). *Pajamų nelygybė Lietuvoje*. Filosofija. Sociologija. 2008. T. 19. Nr. 4, p. 22–33
- Sartre, J. P. (1966). *Being and nothingness: An essay on phenomenological ontology*. New York: Washington Square Press
- Scheve, K. and Stasavage, D. (2009): *Institutions, Partisanship, and Inequality in the Long Run*. *World Politics* 61(2): 215-253
- Schinke, C. (2014). *Government Ideology, Globalization, and Top Income Shares in OECD Countries*, ifo Working Paper Series 181, ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich
- So, I. (2009). *Comparison of criteria for estimating the order of autoregressive process: a Monte Carlo approach*. *European Journal of Scientific Research*, 30(3), 409-416.
- Šliužaitė, D. (2011). *Socialinis teisingumas ir socialinių-ekonominių grupių reprezentavimas skirtingo prestižo studijų programose Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 9-22
- Thuronyi, V. (1990). *The concept of income*. New York, NY : Univ. School of Law, ISSN 0040-0041, ZDB-ID 702702-3. - Vol. 46. 1990, 1, p. 45-105
- Trapeznikova, I. (2019). *Measuring income inequality*. *IZA World of Labor* 2019: 462, doi: 10.15185/izawol.462
- Tučas, R. (2016). *Rinkimų geografija*. Vilnius: Vilniaus universitetas
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2020) *World social report 2020: inequality in a rapidly changing world*. New York: United Nations.
- Van Lancker, W., Van den Heede, A. (2019). *Economic Equality and the Welfare State*. SPSW
- Vitkus, G. (1992). *Politologijos pagrindai*. Vilnius: Leidybos centras.

Vitkus, G. (1998). *Politologija*. Vilnius: Danielius.

Working Paper, CESO/SPSW/2019-2. Leuven: Centre for Sociological Research, KU Leuven. p. 1-29

Wojcik, A. D., Cislak, A., & Schmidt, P. (2019, July 24). Left and Right Political Orientation in Eastern and Western Europe. <https://doi.org/10.31234/osf.io/a2jxf>

Žigienė, G., Slavickaitė, S. (2014). Valstybės išlaidų struktūros ir politinės ideologijos sąsajų įtaka šalies ekonomikai. DOI: 10.7220/AESR.1822.7996.2014.8.1.1

Weede, E., Tiefenbach, H. (1981) Some Recent Explanations of Income Inequality: An Evaluation and Critique. – *International Studies Quarterly* Vol. 25, No. 2, pp. 255–282.

POLITINIŲ PARTIJŲ IDEOLOGIJŲ ĮTAKA PAJAMŲ NELYGYBEI

Daiva VALICKAITĖ

Magistro baigiamasis darbas

Valstybės ekonominės politikos studijų programa

Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas

Darbo vadovė – doc. dr. Laima Urbšienė

SANTRAUKA

81 puslapis, 10 lentelių, 18 paveikslų, 142 literalūtoros šaltinių.

Darbu siekiama įvertinti, ar kairiųjų politinių partijų ideologija turi įtakos pajamų nelygybei Lietuvoje. Tikslui pasiekti autorė analizavo pajamų nelygybės ir politinių partijų ideologijų teorinius aspektus bei Lietuvos ir užsienio autorių empirinius tyrimus, sukūrė vertinimo metodiką ir atliko tyrimą.

Remiantis mokslinių tyrimų analize autorė padarė prielaidą, kad trumpuoju laikotarpiu kairiosios politinės partijos gali turėti įtakos pajamų nelygybės mažėjimui, nes jų valdymui būdingas mažesnis ekonomikos augimas, mažesnis nedarbas, didesnė infliacija ir didesnis biudžeto perskirstymas. Šie rodikliai turi tiesioginę įtaką pajamų nelygybės mažėjimui. Šiai prielaidai patikrinti autorė sukūrė vertinimo metodiką ir fragmentiškai naudojo kitų užsienio autorių metodologijas. Tyrimui autorė naudojo vėluojančios regresinės analizės metodą.

Tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje 1997 – 2019 m. suformavusios vyriausybę kairiosios politinės partijos turėjo įtakos realaus BVP metinio augimo ciklinės komponentės padidėjimui ir bendro nedarbo lygio sumažėjimui, antrais valdymo metais turėjo įtakos valdžios išlaidų dalies BVP padidėjimui ir ketvirtais valdymo metais turėjo įtakos metinės infliacijos padidėjimui. Autorė taip pat nustatė, kad kairiosios politinės partijos 2005 – 2019 m. Lietuvoje turėjo įtakos pajamų nelygybės mažėjimui (gini koeficiento, decilinio koeficeinto). Tačiau įtaka pasireiškė tik po ilgo laikotarpio – 4 valdymo metais.

Gauti rezultatai prisideda prie pajamų nelygybės priežasčių vertinimo Lietuvoje, kurioje pajamų nelygybė yra viena didžiausių ES. Autorės nuomone, ateityje aktualu nagrinėti kairiųjų politinių partijų įgyvendintos politikos turinį, siekiant įvertinti, ar buvo priimami konkretūs sprendimai, lėmę pajamų nelygybės sumažėjimą ketvirtais valdymo metais.

THE IMPACT OF POLITICAL IDEOLOGIES ON INCOME INEQUALITY

Daiva VALICKAITĖ

Master thesis

State Economic Policy master study programme

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor – associate prof. L. Laima Urbšienė

Vilnius, 2021

SUMMARY

81 pages, 10 charts, 18 pictures, 142 references.

The main purpose of this master thesis is to determine the impact of left-wing political parties on income inequality in Lithuania.

The work consists of three main parts: the analysis of literature, the methodology and the research results.

After the analysis of literature, the author assumes that left-wing political parties might reduce income inequality by implementing economic policy which corresponds to leftist ideology. Left-wing political parties' economic policy is characterized by lower economic growth, lower unemployment, higher inflation, and higher government spending in the short run. These economic indicators directly impact the reduction of income inequality. To confirm the assumption, the author created methodology and used some details of other authors methodologies. In the research the author used dynamic time lag regression model.

The performed research revealed that Lithuanian left-wing political parties had impact on the economic indicators in the period from 1997 to 2019. Leftist had impact on economic growth and unemployment reduction when they have taken office. They had higher government spending in second years of being in power. Besides, they affected inflation rate growth in the fourth years of being in power. Finally, the research showed that left-wing political parties had impact on income inequality reduction in the period from 2005 to 2019. The left parties had impact on gini coefficient and decile coefficient reduction. However, the impact is only after a long period - 4 years of being in power.

The author believes that the results of the study will contribute to the future researches of income inequality in Lithuania. The author suggests analyzing the content of the policies implemented by the left political parties. It could help to get a better understanding of whether any specific decisions have been taken that have led to a reduction in income inequality in the fourth year of taking office.

PRIEDAI

1 priedas. Tradicinės politinės doktrinos

SOCIALIZMAS (<i>lot. socialis – bendras, visuomeninis</i>) Nuo XVIII a. pab. – XIX a. pirmos pusės	LIBERALIZMAS (<i>lot. libere – laisvas</i>) Nuo XVII a.	KONSERVATIZMAS (<i>lot. conservatio – išlaikyti, išsaugoti / conservo – išsaugoti</i>) Nuo XVIII a.
VERTYBĖS		
Lygybė ir socialinis teisingumas. Pagrindinis dėmesys skiriamas materialinių gėrybių paskirstymui tarp visuomenės narių bei visuomeniniam arba valstybiniam gamybos priemonių valdymui.	Laisvė ir lygybė. Visi žmonės iš prigimties lygūs ir laisvi. Kiekvienas asmuo turi teisę laisvai naudotis visomis teisėmis, planuoti savo gyvenimą, susirasti pragyvenimo šaltinį. Bet kokie išoriniai žmogaus laisvės suvaržymai ir apribojimai turi būti atmesti.	Status quo – esamos būklės išsaugojimas. Nusistovėjusių žmonių ryšių tvarkos, tradicijų bei stabilumo išsaugojimas ir puoselėjimas, tradicijų laikymasis. Lygiateisiškumas prieš įstatymą, asmens laisvė. visuomenė turi keistis laipsniškai ir atsargiai, nes iš praeities būtinai reikia išsaugoti viską, kas naudinga ir vertinga: tautinius papročius, tradicijas, religiją, „tautos dvasią“.
VALSTYBĖS VAIDMUO		
Valdžia turi vykdyti socialinės lygybės ir teisingumo politiką. Politika turi labiausiai atitikti proletariato interesus. Socialistai ir socialdemokratai tikėjo, kad naudojant valstybinį reguliavimą ir valdymą galima ekonomikos vystymąsi pakreipti palankiausia darbininkų interesams linkme, dideles pajamas gaunančius asmenis labiau apmokestinant, o gautas lėšas paskirstyti silpnesniems. Socialdemokratų tarpe XX a. antroje pusėje labai išpopuliarėjo britų ekonomisto D. M. Keinso idėja, remiančios „mišrią“ ekonomiką ir valstybinį jos reguliavimą.	Valstybės vaidmuo apmokestinant ir perskirstant labai apribotas. Valstybei nedera kištis į visuomenės ūkinę gyvenimą, iš jos reikalaujama tik vieno – leisti veikti (<i>pranc. laissez faire</i>). Niekas negali geriau patenkinti visuomenės poreikių už privačius asmenis, kurie siekdami asmenišką naudą, didesnio pelno neišvengiamai tarnauja visiems žmonėms, nes turi gaminti tik tokias prekes, kurias kiti žmonės perka. Valstybei svarbiausia saugoti visų žmonių laisvę, kad vieno žmogaus laisvė netrukdytų kito žmogaus laisvei. Valdžia reikalinga tik kaip „naktinis sargas“ bei „bešališkas teisėjas“ Politika turi kuo mažiau kištis kištis į žmogaus	Pradžioje konservatizmo požiūriu buvo manoma, kad vyriausybės valdžia turi būti stipri, nes tik ji gali palaikyti ir užtikrinti visuomenėje tvarką ir stabilumą. Ilgainiui konservatizmas pasikeitė į reformuotąjį konservatizmą, perimdamas daug liberalių ir kairuoliškų idėjų: laisvosios rinkos santykius, atstovaujamo valdymo principus, ideologinį pliuralizmą, o XX a. II pusėje – gerovės valstybės koncepciją Reformuotojo konservatizmo ideologai teigia, kad visuomenė turi keistis laipsniškai ir atsargiai, nes iš praeities būtinai reikia išsaugoti viską, kas naudinga ir vertinga: tautinius papročius, tradicijas, religiją, „tautos dvasią“. Šių laikų konservatoriams būdingas pragmatizmas, teigiamas požiūris į kompromisą, nėra svetimos reformos, kartais konservatorių ar krikščionių

privačius reikalus, kuo
mažiau juos reglamentuoti.

demokratų partijos tampa net
visuomenės reformų
iniciatoriais.

TEORETIKAI

K. Marksas, F. Engelsas, H.
Laski, J. Strachey, E.S
Miliband, E. Bernšteinas,
M. Adleris, O. Baueris, K.
Reneris, G. Plechanovas kt.

D. Lokas, A. Smidtas, D.
Bentamas, D. S. Milis, A.
fon Hajeko, M. Friedman

E. Berkas

KRYPTYS

Socializmas, Komunizmas,
Socialdemokratija

Reformuotasis
liberalizmas (Socialinis
liberalizmas), Klasikinis
liberalizmas
(Neoliberalizmas)

Reformuotasis konservatizmas,
Krikščioniškoji demokratija

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Vitkumi (1992, 1998), Bakoniu (2006), Tuču, (2016),
Pražausku ir Unikaitė (2007)

2 priedas. Tyrime naudojamų pajamų nelygybės rodiklių palyginimas

Gini koeficientas	Struktūriniai koeficientai
Privalumai	
Rodo apibendrinus pajamų nelygybės duomenis, nepriklausančius nuo šalies ekonomikos ir gyventojų populiacijos. Patogus grafinis vaizdavimas.	Rodo skirtumą tarp skirtingų namų ūkių pajamų ir atkreipia dėmesį į pajamų koncentraciją vienos rankos. Struktūriniai koeficientai yra lengvai suprantami, lengvai apskaičiuojami, neįtakojami infliacijos.
Trūkumai	
Neskaidomas į mažesnes dalis, esant labai skirtingam pajamų pasiskirstymui gali rodyti vienodą koeficientą.	Apima tik kraštinius stebinius, neįvertina stebinių svorio, reikalauja išsamių individualių duomenų, nėra su kuo palyginti, koks turi būti priimtinas rodiklio dydis.
Matavimo skalės ir reikšmės	
Koeficientas skaičiuojamas pagal Corrado Gini (1921) metodą, paremtą statistine matavimų dispersija, ir kinta skalėje nuo 0 iki 1. Gini koeficiento reikšmė 1 rodo visiškai netolygų namų ūkių pajamų pasiskirstymą, reikšmė 0 – visiškai tolygų namų ūkių pajamų pasiskirstymą. Gini koeficientas apskaičiuojamas remiantis Lorenco kreive, rodančia gaunamų pajamų pasiskirstymą pagal namų ūkius. Lorenco kreivėje 45 laipsnių tiesė simbolizuoja visišką pajamų pasiskirstymo lygybę, kuomet visos 10 namų ūkių grupių, sudarančios po 10 proc. visos populiacijos, gauna po 10 proc. pajamų. Gini koeficientas yra apskaičiuojamas kaip ploto, kurį riboja išgaubta Lorenco kreivė iki 45 laipsnių tiesės ir viso dešiniojo trikampio ploto santykis. Kuo pajamos šalyje yra pasiskirsčiusios tolygiau, t. y. kuo Lorenco kreivė yra arčiau 45 laipsnių tiesės, tuo mažesnis yra Gini koeficientas ir atvirkščiai. Pajamų nelygybė yra maža, kai Gini koeficientas yra mažesnis už 0,25 ir yra didelė, dydžiui perkopus 0,5 (EBPO, 2012).	Dažniausiai naudojami struktūriniai koeficientai yra deciliniai, kvartiliniai ir kvintiliniai, taip pat naudojami ir jų santykiniai rodikliai (S80 / S20 santykis, P90 / P10, P90 / P50, P50 / P10 ir kt.). Šiame darbe atsižvelgiant į oficialiai pateikiamus duomenis duomenų bazėse, pajamų nelygybei įvertinti naudojami deciliai (Eurostat), jų decilinis koeficientas (apskaičiuotas autorės) ir struktūrinių koeficientų santykiai (WID): p99p100, p90p100, p50p90, p0p50. Deciliniai koeficientai vaizduoja namų ūkius eilutėje suskaidytoje į dešimt dalių didėjimo tvarka, mažiausios namų ūkių pajamos bus pirmame decilyje, didžiausios – dešimtame. Jei decilinio koeficiento vertė yra dešimt, tai reiškia, kad turtingiausi namų ūkiai gauna 10 kartų daugiau pajamų už žemiausių pajamų namų ūkius. Deciliniai koeficientai parodo 10 ir pirmo decilio skirtumą, skaičiuojami pagal formulę: $K_d = K_{10} / K_1$, kur K_1 – pirmas decilis, K_{10} – dešimtas decilis, K_d – deciliaus koeficientas. Santykis parodo, kiek kartų turtingiausių pajamų namų ūkių pajamos yra didesnės už vargingiausių namų ūkių. Struktūrinių koeficientų santykiai rodo pajamų grupės namų ūkių santykį populiacijoje. WID pateikia p99p100, kuris rodo 1 proc. didžiausių pajamų namų ūkių santykį populiacijoje, p90p100 – 10 proc. didžiausių namų ūkių pajamų santykį, p50p90 – vidutinių pajamų namų ūkių santykį ir p0p50 žemiausių pajamų namų ūkių santykį.

Duomenų šaltiniai

Gini koeficiento duomenys duomenų bazėse (Eurostat ir Oficialiame statistikos portale) pateikiami nuo 2005 metų. Duomenys remiasi mikro duomenimis apie Lietuvos namų ūkių disponuojamąsias pajamas. Duomenys gaunami Lietuvos statistikos departamentui atliekant pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinį tyrimą (toliau tekste – PGS, angl. Survey of Income and Living Conditions, SILC), kuris remiamasi Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato) metodinėmis rekomendacijomis.

Lietuvos namų ūkių deciliniai koeficientai pateikiami Eurostat duomenų bazėje. Duomenys remiasi PGS tyrimo duomenimis, informacija pateikiama nuo 2005 metų. Struktūrinių koeficientų santykiai pateikiami WID duomenų bazėje, remiasi makro duomenimis, pagal Nacionalinių sąskaitų (toliau tekste – NA) rodiklius. NA parodo labai bendrus ekonomikos augimo poveikio asmenų pajamoms tendencijas. Informacija WID pateikiama nuo 1980 metų.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Čiulevičiumi ir Čiulevičiene (2008), Statistikos departamento duomenimis, Trapeznikova (2019)

3 priedas. Politinių partijų ideologijų skirstymas

Eil. Nr.	Seimo kadencijos	Daugiausiai balsų surinkusios politinės partijos	Laikotarpis	Vyriausybė	Premjeras	Vyriausybę formavusios partijos
1.	V Seimas – Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas (1990–1992)	1. Darbo kolektyvai (39) 27,66 % 2. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis (38) 26,95 %	1990-03-17/1991-01-10	I	Kazimira Danutė Prunskienė	Nevertintina, kadangi atkūrus Nepriklausomą Lietuvą partinė sistema dar nebuvo susiformavusi.
			1991-01-10/1991-01-13	II	Albertas Šimėnas	
			1991-01-13/1992-07-22	III	Gediminas Vagnorius	
			1992-07-22/1992-07-26	IV	Aleksandras A. Abišala	
2.	VI Seimas (1992–1996)	1. Lietuvos demokratinė darbo partija (73) 51,77 % 2. Lietuvos Sąjūdis (18) 12,76 %	1992-12-12 / 1993-03-10	V	Bronislovas Lubys (LSDP)	Kairiosios
			1993-03-10 / 1996-02-08	VI	Adolfas Šleževičius (LSDP)	
			1996-02-23 / 1996-11-19	VII	Laurynas Mindaugas Stankevičius (LSDP)	
3.	VII Seimas (1996–2000)	1. Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) (70) 49,64 % 2. Lietuvos krikščionių demokratų partija (16) 11,35 %	1996-12-06 / 1999-05-03	VIII	Gediminas Vagnorius (TS-LK)	Dešniosios
			1999-06-01 / 1999-10-27	IX	Ralandas Paksas (TS-KL)	
			1999-11-03 / 2000-11-09	X	Andrius Kubilius (TS-KL)	
4.	VIII Seimas (2000–2004)	1. Lietuvos liberalų sąjunga (34) 24,11 % 2. Naujoji sąjunga (socialliberalai) (29) 20,57 % 3. Lietuvos demokratinė darbo partija (27) 19,15 % 4. Lietuvos socialdemokratų partija (18) 12,76 %	2000-10-27 / 2001-06-20	XI	Rolandas Paksas (LS)	Dešniosios (2000-2001) Kairiosios s(2001-2004)
			2001-07-12 / 2004-12-04	XII	Algirdas Mykolas Brazauskas (LSDP)	
			2004-12-14 / 2006-06-01	XIII	Algirdas Mykolas Brazauskas (LSP)	
			2006-07-18 / 2008-11-17	XIV	Gediminas Kirkilas (LSP)	
5.	IX Seimas (2004–2008)	1. Darbo partija (39) 27,66 % 2. Tėvynės sąjunga (konservatoriai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, krikščioniškieji demokratai) (25) 17,73 % 3. Lietuvos socialdemokratų partija (20) 14,18 %	2004-12-14 / 2006-06-01	XIII	Algirdas Mykolas Brazauskas (LSP)	Kairiosios
			2006-07-18 / 2008-11-17	XIV	Gediminas Kirkilas (LSP)	
			2008-12-09 / 2012-12-13	XV	Andrius Kubilius (TS-LKD)	
6.	X Seimas (2008–2012)	1. Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (45) 31,91 % 2. Lietuvos socialdemokratų partija (25) 17,73 %	2008-12-09 / 2012-12-13	XV	Andrius Kubilius (TS-LKD)	Dešniosios
			2012-11-26/2016-12-13	XVI	Algirdas Butkevičius (LSP)	
			2016-12-13 / 2020-12-11	XVII	Saulius Skvernelis (LVŽS)	
7.	XI Seimas (2012–2016)	1. Lietuvos socialdemokratų partija (37) 26,24 % 2. Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (33) 23,40 % 3. Darbo partija (29) 20,57 %	2012-11-26/2016-12-13	XVI	Algirdas Butkevičius (LSP)	Kairiosios
			2016-12-13 / 2020-12-11	XVII	Saulius Skvernelis (LVŽS)	
			2016-12-13 / 2020-12-11	XVII	Saulius Skvernelis (LVŽS)	
8.	XII Seimas (2016–2020)	1. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (54) 38,30 % 2. Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (31) 21,99 %	2016-12-13 / 2020-12-11	XVII	Saulius Skvernelis (LVŽS)	Kairiosios
			2016-12-13 / 2020-12-11	XVII	Saulius Skvernelis (LVŽS)	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Žigiene ir Slavickaite (2014), Thorsteni Beck el. Al (2000) ir Lietuvos vyriausios rinkimų komisijos duomenimis (<https://www.vrk.lt/naujienos/-/content/10180/1/kas-nuo-1990-m-valde-lietuva>)

4 priedas. Politinių partijų dalis Seime procentais

VI Seimas (1992–1996)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Lietuvos Sąjūdis (18)	12.76		12.76	
Lietuvos krikščionių demokratų partija (6)	4.26		4.26	
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (5)	3.55			3.55
Lietuvos lenkų sąjunga (4)	2.84			2.84
Išsikėlė patys (1)	0.71			0.71
Kitos politinės partijos (12)	8.51			8.51
Lietuvos Respublikos piliečių chartija (10)	7.09			7.09
Lietuvos socialdemokratų partija (12)	8.51	8.51		
Lietuvos demokratinė darbo partija (73)	51.77			51.77
Viso:	100	8.5	17.0	74.5
Ideologijos indeksas:		0.0851	0.1702	0.7447
VIII Seimas (1996–2000)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) (70)	49.64		49.64	
Lietuvos krikščionių demokratų partija (16)	11.35		11.35	
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (1)	0.71			0.71
Lietuvos valstiečių partija (1)	0.71	0.71		
Lietuvos centro sąjunga (13)	9.22			9.22
Išsikėlė patys (4)	2.84			2.84
Kitos politinės partijos (7)	4.96			4.96
Lietuvos liberalų sąjunga (1)	0.71		0.71	
Lietuvos socialdemokratų partija (12)	8.51	8.51		
Lietuvos demokratinė darbo partija (12)	8.51			8.51
Seimo nariai, išrinkti pakartotiniuose rinkimuose (4)	2.84			2.84
Viso:	100	9.22	61.7	29.1
Ideologijos indeksas:		0.0922	0.617	0.2908
VIII Seimas (2000–2004)	Bendras balsų skaičius	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos

Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) (9)	6.38		6.38	
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (2)	1.42			1.42
Naujosios demokratijos partija (3)	2.13	2.13		
Lietuvos valstiečių partija (4)	2.84	2.84		
Lietuvos rusų sąjunga (3)	2.13			2.13
Išsikėlė patys (3)	2.13			2.13
Kitos politinės partijos (9)	6.38			6.38
Lietuvos liberalų sąjunga (34)	24.11		24.11	
Naujoji sąjunga (socialliberalai) (29)	20.57	20.57		
Lietuvos socialdemokratų partija (18)	12.76	12.76		
Lietuvos demokratinė darbo partija (27)	19.15			19.15
Viso:	100	38.3	30.5	31.2
Ideologijos indeksas:		0.383	0.3049	0.3121
IX Seimas (2004–2008)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga (konservatoriai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, krikščioniškieji demokratai) (25)	17.73		17.73	
Liberalų demokratų partija (10)	7.09		7.09	
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (2)	1.42			1.42
Darbo partija (39)	27.66			27.66
Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjunga (10)	7.09	7.09		
Išsikėlė patys (6)	4.26			4.26
Liberalų ir centro sąjunga (18)	12.77		12.77	
Naujoji sąjunga (socialliberalai) (11)	7.8	7.8		
Lietuvos socialdemokratų partija (20)	14.18	14.18		
Viso:	100	29.1	37.6	33.3
Ideologijos indeksas:		0.2907	0.3759	0.3334
IX Seimas (2004–2008)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga (konservatoriai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, krikščioniškieji demokratai) (25)	17.73		17.73	
Liberalų demokratų partija (10)	7.09		7.09	
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (2)	1.42			1.42
Darbo partija (39)	27.66			27.66

Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjunga (10)	7.09	7.09		
Išsikėlė patys (6)	4.26			4.26
Liberalų ir centro sąjunga (18)	12.77		12.77	
Naujoji sąjunga (socialliberalai) (11)	7.8	7.8		
Lietuvos socialdemokratų partija (20)	14.18	14.18		
Viso:	100	29.1	37.6	74.3
Ideologijos indeksas:		0.2907	0.3759	0.7434
X Seimas (2008–2012)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (45)	31.91		31.91	
Partija Tvarka ir teisingumas (15)	10.64			10.64
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (3)	2.13			2.13
Koalicija Darbo partija + jaunimas (10)	7.09			7.09
Tautos prisikėlimo partija (16)	11.35			11.35
Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga (3)	2.13	2.13		
Išsikėlė patys (4)	2.84			2.84
Kitos politinės partijos (9)	6.38			6.38
Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (11)	7.8		7.8	
Lietuvos socialdemokratų partija (25)	17.73	17.73		
Viso:	100	19.9	39.7	40.4
Ideologijos indeksas:		0.1986	0.3971	0.4043
XI Seimas (2012–2016)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (33)	23.4		23.4	
Partija Tvarka ir teisingumas (11)	7.8			7.8
Lietuvos lenkų rinkimų akcija (8)	5.67			5.67
Darbo partija (29)	20.57			20.57
Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (1)	0.71	0.71		
"Drąsos kelias" politinė partija (7)	4.97			4.97
Išsikėlė patys (3)	2.13			2.13
Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (10)	7.09		7.09	
Lietuvos socialdemokratų partija (37)	26.24	26.24		

Seimo nariai, išrinkti pakartotiniuose rinkimuose (2)	1.42			1.42
Viso:	100	27.0	30.5	42.6
Ideologijos indeksas:		0.2695	0.3049	0.4256
XI Seimas (2016–2020)	Bendras balsų skaičius (proc.)	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos	Kairiosios politinės partijos
Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (31)	21.99		21.99	
Partija Tvarka ir teisingumas (8)	5.67			5.67
Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščioniškų šeimų sąjunga (8)	5.67			5.67
Darbo partija (2)	1.42			1.42
Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (54)	38.3	38.3		
Išsikėlė patys (4)	2.83			2.83
Kitos politinės partijos (3)	2.13			2.13
Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (14)	9.93		9.93	
Lietuvos socialdemokratų partija (17)	12.06	12.06		
Viso:	100	50.36	31.92	17.72
Ideologijos indeksas:		0.5036	0.3192	0.1772

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos vyriausios rinkimų komisijos duomenimis

5 priedas. Politinių partijų ideologijų ryšių su analizuojamais rodikliais koreliacijos stiprumas

	<i>left_t</i>	<i>left_{t-1}</i>	<i>left_{t-2}</i>	<i>left_{t-3}</i>	<i>left_{t-4}</i>
<i>gdp_t</i>	.46**	-0.01	-0.01	-0.07	-0.05
<i>unpl_t</i>	-.51*	-0.14	.19	.15	.19
<i>infl_t</i>	-0.07	.11	.24	.57*	.69*
<i>gov_t</i>	.08	.50**	.48**	.50**	.24
<i>gini_t</i>	.20	.07	0.13	-.047***	-.49***
<i>dk_t</i>	.10	.04	.27	-0.026	-.51***

Skliausteliuose standartinė paklaida ***, ** ir * atitinkamai žymi 1%, 5% ir 10% statistinio reikšmingumo